

**T.C.
OKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**GELENEKSEL BANKACILIK ÜRÜNLERİ İLE KATILIM
BANKACILIĞI ÜRÜNLERİNİN AVANTAJLARI VE
DEZAVANTAJLARININ KARŞILAŞTIRILMASI**

Hüseyin AKINCI

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
BANKACILIK VE FİNANS ANABİLİM DALI
BANKACILIK PROGRAMI**

**DANIŞMAN
Yard. Doç. Dr. Bülent GÜNCELER**

İSTANBUL, Mayıs 2016

T.C.
OKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

GELENEKSEL BANKACILIK ÜRÜNLERİ İLE KATILIM
BANKACILIĞI ÜRÜNLERİNİN AVANTAJLARI VE
DEZAVANTAJLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

Hüseyin AKINCI

YÜKSEK LİSANS TEZİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BANKACILIK VE FİNANS ANABİLİM DALI
BANKACILIK PROGRAMI

DANIŞMAN
Yard. Doç. Dr. Bülent GÜNCELER

İSTANBUL, Mayıs 2016

**T.C.
OKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**GELENEKSEL BANKACILIK ÜRÜNLERİ İLE KATILIM
BANKACILIĞI ÜRÜNLERİNİN AVANTAJLARI VE
DEZAVANTAJLARININ KARŞILAŞTIRILMASI**

**Hüseyin AKINCI
(132012003)**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
BANKACILIK VE FİNANS ANABİLİM DALI
BANKACILIK BÖLÜMÜ**

Tezin Enstitüye Teslim Edildiği Tarih : 27.05.2016

Tezin Savunulduğu Tarih : 27.05.2016

Tez Danışmanı : Yard. Doç. Dr. Bülent GÜNCELER

Diğer Jüri Üyeleri : Prof. Doç. Dr. Targan ÜNAL

Yard. Doç. Dr. Mehmet Gökhan GÖKTAN

İSTANBUL, Mayıs 2016

ÖNSÖZ

Tez çalışmam boyunca beni yönlendiren, desteğini hiçbir zaman esirmeyen değerli danışman hocam Sayın Yard. Doç. Dr. Bülent GÜNCELER’e şükranlarımı sunarım. Beni bu günlere getiren başta ailem olmak üzere tez çalışmam boyunca desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen eşim Seda ve kardeşim Merve’ye anlayışlarından dolayı içtenlikle teşekkür ederim.

Hüseyin AKINCI

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa NO</u>
ÖNSÖZ	i
İÇİNDEKİLER	ii
KISALTMALAR	1
ŞEKİL LİSTESİ	2
TABLO LİSTESİ	3
ÖZET	4
SUMMARY	5ii
BÖLÜM 1. GİRİŞ VE AMAÇ	1
BÖLÜM 2. KATILIM BANKACILIĞININ TANIMI VE ÜRÜNLERİ İLE GELENEKSEL BANKACILIĞIN TANIMI VE ÜRÜNLERİ	2
2.1. KATILIM BANKACILIĞININ ORTAYA ÇIKIŞI VE NEDENLERİ	2
2.1.1. Katılım Bankacılığının Tanımı.....	2
2.1.2. Katılım Bankalarının Ortaya Çıkışı.....	3
2.1.3. Katılım Bankalarının Ortaya Çıkış Nedenleri	3
2.2. DÜNYADA KATILIM BANKACILIĞININ ORTAYA ÇIKIŞI	6
2.3. TÜRKİYE’DE KATILIM BANKACILIĞININ ORTAYA ÇIKIŞI	7
2.4.KATILIM BANKACILIĞININ TARİHSEL GELİŞİMİ	8
2.4.1. Dünyada Katılım Bankacılığının Gelişimi	8
2.4.2. Türkiye’de Katılım Bankacılığının Gelişimi	10
2.5. TÜRKİYE’DE FAALİYET GÖSTEREN KATILIM BANKALARI	12
2.5.1. Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş	13
2.5.2. Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş	14

2.5.3. Bank Asya Katılım Bankası A.Ş	14
2.5.4. Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.....	15
2.5.5. Ziraat Katılım Bankası A.Ş	17
2.5.6. Vakıf Katılım Bankası A.Ş	18
2.6. KATILIM BANKACILIĞININ AMAÇLARI	18
2.6.1. İslami Kuralların Ekonomik Hayata Uygulanması	18
2.6.2. Risk Paylaşımı	19
2.6.3. Bir “Potansiyel” Sermaye Olarak Para.....	19
2.6.4. Spekülatif Davranışların Yasaklanması	19
2.6.5. Sözleşmelerin Kutsallığı.....	19
2.6.6. İslamiyet’in Uygun Gördüğü Faaliyetler.....	19
2.6.7. Sosyal Adalet.....	20
2.7. KATILIM BANKACILIĞININ ÖZELLİKLERİ	20
2.7.1. Faizin Olmaması.....	20
2.7.2. İşlemlerin Ticaretle İlgili Olması	21
2.7.3. Sermaye İle İlgili Olması.....	21
2.7.4. Yapılan Yatırımların Ahlaki Olması	21
2.8. KATILIM BANKACILIĞININ TÜRKİYE EKONOMİSİNE KATKILARI	21
2.8.1. Ekonomik Krizlerin Etkisini Azaltma	22
2.8.2. Atıl Tasarrufların Sisteme Dahil Edilmesi	22
2.8.3. Kayıt dışı Ekonominin Önlenmesi	22
2.8.4. Reel Sektörün Finanse Edilmesi.....	23
2.8.5. İstihdamın Arttırılması	24

2.8.6. Rekabetin Geliştirilmesi	25
2.8.7. Yabancı Sermaye Transferi Sağlanması.....	25
2.8.8. Maliyetleri Düşüren Katkıları.....	25
2.9. KATILIM BANKACILIĞININ TÜRKİYE’DEKİ HUKUKİ YAPISI.....	26
2.10. TÜRKİYE’DE KATILIM BANKALARININ KARAR ALMA MEKANİZMASI.....	40
2.11. DÜNYADA KATILIM BANKALARININ KARAR ALMA MEKANİZMASI.....	41
2.11.1. İslami Finans Kurumlarının Muhasebe ve Denetim Örgütü (AAOIFI)	41
2.11.2. Uluslararası İslami Finans Piyasası (IIFM).....	42
2.11.3. İslami Finansal Hizmetler Kurulu (IFSB)	42
2.11.4. Uluslararası İslami Derecelendirme Kurumu (IIRA)	43
2.12. KATILIM BANKACILIĞININ DÜNYADAKİ BUGÜNKÜ DURUMU VE EKONOMİYE KATKILARI.....	43
2.12.1. Suudi Arabistan	45
2.12.2. İran.....	45
2.12.3. Pakistan.....	46
2.12.4. Hindistan.....	46
2.12.5. Filipinler ve Bangladeş.....	46
2.12.6. Sudan	47
2.12.7. Ürdün.....	47
2.12.8. Bahreyn.....	47
2.12.9. Birleşik Arap Emirlikleri	48
2.12.10. KKTC	48

2.12.11. Güney Afrika	48
2.12.12. Mısır	49
2.12.13. Kuveyt ve Diğer Körfez Ülkeleri	49
2.12.14. Malezya	49
2.12.15. İngiltere.....	51
2.12.16. ABD.....	51
2.13. KATILIM BANKALARININ FON TOPLAMA YÖNTEMLERİ	52
2.14. KATILIM HESABI İLE KATILIM BANKALARI ARASINDA KAR VE ZARARIN PAYLAŞILMASI	54
2.15. KATILIM HESAPLARINDAKİ HAVUZ MODELİ.....	54
2.16. KATILIM BANKACILIĞI ÜRÜNLERİ	54
2.16.1. Kurumsal Finansman Desteği (Murabaha Finansmanı)	54
2.16.2. Bireysel Finansman Desteği	56
2.16.3. Finansal Kiralama (İcara/Leasing)	56
2.16.4. Mal Karşılığı Vesaikin Finansmanı	57
2.16.5. Kâr - Zarar Ortaklığı Yatırımı (Muşaraka Finansmanı)	57
2.16.6. Emek - Sermaye Ortaklığı Yatırımı (Mudaraba Finansmanı).....	58
2.16.7. Selem ve İstisna	59
2.16.8. Sukuk (İslamî Bono).....	61
2.16.9. İslamî Sigorta (Tekafül)	64
2.16.10. Karz-ı Hasen	65
2.16.11. Muzaraa ve Muskat	65
2.17. GAYRİNAKDİ FONLAR VE DİĞER BANKACILIK ÜRÜNLERİ	65
2.17.1. Harici Garanti Mektubu.....	65

2.17.2. Referans Mektubu	65
2.17.3. Teminat Mektubu	66
2.18. DİĞER BANKACILIK HİZMETLERİ VE FİNANSMAN ÇEŞİTLERİ .	68
2.19. GELENEKSEL BANKACILIĞIN TANIMI VE ÜRÜNLERİ VE ÜRÜNLERİ	68
2.19.1 Dünya’da Geleneksel Bankacılığın Ortaya Çıkışı ve Gelişimi	68
2.19.2. Türkiye’de Geleneksel Bankacılığın Ortaya Çıkışı ve Gelişimi	76
2.19.3. Türkiye’de Bankacılık Sistemindeki Banka Türleri ve Bankacılık.....	82
2.20. DÜNYADA BANKACILIK SİSTEMİNDEKİ BANKA TÜRLERİ VE BANKACILIK İŞLEMLERİ.....	85
2.20.1. Uluslararası Bankacılık Örgütleri.....	85
2.20.2. Uluslararası Bankacılık Departmanı.....	85
2.20.3. Muhabir Bankacılığı.....	86
2.20.4. Temsilcilik Büroları.....	86
2.20.5. Acenteler.....	86
2.20.6. Şube bankalar	86
2.20.7. Bağımlı Bankalar.....	86
2.20.8. İlişkili Banka	86
2.20.9. Konsorsiyum Bankalar	86
2.21. TEMEL ULUSLARARASI BANKACILIK HİZMETLERİ	87
2.21.1. Fon Transferi	87
2.21.2. Mevduat Toplama ve Kredi Verme	87
2.21.3. Döviz Ticareti.....	88
2.21.4. Danışmanlık Hizmetleri.....	88

2.21.5. Yönetim Hizmetleri	88
2.21.6. Diğer Hizmetler	88
BÖLÜM 3. KATILIM BANKACILIĞI ÜRÜNLERİ İLE GELENEKSEL BANKACILIK ÜRÜNLERİNİN KİYASLANMASI	89
3.1. GELENEKSEL BANKALARDA FON TOPLAMA YÖNTEMLERİ	89
3.1.1. Vadesiz Mevduat	89
3.1.2. Vadeli Mevduat	89
3.1.3. Tahvil ve Bono İhracı	89
3.2. GELENEKSEL BANKALARDA FON KULLANDIRMA YÖNTEMLERİ	90
3.3. KATILIM BANKALARINDA FON TOPLAMA YÖNTEMLERİ.....	90
3.3.1. Cari ve Katılım Hesapları	90
3.3.2. Murabaha Sendikasyon Kredisi.....	91
3.4. KATILIM BANKALARINDA FON KULLANDIRMA YÖNTEMLERİ ..	91
3.5. KATILIM BANKACILIĞI İLE GELENEKSEL BANKACILIĞIN ÖZELLİKLERİNİN KİYASLANMASI.....	92
3.5. GELENEKSEL BANKACILIK ÜRÜNLERİ İLE KATILIM BANKACILIĞI ÜRÜNLERİNİN KİYASLANMASI.....	100
3.5.1. “Kâr Payı” ile “Faiz” Arasındaki Farklar (Toplanan Fonlarda)	102
3.5.2. “Kredi” ile “Ticaret” Arasındaki Farklar (Kullandırılan Fonlarda)	103
3.6. TÜRKİYE’DE BANKACILIK SEKTÖRÜNE İLİŞKİN BAZI VERİLER	108
3.7. DÜNYADA KATILIM BANKACILIĞI İLE İLGİLİ VERİLER	110
3.8. TÜRKİYE’DE KATILIM BANKACILIĞI İLE İLGİLİ VERİLER.....	112
3.8.1. Aktiflerin Gelişimi.....	112

3.8.2. Fonlar Hakkındaki Gelişmeler	113
3.8.3. Aktif ve Özkaynaklardaki Gelişmelerin Karşılaştırılması	115
3.8.4. Katılım Bankaları ile Geleneksel Bankaların Muhasebe Uygulamaları.....	116
Yönünden Karşılaştırılması	116
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	122
KAYNAKLAR	127
ÖZGEÇMİŞ	132

KISALTMALAR

BDDK: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu

TCMB: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası

SPK: Sermaye Piyasası Kurumu

TKKB: Türkiye Katılım Bankaları Birliği

TBB: Türkiye Bankalar Birliği

ŞEKİL LİSTESİ

SAYFA NO

Şekil 1: Katılım Bankalarının Bankacılık Sektöründeki Yeri.....	44
Şekil 2: Murabaha İşleminin İşleyişi.....	54
Şekil 3: Leasing İşleminin İşleyişi.....	55
Şekil 4: Muşaraka İşleminin İşleyişi.....	56
Şekil 5: Mudaraba İşleminin İşleyişi.....	57
Şekil 6: Selem İşleminin İşleyişi.....	59
Şekil 7: Global Faizsiz Bankacılık Sistemindeki Varlıkların Gelişimi.....	109

TABLO LİSTESİ

SAYFA NO

Tablo 1: Bank Asya Katılım Bankası A.Ş'nin Ortaklık Yapısı.....	14
Tablo 2: Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş'nin Ortaklık Yapısı.....	16
Tablo 3: Türkiye’de Katılım Bankaları Danışma Kurulu.....	40
Tablo 4: Dünyadaki Ülkelerde Yer Alan Katılım Bankalarının Aktif Oranları.....	43
Tablo 5: Sukuk ve Tahvil Arasındaki Farklar.....	61
Tablo 6: Katılım Bankacılığında Fon Kullandırma Yöntemi.....	91
Tablo 7: Katılım Bankaları ile Geleneksel Bankaların Özelliklerinin Kıyaslanması....	98
Tablo 8: Kâr Payı ile Faizin Karşılaştırılması.....	102
Tablo 9: Kredi ile Ticaretin Kıyaslanması.....	103
Tablo 10: Geleneksel Bankacılık Ürünleri ile Katılım Bankası Ürünleri.....	105
Tablo 11: Sukuk, Bono ve Hisse Senedi Arasındaki Farklar.....	106
Tablo 12: Türkiye’de Faaliyet Gösteren Katılım Bankalarının İhraç Ettikleri Sukuk Miktarları.....	107
Tablo 13: Türk Bankacılık Sektöründe Seçilmiş Bilanço Kalemleri.....	108
Tablo 14: Türkiye’de Faaliyet Gösteren Bankaların Şube ve Personel Sayıları.....	109
Tablo 15: Dünyadaki Ülkelerde Faizsiz Bankacılık Sisteminde Yer Alan Varlıkların Oranı.....	110
Tablo 16: Türkiye’deki Katılım Bankalarının Personel ve Şube Sayıları.....	111
Tablo 17: Türkiye’deki Katılım Bankalarının Aktif Gelişimi.....	112
Tablo 18: Türkiye’deki Katılım Bankalarının Fonları Hakkında Gelişmeler.....	113
Tablo 19: Türkiye’deki Katılım Bankalarının Fonları Hakkında Gelişmeler.....	114
Tablo 20: Katılım Bankalarının Başlıca Göstergeleri.....	115
Tablo 21: Katılım Bankaları İle Geleneksel Bankaların Muhasebe Uygulamaları Yönünden Karşılaştırılması.....	121

ÖZET

GELENEKSEL BANKACILIK ÜRÜNLERİ İLE KATILIM BANKACILIĞI ÜRÜNLERİNİN AVANTAJLARI VE DEZAVANTAJLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

Genel bir tanımlama yapılmak istenirse banka; mevduat kabul edip, kabul edilen bu mevduatı yararlı olacak bir biçimde kredi işlemlerinde kullanma hedefi ile kurulan ticari müesseselerdir. Dünyadaki bankacılığın temelleri ortaçağda kiliselerin kutsal topraklara yapılan seyahatlerde hacı adaylarının kıymetli eşyalarını korumak amacıyla ortaya çıkmıştır. Türkiye’de bankacılık sistemi ise 1847 yılında kurulan Bank Der-Saadet İstanbul Bankası ile faaliyete başlamıştır. Türkiye’deki ve dünyadaki bankacılık sisteminde zamanla meydana gelen gelişmeler küresel ekonomik sistemle beraber entegre olmuş bir şekilde düzenlenmektedir. Söz konusu düzenlenme ve değişim, içinde bulunulan zamana göre bankacılık ürünlerindeki değişmelere ve farklılaşmalara yol açmaktadır. Zamanla değişen bireysel ve kurumsal segment bazındaki farklılaşmalar bankacılık sektöründe yeni ürün yelpazelerini de beraberinde getirmektedir. Farklılaşan piyasalara entegre edilmek istenilen bankacılık ürünlerine ilişkin riskli noktalara, bu ürünlerin gelişiminde yer alan içsel ve dışsal faktörlere, birbirleri ile kıyaslandığında avantajlı ve dezavantajlı noktalara, ürünlerin geliştirilmesi önündeki engellere ve ürünlerin nasıl geliştirilebileceğine bu çalışmamızda yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Katılım Bankası, bireysel ve kurumsal segment

SUMMARY

COMPARISON OF TRADITIONAL BANKING PRODUCT WITH THE PARTICIPATION OF BANKING PRODUCT ADVANTAGES AND DISADVANTAGES

If banks wanted to be made a general definition; accept deposits, in a manner established with the goal to use the credit transaction will be beneficial to these deposits accepted Alarm commercial establishments. The foundations of the world banking medieval journeys to the churches of the Holy Land has emerged to protect the valuables of the pilgrims. The banking system in Turkey was founded in 1847, it began operations with Bank of Der-Felicity Istanbul Bank. developments that have occurred over time in the banking system in Turkey and the world are organized in a manner integrated with the global economic system. The said regulation and change, in accordance with the current time leads to change and result in differentiation in banking products. Time-varying range of new products in the retail and corporate segments, variations in the banking sector also brings with it some. Differentiating markets to be integrated into risky point for the desired banking products, in the development of these products to internal and external factors, the advantages and disadvantages points compared with each other, how to develop the obstacles to the development of the product and will be included in this new study.

Keywords: Participation Bank's, retail and corporate segments

BÖLÜM 1. GİRİŞ VE AMAÇ

Küresel bankacılık sektöründe 2008 krizinden sonraki yıllarda yapısı nedeniyle krizden az bir şekilde etkilenen ve dünyadaki bankacılık sektöründeki oranı artmaya devam eden Katılım Bankacılığı ile geleneksel bankacılık sisteminde yer alan bankacılık ürünlerinin, bankacılık sektörü ve küresel ekonomik sisteme entegre olarak çeşitliliğini, bu ürünlerin birbirleriyle kıyaslanarak olumlu ve olumsuz yönlerini belirlemek, ürünlerin birbirleri ile kıyaslandığında avantajlı ve dezavantajlı yönleri incelenerek, ürünlerle ilgili olarak daha iyi sonuçlar elde etmek için ne gibi çalışmalar yapılabileceği hakkında sonuçlar ele alınacaktır.

Birinci bölümde Katılım Bankacılığının oluşumu, gelişimi, amaçları, Türkiye'deki ve Dünyadaki son durumu, bugünkü durumu, ekonomiye katkıları, katılım bankacılığı ürünlerinden oluşmakta olup bu bölümde genel anlamda katılım bankacılığı ile ilgili uygulamaların nasıl yürüdüğü ve katılım bankası ile ilgili mantıksal çerçevenin bu sınırlar kapsamında aktarılması hedeflenmiştir.

İkinci bölümde Geleneksel Bankacılığın oluşumu, gelişimi, amaçları, Türkiye'deki ve Dünyadaki son durumu, bugünkü durumu, ekonomiye katkıları, geleneksel bankacılık ürünlerinde oluşmakta olup söz konusu bankacılık sistemiyle ilgili genel bir çerçeve çizilerek ileriki bölümlerde kullanılacak olan kıyaslamalara alt yapı sağlanması için değinilecek konular burada belirtilmiştir.

Üçüncü bölümde ise Katılım Bankacılığı ürünleri ile Geleneksel Bankacılık ürünlerinin karşılıklı mükayesesi yapılarak iki bankacılık türündeki farklar, ürünlerdeki olumlu ve olumsuz yönler, geleneksel bankacılık ürünleri ile katılım bankacılığın ürünlerinin avantajları ve dezavantajları, müşteriler açısından hangi bankacılık türünün tercih edildiği, hangi bankacılık türünün müşterinin fayda maksimizasyonunu maksimum düzeye çıkaracağı detayları ile ele alınacaktır.

Son bölümde ise bankacılık ürünleri hakkındaki tespitler ile sorunlu kısımlara yönelik çözüm önermeleri ile bankacılık ürünlerinin nasıl geliştirilebileceğine yönelik varsayım ve önerilere yer verilecektir.

BÖLÜM 2. KATILIM BANKACILIĞININ TANIMI VE ÜRÜNLERİ İLE GELENEKSEL BANKACILIĞIN TANIMI VE ÜRÜNLERİ

2.1. KATILIM BANKACILIĞININ ORTAYA ÇIKIŞI VE NEDENLERİ

Katılım Bankacılığının ortaya çıkışı ve nedenlerine aşağıda yer verilmiştir.

2.1.1. Katılım Bankacılığının Tanımı

Katılım bankaları İslam kurallara göre bankacılık faaliyetleri sunan kurumlardır. Katılım bankaları, geleneksel bankaların bankacılık sektöründeki üstlendikleri fonksiyonları yerine getirir. Bu sebeple, katılım bankalarını, çeşitli bankaların fonksiyonlarını, faiz kavramı olmadan yerine getiren kurum ve kuruluşlardır. Katılım bankaları, fon toplama ve fon tahsisi ortaklık kavramı çerçevesinde uygularlar. Temel çalışma prensiplerinde ortaklık kavramı olması nedeniyle, banka tarafından fon toplama veya fon tahsisinden önce belirlenen faiz yerine, ticari faaliyet sonucunda tutarı kesinleşen kâr veya zarardan pay alır ya da verirler. Yukarıda bahsedilen açıklamalar neticesinde katılım bankacılığı, kâr ortaklığı prensibine dayanan fon toplama ve fon kullandırma şeklinde ortaya çıkan bir finans sistemidir. Çalışma mantalitesi bakımından; mevcut bankacılık esaslarından farklılık gösteren bu sistem; mali araçları ve faaliyetleri bakımından da farklılık göstermektedir. Katılım bankacılığı sisteminde faiz yerine, kâr - zarar kavramı temel olarak ele alındığında farklı bir finansal sistem olarak değerlendirilmektedir. Katılım bankacılığının temel mantığı faizsiz kazanç elde etmektir. Klasik ticari bankaların faaliyette bulunduğu İslam ülkelerinde, Müslüman iş adamları kendilerini faizli işlemlere katılmaya mecbur hissetmekle beraber, dini nedenlerle suçluluk hissini de duymuşlardır. Bu yüzden, İslam prensiplerine bağlı klasik ticari bankalarla rekabet edebilecek güce sahip İslam bankaları ortaya çıkmıştır. İslam bankacılığının hızlı bir şekilde yayılmasında ve büyümesinde İslam ülkelerindeki Müslüman iş adamlarının payı büyük olmuştur.¹

¹ Baldwin: Wilson, 1988, 174

2.1.2. Katılım Bankalarının Ortaya Çıkışı

Son zamanlarda mali piyasalarda yaşanan gelişmeler yeni enstrümanların oluşmasına neden olmuştur. Özellikle gelişmekte olan ülkelerin mali piyasalarında yaşanan ileri düzeydeki gelişmeler az gelişmiş ülkelerdeki mali piyasaları etkilemiştir.

Gelişmekte olan ülkelerin dünya ticaretinden daha fazla pay alabilmeleri ve bu ülkelerin kalkınmaları için gerekli olan sermaye kaynaklarını bulmak için çeşitli yöntemler geliştirmeye çalışmışlardır. Gelişmekte olan ülkeler, özellikle Ortadoğu’da toplanan petrolden elde edilen dolarların Avrupa ve Amerika gibi ülkelerde değerlendirilmesi yerine kendi ülkelerinin ve diğer Müslüman ülkelerin kalkınmasına katkı sağlamak için katılım bankacılığını geliştirme ihtiyacı duymuşlardır.

Türkiye’de de Ortadoğu ülkelerinin petrolden elde edilen dolarların ve Türkiye’de faiz hassasiyeti olan insanların yastık altında kayıt dışında bekleyen atıl fonlarını kayıt altına alarak ülke kalkınmasında kullanmak için 1980’li yıllarda katılım bankacılığı sistemi ortaya çıkmıştır.

2.1.3. Katılım Bankalarının Ortaya Çıkış Nedenleri

Katılım bankacılığını ortaya çıkaran nedenleri dört başlıkta sıralayabiliriz. Bunları; dini, ekonomik, politik ve sosyal nedenler olarak açıklayabiliriz.

2.1.3.1. Dini Nedenler

Katılım bankacılığının ortaya çıkışındaki temel neden, faize karşı İslâm dininin koyduğu yasaktır. İslam, nedenine bakılmaksızın borçlanmadaki faizi yasaklamıştır. Günümüzde İslami finans ürünlerinin ve uygulamaların faiz yasağı üzerinden geliştirildiğini söyleyebiliriz. Faiz kavramı geleneksel bankacılık alanında nasıl önemli bir konumdaysa, katılım bankacılığı sisteminde de önemli bir faktör olarak yer almaktadır. Çünkü faiz kavramı Katılım Bankacılığı sistemine girerse bu bankacılık sisteminin temeli çökmektedir. Kuran’ı Kerim’de geçen riba kelimesi günümüzde faiz kavramı yerine kullanılmaktadır. Kuran’ı Kerim’de faizin yasaklanması ile ilgili ayetlerde “Faiz yiyenler ancak şeytanın çarptığı kimsenin kalktığı gibi kalkarlar. Bu onların ‘Alış verişte faiz gibidir’ demelerinden dolayıdır. Oysa Allah alışverişi helal, faizi haram kılmıştır. Bundan böyle kime Rabbinden bir öğüt gelir de (o öğüte uyarak)faizden vazgeçerse, artık önceden aldığı onun olur. Durumu da Allah’a kalmıştır. Kim tekrar faize dönerse, işte onlar cehennemliktir. Orada ebedi

kalacaklardır. Allah faiz malını mahveder, sadakaları ise artırır. Allah hiçbir günahkâr nankörünü sevmez. Şüphesiz iman edip salih ameller işleyen, namazı dosdoğru kılan ve zekâtı verenlerin mükafatları Rableri katındadır. Onlara korku yoktur. Onlar mahzunda olmayacaklardır. Ey iman edenler! Allah’a karşı gelmekten sakının ve eğer gerçekten iman etmiş kimselerseniz, faizden geriye kalanı bırakın. Eğer böyle yapmazsanız, Allah ve Resulüyle savaşa girdiğinizi bilin. Eğer tövbe edecek olursanız ana paralarınız sizindir. Böylece siz ne başkalarına haksızlık etmiş olursunuz, ne de başkaları size haksızlık etmiş olur. Eğer borçlu darlık içindeyse ona eli genişleyinceye kadar mühlet verin. Eğer bilerseniz, borçlu sadaka olarak bağışlamanız, sizin için daha hayırlıdır. Öyle bir günden sakının ki, o gün hepiniz Allah’a döndürülüp götürüleceksiniz. Sonra herkese kazandığı amellerin karşılığı verilecek ve onlara asla haksızlık yapılmayacaktır.”²

Ayetlerden anlaşılacağı üzere faiz konusunda Kuran’ı Kerim’de kesin ve net ifadeler yer almaktadır. Ticaret sonucunda elde edilen kar ile faizi birbirinden ayırt etmek için çeşitli kriterler sayılabilir. Bunlar;

- Ticarete, satıcı yaptığı ticaret sonucunda bir kez kâr elde ederken; faizi, aynı borç üzerinden defalarca elde etme imkanı vardır.
- Ticaret işleminde ortaya çıkan fayda kavramı, alıcı ile satıcı arasında eşit şekilde dağılır. Faizli bir işlemde alacaklı olan kişi kendisine yarayacak bir fazlalığı almasına rağmen; borçlu sadece süre ertelemesini elde edip, aldığı borçtan kâr edip etmeyeceğini kesin değildir.
- Ticaret yapan insan, elindeki imkanlarını ve zamanını harcarken sonuç olarak bunun karşılığını alır. Fakat faizli işlemde herhangi bir çaba ve riske girilmez. Kesin olarak bilinen oran ve belirlenmiş vadede kâr elde edilir. İslam dininin faizi haram olarak belirtmesi ve faizin haram olduğuna inanan insanların birikimlerini değerlendirme düşüncesi faizsiz bankacılığın ortaya çıkmasına neden olmuştur.

2.1.3.2. İktisadi Nedenler

İçinde bulunduğumuz dönemde, İslam ülkelerini geliştirmekte olan ve az gelişmiş ülkeler olarak belirtebiliriz. Bazı İslam ülkelerinde istihdam edilemeyen kişilerin sayısı artarken, diğer İslam ülkelerinde ise özellikle 1970’li yıllarda petrol fiyatlarının aşırı

² Bakara Süresi 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281. ayetler

artmasıyla (petrol ihraç eden İslam ülkeleri) büyük sermaye birikimleri oluşmuş, tasarruflar önemli ölçüde artmıştır. Petrol ihracı sonucunda elde edilen bu paraların batı ülkelerine gittiği ve İslam ülkelerine katkılarının olmadığı görülmüştür. Sonuç olarak, sermaye fazlalığı olan ülkelerle sermaye açığı olan İslam ülkeleri arasında oluşabilecek işbirliğinin iki taraf içinde olumlu neticeler elde edilebileceği fikri benimsenmiştir. Dünyada önemli planları olan ülkelerin önem verdikleri konuların başında teknolojik gelişmelerin dışında finansal kaynakların denetimini kontrol altına alabilecekleri sistemleri geliştirmektir. Buna bağlı olarak son yıllarda bankacılığın yanında üretim ve hizmet sektörlerindeki şirketlerin birleşimi artmıştır. Citi Corp, HSBC Holding, ABN Amro Bank, Bank of Tokyo Mitsubishi, Rabobank vb birçok banka diğer kurumlarla birleşme sonucunda dünyanın değişik bölgelerindeki tasarrufları elde etmeye çalışmıştır. Yukarıda bahsedilen bankaların bir çoğu İslam ülkelerinde katılım bankacılığı yapan bölümler açarak sermayeyi kendi ülkelerine yönlendirmeyi başarmışlardır.

Katılım bankacılığı, diğer ülkelerdeki gibi ekonomiye enjekte edilemeyen büyük miktardaki tasarruf miktarını kullandığı değişik stratejiler sayesinde ekonomiye kazandırmıştır.

2.1.3.3. Sosyal Nedenler

Bir ülkede sosyal barışın sağlanması için gelir dağılımının adaletli olması gerekir. Toplumda iyi ilişkilerin gerçekleşmesi için de en başta yapılması gereken zengin ile fakir arasındaki gelir dağılımındaki farkın kapatılmasıdır. Katılım bankacılığı ile servet sahiplerinin ellerinde bulunan servetlerini aşırı şekilde arttırmalarının önüne geçmek, bunun sonucunda gelir dağılımını adaletli bir şekilde sağlamak hedeflenmiştir.

Sermaye sahip olan kişiler toplumlarda egemenliği ellerinde bulundurlar. Paraya ihtiyacının derecesi arttıkça bu güç kötüye kullanılabilmekte, fakirden zengine doğru sermaye hareketine neden olacak yüksek oranda faiz alındığı görülmüştür. Bunun sonucunda zenginle fakir arasında bir kutuplaşma yaratılmış olup sosyal düzen tehlikeye sokulmaktadır. Bu olaya örnek olarak, II. Dünya Savaşı'nda İngiltere'nin ABD'den faizsiz borç istemesi örnek gösterilebilir. İngilizlerin isteğini Amerikalılar reddetmiş ve yapılan görüşmeler sonucunda bu borç faizli olarak verilmiştir. Bu olay İngilizler üzerinde olumsuz bir durum ortaya çıkarmış ve bunu Lord Kiens anlaşılmayı yapan kişi olarak şöyle dile getirmiştir: "Bu anlaşmada Amerika'nın bize karşı tutumu

ve davranışlarından duyduğu derin üzüntüyü ebediyen unutmayacağım. Çünkü ABD bize faizsiz olarak bir kuruş bile borç vermeyi kabul etmemiştir.”³

2.1.3.4. Politik Nedenler

İslam ülkelerinde, Faizsiz bankacılık sisteminin genişlemesinde politik nedenlerin etkisi olduğu göz ardı edilmemelidir. Dini kurallara göre yönetilen İran ve Pakistan’da, petrolden ülkelerde toplanan gelirler ile refah seviyesi artan sarrafları kontrol altında tutma isteği Suudi Arabistan’da Faizsiz bankacılığın kurulmasında etkili olan politik neden olarak gösterilebilir. İslam ülkeleri kalkınmayı ve büyümeyi sağlayarak dünyada politika yapıcı ülkeler olarak gücü elde etmek için, faizsiz bankacılıkla beraber farklı avantajları kullanmayı amaçladılar. İslam Kalkınma Bankası’nın kuruluş hedefinde yer alan maddelerden birisi de İslam ülkeleri arasında işbirliğinin ekonomik verimliliği artırmanın yanında uluslararası seviyede güçlü bir politik iradeye egemen olmaktır.

2.2. DÜNYADA KATILIM BANKACILIĞININ ORTAYA ÇIKIŞI

İslam dininde faizin yasak olması, geleneksel bankaların dışında alternatif finansal kuruluşların olmaması İslam dinine inanan insanların tasarruflarını banka dışındaki altın, gayrimenkul, döviz gibi yatırımlarla atıl kalmasına neden olmuştur. Bu durum ülkedeki bireylerde ülkenin gelişmesini için yeterli miktarda sermayenin bulunmasına rağmen devletin bu kaynakları kullanamadığı için sermaye ihtiyacını dış kaynaklarla karşılaması, ülkenin ekonomi ve siyasal açıdan dış ülkelere bağımlı kalmasına neden olmuştur. Sonuç olarak İslami kurallar çerçevesinde hareket eden katılım bankaları bireylerin sahip olduğu tasarrufları, ekonomiye kazandırmış ve ülkelerin kalkınma ve refah düzeylerini yükseltmek için ihtiyaçları olan sermayeyi dış ülkelere elde etme zorunluluğu azalmıştır.

Bir finansman müessesesi olarak faizsiz bankacılığın dünyada ilk uygulaması Mısır Arap Cumhuriyeti’ndeki Mit Gamr kasabasında yaşanmıştır. Devlet eski başkanı Cemal Abdül Nasır döneminde bütün bankaların devletleştirilmesi akımına karşı alternatif olarak geliştirilen bir deneme sonucunda ortaya çıkmıştır.⁴ Mısır köylüsünün tarımsal ve ticari ihtiyaçlarını karşılayan ve bunu yaparken "müteselsil kefalet" felsefesine dayanan, daha çok risk sermayesi ile para vakfı karışımı özgün bir modelde çalışan bu kuruluşa

³ Mevdudi, Ebu’l A’la, (1985), Faiz, Bir Yayıncılık, İstanbul, s.57.

⁴ Sudi Apak; **Uluslararası Finansal Teknikler**, s.231

banka sıfatının verilmesi bugün akademik bir tartışma konusu olmaktadır. Model, hem bankacılığı, hem ticari ortaklığı (kâr ve zarar ortaklığı), hem sigorta hem barter, leasing, faktoring v.b. alt finansman metotlarını bir arada ve aynı çatı altında, aynı zamanda hayata geçirmiş kendine özgü bir modeldir.⁵

Köy Sandığı kavramına yakın bir metotla faaliyet gösterdiği bilinen bu bankaların fikir babası Dr. Ahmed El-Naggar'dır. Aynı zamanda bankanın hissedarı ve ilk idari personeli arasında bulunan söz konusu Mısırlı eski dışişleri bakanlığı memurunun iktisat geçmişi incelendiğinde, Alman ekonomi tarihinde (Prusya döneminde) görülen "toplumsal kalkınma bankacılığına" benzer prensiplerden etkilenmiş olduğu ve bunu, çağındaki ve coğrafyasındaki İslami ekonomik ve kültürel öğelerle birleştirmeye çalıştığı dikkati çeker.⁶

2.3. TÜRKİYE'DE KATILIM BANKACILIĞININ ORTAYA ÇIKIŞI

Türkiye, 1975 yılında İslam Kalkınma Bankası'nın daimi üyelerinden biri haline gelmiştir. 1984 yılında sermaye payını arttırarak İslami Kalkınma Bankası'nın en büyük ortaklarından biri olan Türkiye, İslam Kalkınma Bankası Yönetim Kurulu'nda sürekli üye bulunduran ülkelerden biri haline gelmiştir. Böylece Türkiye, üye İslam ülkesi arasında iktisadi işbirliğini gerçekleştirmede, dış ticaretin artmasında, altyapı yatırımlarının desteklenmesinde, özel sektörün desteklenmesinde ve çeşitli finansman konularının geliştirilmesinde rol alan, dünyanın aktif finans kuruluşlarından biri olan İslam Kalkınma Bankası'ndaki aktifliğini artırma olanağı elde etmiştir. Türkiye'de katılım bankacılığı 1983 yılında çıkarılan 16.12.1983 tarih ve 83/7506 sayılı kararname ile "Özel Finans Kurumu" adıyla gündeme gelmiştir. O yıllarda Türkiye ekonomisinde görülen liberalleşmenin etkisiyle, faizden uzak duran muhafazakar kesimin de tasarruflarını değerlendirebilecekleri yeni bir sistemin kurulması imkan dahiline girmiştir.⁷

Bu yeni bankacılığın amacı, ekonomide atıl durumda bulunan mali değerleri ekonomiye enjekte ederek faizsiz finansman kuralları çerçevesinde ekonomiye kazandırmaktır. Bunun yanında Türkiye'nin üyesi olduğu İslam Kalkınma Bankası'nın amaçlarından olan İslam ülkelerinin birbirleriyle ilişkileri geliştirme ve bu ülkelerden

⁵ Colin Firer; **Money and Islam- Muslims Torn Between Belief And Finance**, s.78

⁶ Murat Çizakça; **İslam Dünyasında ve Batı'da İş Ortaklıkları Tarihi**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1999 s.93

⁷ Resmi Gazete, 19 Aralık 1983, Sayı:18256

petrol sahibi olanların petrol sonucu elde edilen kaynaklarının Türkiye'ye kazandırılması hedeflenmiştir.

2.4.KATILIM BANKACILIĞININ TARİHSEL GELİŞİMİ

Dünyada ve Türkiye'de Katılım Bankacılığının tarihsel gelişimine aşağıda yer verilmiştir.

2.4.1. Dünyada Katılım Bankacılığının Gelişimi

Faizsiz bankacılık, geçmiş MÖ. 2123 - MÖ. 2081 yılları arasında Babil'de hüküm süren Hammurabi'ye kadar uzanmaktadır. Faizsiz bankacılığın temelini oluşturan "mudaraba" ve "muşaraka" akitleri, Orta Çağ Avrupasına da geçmiş ve "Commenda" ve "Società" adı altında kullanılmaya başlanmıştır.⁸ Hammurabi Kanunlarında;

101- Gittiği ülkelerde ticaret anlaşması yoksa, kazandığı bütün parayı tüccara vermek amacıyla simsara bırakacaktır.

102- Bir tüccar yatırım için bir miktar parayı simsara emanet ederse ve simsar gittiği yerde bir miktar zarar ederse, anaparayı tüccara vermek zorundadır.

103- Seyahatte iken düşmanlar sahip olduğu her şeyi ondan alırlarsa, simsar Tanrı adına yemin eder ve yükümlülükten kurtulur.

104- Bir tüccar nakletmesi için simsara mısır, yün, yağ veya başka bir mal verirse, aracı aldığı miktarı belirten bir makbuzu tüccara vermelidir. Bundan sonra tüccara verdiği para için de ondan bir makbuz alır.

105- Simsar dikkatsiz ise ve tüccara verdiği para için bir makbuz almamışsa, faturalanmamış parayı kendi parası olarak sayamaz.

106- Simsar tüccardan parayı teslim alırsa; ancak, tüccarla arasında bir anlaşmazlık varsa (makbuzu reddediyorsa) o zaman tüccar Tanrı ve parayı simsara verdiği tanıklık eden şahitlerin huzurunda yemin eder ve simsar toplam meblağın 3 katını ona öder.

107- Eğer tüccar simsarı aldatırsa, yani simsar kendisine verilen her şeyi geri getirdiği halde, tüccar kendisine geri verilen şeylere ilişkin makbuzu inkar ediyorsa, o zaman simsar tüccarı yargıçlar ve tanrı önünde suçlar ve simsarın kendisine verdiği şeyleri aldığını hala inkar ederse, simsara toplam meblağın 6 katını öder.⁹

⁸ https://tr.wikipedia.org/wiki/Faizsiz_bankac%C4%B1%C4%B1k Erişim:13.01.2016

⁹ http://www.hakis.org.tr/yayinlar/birinci_bolum.pdf Erişim:13.01.2016

Yukarda belirtilen Hammurabi Kanunlarında yer alan maddeler Katılım Bankacılığının temellerini oluşturmaktadır. Faizsiz bankacılığın günümüzdeki usullerle hayata geçirilmesinde 20. yy'da İslam ülkelerinde başlayan sanayileşme ivmelerinin de etkisi büyük olmuştur. Daha önceki yıllarda özellikle ticaretle ilgilenen İsrail'den sürülen bazı zengin Yahudi aileleri, sürüldükleri yerlerde faizsiz kredi vererek, faizsiz bankacılık sisteminin ilk örneklerini oluşturmuşlardır. Faiz bankacılığın alt yapısını oluşturan mudaraba ve muşaraka yöntemlerinin hukuki alt yapısı ise 8. yy.'da Hanefi hukukçular tarafından tamamlanmış ve 11-13. yüzyılda Venedikli tüccarlar vasıtasıyla Avrupa'ya geçmiştir.

Mudaraba yöntemi önce İtalyanlar, sonra İspanyollar arasında önemli uygulama alanları bulmuştur. Bu akitlerden yola çıkarak çağdaş bir bankacılık modeli oluşturulmaya başlanmıştır. Müslüman dünyasında bankacılık hizmetlerinin ilk rağbet gördüğü Abbasiler devrinde, mali işlerde en etkin hizmet veren Yahudilerden yararlanmakta bir sakınca görülmemiştir.¹⁰ Modern finansal hizmetler ile İslami ilkelerin birleştirilmesine yönelik ilk girişim ve uygulamalar 1963 yılında Mısır'da Mitt Ghamr kasabasında yaşanmıştır. Bu girişim Devlet Başkanı Cemal Abdül Nasır döneminde 1963-1967 yılları arasında bütün bankaların devletleştirilmesi akımına karşı alternatif olarak geliştirilen bir deneme sonucunda ortaya çıkmıştır. Mısır köylüsünün tarımsal ve ticari ihtiyaçlarını karşılamak için geliştirilen bu model, tasarruf bankaları mekanizması ile kırsal bankacılık prensiplerinin bir komisyonu şeklinde oldukça küçük bir hacimde faaliyet göstermiştir. Kısıtlı ölçüde olmasına rağmen, bu girişim ilk defa hem bankacılığı hem ticari ortaklığı (kar/zarar ortaklığı), hem sigorta, hem barter (takas), leasing gibi alt finansman yöntemlerini bir arada ve aynı çatı altında buluşturmuştur. Aynı döneme rastlayan zaman diliminde Hindistan'ın müslüman bölgelerinde görülen bazı "kooperatif bankacılık" uygulamalarının da dünyadaki ilk faizsiz finansman örnekleri arasında yer aldığı söylenebilir.¹¹

1970'lerden sonra Orta Doğu'ya akmaya başlayan petro-dolarlar katılım bankacılığın gelişmesindeki maddi saik (neden) olarak ortaya çıkmıştır. Teorik ve pratik uygulamalar

10

<http://acikerisim.nigde.edu.tr:8080/jspui/bitstream/11480/430/1/KATILIM%20BANKACILIK%C4%9EININ%20KLAS%C4%B0K%20BANKALARLA%20KAR%C5%9EILA%C5%9ETIRILMASI%20VE%20MUHASEBE%20UYGULAMALARI.pdf> (Erişim Tarihi:13.01.2016)

¹¹ <http://docplayer.biz.tr/1503440-Ozet-mustafa-mursel-eskici-suleyman-demirel-universitesi-isletme-bolumu-yuksek-lisans-tezi-172-sayfa-haziran-2007.html>. (Erişim Tarihi 15.06.2015)

geliştikçe, her ülke kendi sistemini kurmuş ve gelişmeyle bu sistem hızla yayılmıştır. Son yıllardaki petrol fiyatlarındaki artışlar ve bazı sosyopolitik faktörler de bu kurumları küresel finans piyasalarının en hızlı büyüyen parçası haline getirmiştir. Kısacası bu akım; Afrika, Asya, Avrupa ve Güney Amerika'da hızlı bir büyüme kaydetmektedir.¹² Gelişmekte olan ülkelerin kendisine yönelik isteklerini karşılamakta zorlanan Amerika Birleşik Devletleri katılım bankacılığındaki gelişimin İslâm ülkeleri arasında bir an önce yayılarak büyük çaplı finans kaynağı oluşturmasını tercih etmiş ve Dünya Bankası'nın çalışma tarzını benimseyecek şekilde çalışacak birkaç büyük bölgesel banka oluşturarak bu fikrin yayılmasına katkı sağlamıştır. Bu maksatla Afrika ve Asya kalkınma bankalarının kuruluşuna istinaden 1975 yılında Cidde'de kurulan İslam Kalkınma Bankası'nın (İKB) İslam ülkelerindeki projelere katkı yapmış olup bu katkıları yeterli düzeyde olmamıştır. Bankanın esas amacı; fakir İslam ülkelerinin sosyo ekonomik kalkınmalarına yardımcı olmaktır. Banka, aynı zamanda İslam ülkelerindeki bazı kamu ve özel sektör projelerine finansal destek vermekte, ortaklıklara katılmakta ve İslam ülkelerinin birbirleri ile olan ticaretini finanse etmektedir.¹³ Özel sektör projelerine maddi destek sağlayamayan İKB'nin boşluğunu doldurmak üzere zengin Müslümanların örgütlenmeleri sonucunda 1981 yılında "Dar Al-Maal Al-İslami" isimli holding, petrolden elde edilen gelirleri ülkesine toplamak için İsviçre'nin Cenevre kentinde kurulmuştur. Uzak doğuda ülkelerin yönetiminde söz sahibi zengin Müslümanların kurduğu banka ve finansman kurumları, Japon kültür ve teknolojisinin imkânları ile birleşince bölgenin büyük bir ekonomik sıçrama yapmasında lokomotif rolü oynamıştır.¹⁴ Dünya genelinde faizsiz bankacılık prensipleri doğrultusunda çalışan bankaların 1990'lı yıllardaki aktif büyüklüğü 60 milyar ABD doları iken, bu rakam 2000'li yıllara gelindiğinde 100 milyar ABD dolarını bulmuştur.¹⁵

2.4.2. Türkiye’de Katılım Bankacılığının Gelişimi

1975 yılında İslam Kalkınma Bankası'nın kurucu üyeleri arasında Türkiye bulunmaktadır. Türkiye'nin 1984 yılında sermaye payını artırarak İslam Kalkınma Bankası'nın en büyük ortaklarından biri haline gelerek, İslam Kalkınma Bankası'nda

¹² Ali POLAT, "Katılım Bankacılığı: Dünya Uygulamalarına İlişkin Sorunlar-Fırsatlar; Türkiye için Projeksiyonlar" Finansal Yenilik ve Açılımları ile Katılım Bankacılığı, TKBB, 2009, s.84.

¹³ Osman Nihat YILMAZ, a.g.e., s.10.

¹⁴ Hamdi Döndüren, **Şamil İslam Ansiklopedisi**, cilt.4,s.16

¹⁵ Sudin HARON, " A Comaparati ve Study of İslamic Banking Practices", School of Managment, Universty Utara, Malaysia, 2001, s.1.

sürekli üye bulundurma hakkı edinmiştir. Bu nedenle üye İslam ülkeleri arasında iktisadi ve ekonomik planların gerçekleştirilmesinde, dış ticaret kapasitesinin artırılmasında, altyapı yatırımlarının teşvik edilmesinde, özel sektörün desteklenmesinde ve değişik finansman stratejilerinin geliştirilmesinde büyük rol oynayan, dünyanın önemli finans kuruluşlarından biri olan İslam Kalkınma Bankası bünyesindeki etkinliklerde aktif olarak yol almaktadır.

Türkiye'nin dövize özellikle 1975'ten sonra işçi dövizlerine çok ihtiyacının olduğu bir dönemde söz konusu banka, özellikle yurt dışında çalışmış ve çalışanların tasarruflarını kâr/zarar ortaklığı prensibine göre ekonomik güç halinde birleştirerek kârlılık ve verimlilik anlayışı içinde değerlendirip, yurt içinde hızlı bir şekilde sanayileşmeyi amaçlamıştır. Bankaya, bu amacın gerçekleşmesi için her türlü ticari, yatırım, kalkınma ve sigortacılık alanlarında faaliyette bulunma, özel döviz tasarruf ve yatırım fonları kurma, kâr ortaklığı esasına göre tahvil çıkarma izni verilmiştir.¹⁶

İslam Kalkınma Bankası'nda aktif ülkeler arasında yer almanın önemli bir katkısı olması ile birlikte Türkiye'de Katılım Bankacılığı ile ilgili ilk adım 17.04.1975 tarihli, 1877 sayılı kanuna dayanılarak 11.11.1975/13 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile kurulan Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası'nın kurulması ile oluşturulmuştur. Bu banka faizsiz kâr/zarar ortaklığına dayanan ilk mali kurumdur. 1978 yılı sonrasında faizli sisteme geçme kararı almıştır. Diğer faizsiz finansmana ilişkin ilk örneklerden birisi ise, Kar ve Zarar Ortaklığı Belgesi (KZOB)'nin çıkarılmasına izin verilmesi olmuştur.

1980'li yıllara kadar ithal ikameci ekonomi politikalarını benimseyen Türkiye, bu tarihten sonra küresel ekonomik sisteme entegre olmak adına dünyaya açılmayı hedef alan ihracatla büyüme stratejisini uygulamaya başlamıştır. Bu strateji yeni ekonomik argümanların finans ve ekonomi alanında ülkemize katkıda bulunması sağlamıştır. 28.07.1981 tarihinde, Türkiye'de 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu kabul edilmiş, 1983 yılında İstanbul Menkul Kıymetler Borsası kurulmuş ve borsanın kurulmasıyla birlikte, sermaye piyasası araçlarının her biri birer birer uygulamaya konulmuştur.¹⁷

¹⁶ Cihangir AKIN, a.g.e, s. 282

¹⁷

https://www.google.com.tr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwjP6_Le7LDKAhUiMnIKHXLKD64QFggaMAA&url=http%3A%2F%2Fwww.mevzuat.gov.tr%2FMEvzuatMetin%2F1.5.2499.doc&usq=AFQjCNG1BUzWl8MJA d3-Gt0p7B9TQQafg&bvm=bv.112064104,d.bGQ (Erişim Tarihi:17.01.2016)

25 Şubat 1984 tarihinde Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı ve 21 Mart 1984 tarihinde T.C. Merkez Bankası tarafından yayımlanan tebliğlerle faizsiz bankacılık sisteminin ayrıntıları düzenlenmiştir.

2.5. TÜRKİYE’DE FAALİYET GÖSTEREN KATILIM BANKALARI

1983’te Kanun Hükmünde Kararname kuruluşlarına onay verilen Özel Finans Kurumları, 1999’da 4389 sayılı Bankalar Kanunu yürürlüğe girmiş ve 2001 yılında 4389 sayılı Bankalar Kanunu’nda yapılan düzenlemeler ile birlikte 4672 sayılı kanunun içeriğine dahil olmuşlardır. Daha sonra 2005 yılında hazırlanan 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ve yönetmeliklerde yapılan düzenlemelerle yasal sınırların belirlendiği bu kuruluşlar, 01.01.2006 tarihinden itibaren yasal statü ve sorumluluklarını bu yasaya bağlı olarak devam ettirmektedirler. Türkiye’de kurulan Katılım Bankaları kuruluş tarihine göre sırasıyla şöyledir:

- **Albaraka Türk Özel Finans Kurumu A.Ş. (1985)**

19 Aralık 1983 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan 83/7506 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı’nın belirlediği esaslar çerçevesinde; 1985 yılında faaliyete başlamıştır. Özel Finans Kurumları, 19 Aralık 1999 tarihli Resmi Gazete’de yayınlanan 4491 sayılı Kanun ile 4389 sayılı Bankalar Kanunu kapsamına alınmıştır. Albaraka Türk bu tarihten itibaren faaliyetlerini Bankalar Kanununa tabi olarak sürdürmektedir.

- **Faisal Finans Kurumu A.Ş. (1985)**

Faisal Finans Kurumu A.Ş 16.12.1983 tarih ve 83/7506 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı doğrultusunda ve 11.06.1985 tarih ve 84/8200 sayılı Kararname ile verilen izin doğrultusunda 1985 yılında faaliyete geçmiştir.

- **Kuveyt Türk Evkaf Finans Kurumu A.Ş. (1989)**

16.12.1983 gün ve 831/7506 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı’nın belirlediği esaslar çerçevesinde faaliyet göstermek üzere 1989 yılında kurulmuştur. Özel Finans Kurumları’nın faaliyetleri, 1999 yılında Bankacılık Kanunu kapsamına girinceye kadar geçen süreçte bir yanda Bakanlar Kurulu Kararı, diğer yanda Merkez Bankası ve Hazine Müsteşarlığı’nın tebliğleri ile yürütülmüştür. 1999 yılı Aralık ayından itibaren diğer Özel Finans Kurumları gibi Kuveyt Türk de 4389 sayılı Bankacılık Kanunu’na tabi hale gelmiştir.

- **Anadolu Finans Kurumu A.Ş. (1991)**

Anadolu Finans Kurumu A.Ş. 83/7506 sayı ve 16/12/1983 tarihli KHK'ye istinaden 1991 yılında Ankara'da kurulmuştur. Kayseri menşeli HES Grubu tarafından tamamı yerli sermaye ile kurulan ilk Özel Finans Kurumu'dur.

- **İhlas Finans Kurumu A.Ş. (1995)**

1995 yılında faaliyete başlayan İhlas Finans ise, güçlü bir aktif-pasif, gelir-gider dengesine sahip bir faizsiz bankacılık modeli içinde yer almasına rağmen, sonraları yönetim zaafiyeti yaşamış ve grup olarak 2001 ekonomik krizinde likidite sorunuyla karşılaşmıştır. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu tarafından İhlas Finans'ın faaliyetlerini durdurmuştur.

- **Asya Finans Kurumu A.Ş. (1996)**

Türkiye'nin altıncı özel finans kurumu olarak 24 Ekim 1996 tarihinde, Altunizade' deki Merkez Şubesi ile faaliyetlerine başlamış ve 20.12.2005 tarihinde "Asya Finans Kurumu Anonim Şirket"i olan şirket unvanı "Asya Katılım Bankası Anonim Şirketi" olarak değiştirilmiştir.

Bu finans kurumlarından Family Finans Kurumu A.Ş ile Anadolu Finans Kurumu A.Ş, 2005 yılında birleşerek Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş olarak hizmete başlamıştır. Türkiye'de halen 6 katılım bankası faaliyet göstermektedir. Vakıf Katılım Bankası A.Ş faaliyet izni almış olup aktif olarak bankacılık hizmetlerine 2016 yılının ilk çeyreğinde başlamıştır. Bunlar, kuruluş sırasına göre aşağıdaki gibidir:

- Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş
- Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş
- Bank Asya Katılım Bankası A.Ş
- Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş
- Ziraat Katılım Bankası A.Ş
- Vakıf Katılım Bankası A.Ş

2.5.1. Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş

Bu düzenlemelerden sonra 1984 yılında kurulan Albaraka Türk ilk olarak 31 Ocak 1985 tarih ve 10912 sayılı yazısıyla “faaliyet izni” alarak basta finans sektörü olmak

üzere inşaat, ticaret ve konut sektöründe çok sayıda firmadan oluşan Suudi kökenli Dallah Grubu'nun öncülüğünde İslam Kalkınma Bankası ve yurt içinden tanınmış itibarlı Topbaş Grubu ortaklığı ile Mayıs 1985'te fiilen faaliyete başlamıştır.¹⁸ Ortadoğu'nun güçlü sermaye grupları Albaraka Bankacılık Grubu (AGB), İslam Kalkınma Bankası (IDB) ve Türk ekonomisine yarım yüzyıldan fazla hizmet veren yerli bir sanayi grubunun öncülüğünde kurulan Albaraka Türk Katılım Bankası, Türkiye'deki faaliyetlerini 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'na uygun olarak sürdürmeye devam etmektedir. Albaraka'nın 30.06.2015 itibariyle ortaklık yapısında; yabancı ortakların payı %66,03, yerli ortakların payı %9,20, halka açık olan pay ise %24,77'dir.¹⁹

2.5.2. Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş

Albaraka Türk'ten sonra faaliyete başlayan Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş.'dir. Kuveyt Türk, 16.12.1983 gün ve 831/7506 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı'nın tespit ettiği esaslara uygun olarak faaliyet göstermek üzere 1989 yılında Özel Finans Kurumu statüsünde kurulmuştur. Özel Finans Kurumları'nın faaliyetleri, 1999 yılında Bankacılık Kanunu kapsamına girinceye kadar geçen süreçte bir yanda Bakanlar Kurulu Kararı, diğer yanda Merkez Bankası ve Hazine Müsteşarlığı'nın tebliğleri ile yürütülmüştür. 1999 yılı Aralık ayından itibaren diğer Özel Finans Kurumları gibi Kuveyt Türk de 4389 sayılı Bankacılık Kanunu'na tâbi hale gelmiştir. Mayıs 2006'da ünvanı, Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş. olarak değişmiştir. Kuveyt Türk'ün sermayesinin %62'si Kuveyt Finans Kurumu'na (Kuwait Finance House), %9'u Kuveyt Devlet Sosyal Güvenlik Kurumu'na, %9'u İslam Kalkınma Bankası'na, %18'i Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne, %2'si de diğer ortaklara aittir.²⁰

2.5.3. Bank Asya Katılım Bankası A.Ş

Asya Katılım Bankası A.Ş. Türkiye'nin altıncı özel finans kurumu olarak 24 Ekim 1996 tarihinde, Altunizade'deki Merkez Şubesi ile faaliyetlerine başlamış ve 20.12.2005 tarihinde "Asya Finans Kurumu Anonim Şirketi olan şirket ünvanı "Asya Katılım Bankası Anonim Şirketi" olarak değiştirilmiştir.

¹⁸ ÖFK Birliği, Dünyada'da ve Türkiye'de Faizsiz Bankacılık, ÖFK Birliği Y.,İstanbul, 2003, Sayfa:47

¹⁹ <http://www.albaraka.com.tr/albarakavi-taniyin.aspx> (Erişim Tarihi: 17.01.2016)

²⁰ <http://www.kuveytturk.com.tr/tarihce.aspx> (Erişim Tarihi: 17.01.2016)

Kuruluş sermayesi 2 milyon TL, mevcut ödenmiş sermayesi 900 milyon TL olan bankanın, tabana yayılmış yerli sermayeye dayanan, çok ortaklı bir yapısı vardır.²¹

Bankamızın, tabana yayılmış yerli sermayeye dayanan çok ortaklı (194) bir yapısı vardır (Halka açık kısım hariç).²²

30 Haziran 2015 tarihi itibarıyla;

Ortağın Adı, Soyadı/Ünvanı	Pay Tutarı (TL)	Oranı (%)
Ortadoğu Tekstil Tic. San. A.Ş.	44.022.478	4,89
Forum İnşaat Dekorasyon Turizm San. ve Tic. A.Ş.	34.667.791	3,85
Osman Can Pehlivan	27.976.000	3,11
Sürat Basım Yayın Reklamcılık ve Eğitim Araçları San. Tic. A.Ş.	24.271.960	2,70
BJ Tekstil Tic. ve San. A.Ş.	20.350.000	2,26
Diğer Ortaklar	255.983.197	28,44
Halka Açık	492.728.574	54,75
TOPLAM	900.000.000	100

Tablo 1: Bank Asya A.Ş'nin ortaklık yapısı

2.5.4. Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş

Türkiye Finans Katılım Bankası, 1991 yılında Anadolu Finans Kurumu, 1995 yılında İhlas Finans Kurumu ve son olarak 1996'da Asya Finans Kurumu faaliyete başlamıştır.

²¹ <http://www.bankasya.com.tr/yatirimci-iliskileri-kisaca-bank-asya.aspx> (Erişim Tarihi: 17.01.2016)

²² <http://www.bankasya.com.tr/yatirimci-iliskileri-sermaye-ve-ortaklik-yapisi.aspx> (Erişim Tarihi: 17.01.2016)

Türkiye Finans; 1991 yılında %100 yerli sermayeli ilk özel finans kurumu olarak kurulan "Anadolu Finans" ile 1985-2001 yılları arasında "Faisal Finans Kurumu" adıyla katılım bankacılığı hizmeti sunan isim değişikliği sonrasında "Family Finans" olan finans kurumlarının, 2005 yılında güçlerini birleştirmesiyle kurulmuştur. Boydak Grubu ve Ülker Grubu'na ait bu iki kurum, 2005 yılında tek çatı altında birleşerek Türkiye için daha fazla değer yaratmak ve rekabet üstünlüklerini pekiştirmek misyonuyla güç birliğine gitmişlerdir. Anadolu Finans ile Family Finans'ın birleşmesi Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK)'nın 28 Aralık 2005 tarihli kararıyla resmen tescil edilmiş ve 30 Aralık 2005 tarihinde Banka'nın unvanı Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş. olarak değiştirilmiştir.²³ Bankanın ortaklık yapısı ile ilgili olarak;

19 Kasım 2014 tarihi itibarıyla, National Commercial Bank %67,03, Boydak Grubu %22,34, Ülker Grubu %10,57 oranındaki payları ile Türkiye Finans Katılım Bankası'nın yönetiminde stratejik ortaklık misyonlarını sürdürmektedir.²⁴

Ad/Soyadı-Ticaret Unvanı	Pay Tutarları(Bin TL)	Pay Oranları(%)*
NATIONAL COMMERCIAL BANK	1.742.676	67,03
GÖZDE GİRİŞİM SERMAYESİ YATIRIM ORTAKLIĞI A.Ş. (ÜLKER GRUBU)	274.838	10,57
(HACİ) MUSTAFA BOYDAK (1934)	60.994	2,35
BOYDAK HOLDİNG A.Ş.	58.090	2,23

²³ <http://www.turkiyefinans.com.tr/tr-tr/hakimizda/turkiye-finansi-taniyin/Sayfalar/turkiye-finansi-taniyin.aspx> (Erişim Tarihi: 17.01.2016)

²⁴ <http://www.turkiyefinans.com.tr/tr-tr/yatirimci-iliskileri/Sayfalar/ortaklik-yapisi.aspx> (Erişim Tarihi: 17.01.2016)

BEKİR BOYDAK	49.275	1,90
MEMDUH BOYDAK	49.275	1,90
MUSTAFA BOYDAK (1963 SAMİ OĞLU)	49.275	1,90
YUSUF BOYDAK	46.381	1,78
ŞÜKRÜ BOYDAK	41.080	1,58
HACI BOYDAK	39.521	1,52
Toplam	2.600.000	100,00

Tablo 2: Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.’nin ortaklık yapısı

* Tabloda %1 ve üzeri pay sahiplerine yer verilmiştir. %1’in altında yer alan 130 adet diğer hissedarların toplam payı %7,25’tir.

2.5.5. Ziraat Katılım Bankası A.Ş

Türkiye’de kurulan ilk devlet bankası olma ünvanı kazanan Ziraat katılım bankası A.Ş ile ilgili olarak, tamamı T.C. Hazinesi tarafından ödenmiş 675.000.000 -TL sermayesi ile Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu’nun 15/10/2014 tarih ve 29146 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 10/10/2014 tarih ve 6046 sayılı izniyle kurulmuş, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu’nun 14/05/2015 tarih ve 29355 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 12/05/2015 tarih, 6302 sayılı kararı ile faaliyet izni almıştır.²⁵

²⁵ <http://www.ziraatkatilim.com.tr/bankamiz/Sayfalar/hakkimizda.aspx> (Erişim Tarihi: 17.01.2016)

2.5.6. Vakıf Katılım Bankası A.Ş

Vakıf Katılım Bankası A.Ş'nin tamamı T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü, Bayezid Han-ı Sani (II.Bayezid) Vakfı, Mahmut Han-ı Evvel Bin Mustafa Han (I.Mahmut) Vakfı, Mahmut Han-ı Sani Bin Abdulhamit Han-Evvel (II.Mahmut) Vakfı ve Murat Paşa Bin Abdusselam (Murat Paşa) Vakfı tarafından ödenmiş 805.000.000 TL sermayesi ile Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun 03.03.2015 tarih ve 29284 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan, 27.02.2015 tarih 6205 sayılı kuruluş izniyle 25.06.2015 tarihinde bir anonim şirket olarak kurulmuş, 17.02.2016 tarihinde Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'ndan faaliyet izni almıştır. Katılım bankacılığı sektörünün en genç üyesi olan Vakıf Katılım, yüzyıllardır kültürümüzün önemli bir parçası olarak günümüze gelen ve bugün ana kurucusu T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yaşatılan “Vakıf Kültürü'nün önemli bir kurumu olarak faaliyetlerini sürdürmektedir.”²⁶

2.6. KATILIM BANKACILIĞININ AMAÇLARI

İslami finans sisteminin mantığında kâr-zarar ortaklığı ile alım-satım arasındaki fark İslami finans çerçevesinde ilkeleri geliştirilen faizsiz finansman yöntemlerini temel alır. İslami bir finansal sistemin temel çerçevesi, İslam toplumlarının ekonomik, sosyal, siyasi ve kültürel açıdan tabi bulunduğu çeşitli kural ve yasalar doğrultusunda biçimlendirilir. İslami finansal sistemin temel ilkeleri şu şekilde özetlenebilir.²⁷

2.6.1. İslami Kuralların Ekonomik Hayata Uygulanması

Kelime anlamı “ıfraz, aşırıya kaçma” olan “riba” ve konu ile ilgili olarak “borç veya satış işlemleri sonucunda gerçekleşen haksız sermaye artışı” şeklinde yorumlanmakta ve yasaklanmaktadır. Bu yasak, İslami bir finansal sistemin temel ilkesidir. Daha kesin biçimde ifade etmek gerekirse, sadece anaparanın miktarına ve belirli bir vadeye bağlı olarak (yani yatırımın işletilmesi sürecinden bağımsız olarak taahhüt edilmiş biçimde) elde edilen her tür müspet, sabit ve önceden belirlenmiş gelir payı riba olarak nitelendirilir ve bu tür gelirler yasaklanmıştır.

İslam uzmanları arasındaki ortak kanı riba'nın, genellikle uygulandığı haliyle, sadece tefecilik biçiminin değil, “faiz” alma biçiminin de yasak olduğu yönündedir. Bu yasak,

²⁶ <http://vakifkatilim.com.tr/hakimizda/index.html> (Erişim Tarihi: 08.05.2016)

²⁷ Musa ve Obadi, 2009, 125-126

sosyal adalet, eşitlik ve mülkiyet hakları gibi hususlara ilişkin argümanlar üzerinde temellendirilmektedir. İslam kâr elde etmeyi teşvik ederken faiz almayı yasaklamaktadır çünkü geriye yönelik bir gelir türü olarak belirlenen kâr, başarılı bir ticari girişimin varlığını ve refah artışını temsil ederken ileriye yönelik bir gelir türü olarak belirlenen faiz, ticari girişimin getirilerinden bağımsız olarak gerçekleşen ve ticari zarar halinde refah yaratmadan dahi elde edilebilen bir kazanç türüdür. Sosyal adalet, borçlu ve alacaklıların hakkaniyete uygun bir biçimde gelirlerin yanında zararları da paylaşmasını ve ekonomi içerisindeki refah birikiminin ve dağılımının adil ve gerçek üretkenliği temsil edecek biçimde gerçekleşmesini gerektirir.

2.6.2. Risk Paylaşımı

Faiz yasaklanmış olduğu için, ekonomiye fon sunanlar, kreditor değil yatırımcı niteliğine bürüneceklerdir. Finansal sermayeyi sunan kişiler ile girişimciler, kâr payı elde etme konusunda aynı riskleri paylaşacaklardır.

2.6.3. Bir “Potansiyel” Sermaye Olarak Para

Paraya “potansiyel” bir sermaye olarak yaklaşılmasından kasıt, paranın ancak diğer kaynaklar ile birlikte üretim sürecine girmesi halinde sermaye niteliğine bürüneceğidir. İslam, paranın zaman değerini ancak sermaye işlevi gördüğünde tanımakta, “potansiyel” sermaye halinde iken bu unsuru göz önünde bulundurmamaktadır.

2.6.4. Spekülatif Davranışların Yasaklanması

İslami bir finansal sistem, aşırı belirsizlikler ile risklere ve kumara bağlı ticari faaliyetleri yasaklamaktadır.

2.6.5. Sözleşmelerin Kutsallığı

İslam, sözleşmelerden doğan yükümlülükleri ve sözleşmeye ilişkin bilgilerin ifşasına ilişkin hususları kutsal bir görev olarak görmektedir. Bu özellik, asimetrik bilgilerin yaratacağı riskleri ve ahlaki zedelenmeyi azaltmaya yöneliktir.

2.6.6. İslamiyet’in Uygun Gördüğü Faaliyetler

Sadece İslami kuralları ihlal etmeyen ticari faaliyetlere ilişkin yatırımların yapılması mümkündür. Örneğin, alkol, kumar veya kumarhane işleri ile ilgili ticari faaliyetlere ilişkin yatırımlar yasaklanmıştır.

2.6.7. Sosyal Adalet

Adaletsizliğe ve sömürüye neden olacak olan ticari faaliyetler, ilke itibarıyla yasaklanmıştır. Finansal bir faaliyet veya işlem, bu işlemin taraflarından herhangi birisinin sömürülmesine veya istismar edilmesine neden olmamalıdır. İstismar, bir sözleşmenin tarafları arasındaki bilgi simetrisinin ortadan kalkmasına neden olacaktır.

2.7. KATILIM BANKACILIĞININ ÖZELLİKLERİ

Katılım bankalarının başlıca özellikleri; faizin olmaması, işlemlerin ticaretle ilgili olması, işlemlerin sermaye ile ilgili olması ve yapılan yatırımların ahlaki olması şeklinde belirlenebilir.

2.7.1. Faizin Olmaması

İslam dini, faizi kesin olarak reddetmesi nedeniyle İslam ekonomisinde sermaye ortaklık sistemi ile sağlanır. Katılım bankalarının diğer bankalardan ayrılan en önemli özelliği faizin banka işlemlerinde yer almamasıdır. Kullandıkları ve topladıkları kaynaklardan faiz geliri elde etmezler. Katılım bankalarının kuruluş amacında, faiz içeren işlemlere karşı olan bireylere ve onların şirketlerine hizmet esastır. İslam dini, sermayeyi üretim faktörü ve sermayenin işletmeler için bir maliyetinin bulunduğunu içerir. Ancak sermayenin önceden belirlenmiş bir getiri yani faiz talep etmesini yasaklar.

Katılım bankasında banka ve tasarruf sahibi ilişkisi, geleneksel bankacılıktaki banka ve mudi ilişkisinden bütünüyle farklıdır. Aradaki fark, tasarruf sahibinin bankacılık işlemine katılımıyla ile mudinin katılımcılığının farklı olmasından ileri gelmektedir. Bu bankaların isimlerindeki “katılım” sözcüğü yapılan bankacılık türünün kar ve zarara katılma prensibine dayalı bir bankacılık olduğunu ifade etmektedir.²⁸

Geleneksel bankalar belirli faiz ve vadesiz karşılığında mudilerden mevduat elde etmektedir. Vadenin sonunda mudi sabit faiz getirisi elde eder. Katılım bankasında, sabit bir getiri yoktur. Müşteri ile ortaklık ilişkisi kurulduğundan, müşteri vade sonunda oluşan kara ve zarara ortaktır.

²⁸ Kamil GÜNGÖR, “Bir Finansal Araç Olarak Katılım Bankacılığı: Tesbitler-Teklifler”, Finansal Yenilik ve Açılımları ile Katılım Bankacılığı, TKBB, İstanbul, 2006, s.235.

2.7.2. İşlemlerin Ticaretle İlgili Olması

İslam dininde ticaretin helal ve faizin haram olması bu finansal kuruluşları müşterileriyle ticari özellikli çalışmaya yöneltir. Para ticareti İslam dininde yasak olduğuna için kar etmek için ticaret yapılması gerekmektedir. Katılım bankaları, geleneksel bankalarda olduğu gibi paranın alınıp satılmasını engelleyerek, vadeli satış ve kar/zarar ortaklığına göre ticari işlemler yaparlar.

2.7.3. Sermaye İle İlgili Olması

Katılım bankacılığındaki sermaye iştiraki (muşaraka) ve kar-zarar ortaklığı (mudaraba) içerir. İslam dininde sermaye sahibi, girişimcinin çalışması neticesinde meydana getirdiği karı onunla bölüşebilir. Sermayenin getirisi olan kar unsurunun oranı, yani hangi nispetlerde bölüşüleceği önceden bellidir, ancak tutarı belirsizdir.²⁹ Sonuç olarak kar – zarar ortaklığı veya sermaye iştiraki sonucunda elde edilecek kar veya zarar tutarı belli değildir.

2.7.4. Yapılan Yatırımların Ahlaki Olması

İslam dininin kabul etmediği (alkol, müstehcen, domuz ürünleri vb.) konular dışında yatırım yapılmalıdır. Yapılan yatırımlar, İslami kurallar çerçevesinde uygulanacağından, toplumun desteğini sağlayacaktır. Dünyadaki katılım bankacılığı sistemleri her ülkede değişiklikler içerse de, hepsinin temel noktası, müşteriler tarafından yapılacak finansal işlemlerin gerçekte var olan ticari aktivitenin olması ve İslam dinince yasaklanan yatırımların yapılmasını engellemektir. Geleneksel bankalarda yapılan işlemlerde herhangi bir dini yaptırım söz konusu değildir. Bankacılık kanunu ve yönetmelikler çerçevesinde faaliyetlerini sürdürürler. Katılım bankalarında ise yapılan İslam dinindeki kurallar temel alınır.

2.8. KATILIM BANKACILIĞININ TÜRKİYE EKONOMİSİNE KATKILARI

30 yılı aşkın süredir Türk finans sektöründe faaliyet gösteren Katılım Bankaları, bankacılık sektörünün gelişmesiyle beraber Türk ekonomisi içerisinde büyümüş ve kendine has özellikleri ile ülke ekonomisine katkılar sağlamışlardır. Katılım Bankaları; Türk ekonomisinin son 30 yılda içinde bulunduğu ekonomiyi dış etkenlere karşı

²⁹ Sami USLU, "İslam'da Faiz Yasağı ve Çağdaş Finans", Zafer Yayınları, İstanbul, 2005, s.127.

koruyucu politikalardan serbest piyasa ekonomisine geçiş döneminde, önemli roller üstlenmişlerdir. Katılım Bankaları'nın kendine has çalışma kuralları ve üstlendikleri sorumluluklarla kayıt dışı ekonomiyi engelleyici, yastık altında atıl bir şekilde bulunan tasarrufları sisteme kazandıran, özel ve kamu sektörünü, finanse eden, maliyetleri düşüren ve rekabeti artıran, yabancı sermayeyi ekonomiye kazandıran, istihdamı artıran etkiler görülmektedir. Katılım Bankaları'nın Türkiye ekonomisine sağladıkları katkıları şöyle özetlememiz mümkündür:

2.8.1. Ekonomik Krizlerin Etkisini Azaltma

Katılım Bankaları ekonomi ve ticarete fon sağladıkları için krizlerin etkisini azaltırlar. Kriz dönemlerinde geleneksel bankalar gibi kredileri geri çağırmadan mudileri desteklerler. Bunun nedeni fonlarını değerlendirecek finansal argümanlara sahip olmamalarıdır.

2.8.2. Atıl Tasarrufların Sisteme Dahil Edilmesi

Katılım Bankalarının amacı, ekonominin dışında atıl bir şekilde bulunan kaynakları ekonomiye kazandırarak ticaret, sanayi ve hizmet sektörüne kaynak olarak kazandırmaktır. Özellikle İslam dinine inanan bankacılık sistemine sıcak bakmayan atıl kesimin tasarruflarını faizsiz bankacılık prensiplerine göre İslami kurallar çerçevesinde katkı sağlamışlardır. Bireyler tarafından yapılan tasarrufların yatırıma dönüştürülmesi ülke ekonomilerinin gelişmesini doğrudan etkilemektedir.

Gelişmekte olan ekonomilerdeki tasarrufların düşük düzeyde kalması ülke ekonomisi için önemli bir sorundur. Türkiye'de dini inançlarından dolayı geleneksel bankalarla çalışmak istemeyen ciddi sayıda bireylerin ülkemizde olduğu tahmin edilmektedir.

2.8.3. Kayıt dışı Ekonominin Önlenmesi

Katılım Bankaları kredi kullandırırken gerçek ekonomik faaliyetleri finanse etmektedirler. Kredi ilişkisinde üçüncü kişi olarak krediyi, kredi kullanan firma yerine mal tedarik edilen satıcılara ödenmesi nedeniyle veriliş amacının dışında, riskli, spekülatif, verimsiz ve kayıt dışı işlerde kullanımı engellenmektedir.

Türkiye'nin ekonomik sorunlarının başında gelen kayıt dışı ekonomi ve kayıt dışı ekonomiden kaynaklanan vergi kaybıdır. Katılım Bankaları, işlevi nedeniyle kayıtlı altına alınan ekonomik faaliyetleri destekleyen önemli bir misyona sahiptir. Bütün fonlanan işlemler, gerçek ticari ilişkilerden kaynaklanan alım-satımlardan

kaynaklandığı için kayıt dışı ekonominin dışındadır. Bu nedenle Katılım Bankaları'nın faaliyetleri Türkiye'de kayıtlı altına alınan ekonomik faaliyetlerin büyümesine ve bu büyümenin sonucunda ülkedeki vergi gelirlerinin artarak ülkede bulunan sermayenin artışına neden olmaktadır.

Ekonomilerde pek çok soruna sebep olan kayıt dışı ekonomiyi Katılım Bankalarının engelleyici etkileri ile Türkiye ekonomisi sağlam bir yapıya kavuşmaktadır. Gerçek dışı fatura ve kayıt olmayan hiçbir işleme fonlama yapmayan Katılım Bankaları söz konusu çalışma prensipleri ile vergi kaybının önlemektedir. Mesela konut, taşıt gibi menkul alımlarında yapılan işlemin ilgili tescil makamınca onaylanmasını gerektiğinden alım satımlar kayıt altına girer. Bu kayıt altına alınacak işlemlerden elde edilen vergiler ve harçlar ülke ekonomisine kazandırılmaktadır. Üretimde kullanılacak madde, makine ve diğer ihtiyaçların karşılanması işleminde ise mutlaka fatura temini sağlanarak doğrudan satıcıya ödeme yapıldığından kayıt dışı ekonominin önüne geçilmektedir. Kayıtlı ekonomiye bağlı olarak devletin vergi gelirlerinin artmasıyla yatırımlar daha düzenli hale gelmektedir.

Katılım Bankaları'nın etkinliğinin artması, sağladıkları finansman tutarının artması kayıt dışı ekonominin azalmasına neden olacaktır. Bu bankalardan kullanılan fon oranı arttığı takdirde fon kullanacak olanlar bu kurumların ilkelerine göre hareket etmek zorunda kalacaklarından, faturasız veya kayıt dışı işlem gerçekleştiremezler. Bunun sonucunda Katılım Bankaları'nın işlemleriyle beraber devlet daha fazla vergi geliri elde eder.

2.8.4. Reel Sektörün Finanse Edilmesi

Ülkemizde istikrarlı bir ekonomik büyümenin finans sektöründeki sağlam yapının yanında reel sektörün üretim ve hizmet alanında göstereceği performansa bağlıdır. Reel sektörün üretim ve hizmet alanındaki başarısı ülke ekonomisinin büyümesi üzerinde önemli etkiye sahiptir.

Ekonominin sağlıklı bir şekilde büyümesi için ülkedeki kaynakları en verimli şekilde kullanılabilmesi ve bunun için reel sektörün desteklenmesi gerektiği görüşü hakim olmaya başlamıştır. Türkiye'de uzun yıllar boyunca reel sektörü kamu yatırımları oluşturmuştur.

Kamu sektörü ülkedeki tasarrufların yetersizliğinden dolayı üretim ve hizmet alanında yatırım yapmıştır. 1980'lerden sonra özel teşebbüsler oluşturularak reel

sektörde yatırımlar yapılmıştır. Reel sektörün bu yatırımları için kaynaklar, öz kaynaklar ve bankacılık sektöründen sağlanan kredilerden oluşmuştur.

Yatırımlar için müteşebbisler bankalardan yatırım, işletme ve çeşitli ticari krediler kullanmaya çalışmıştır. Fakat 1990'lerden itibaren geleneksel bankalar reel sektöre yani üretim ve hizmet alanlarına kaynak aktarmak yerine kamu sektörünün en büyük fon kaynağı olmuştur. Resesyonların, yüksek enflasyonun, ekonomik istikrarsızlıkların ve krizlerin yaşandığı bu dönemlerden itibaren bankalar neredeyse tüm kaynaklarını devlet iç borçlanma senetleri olarak kullanmışlardır. Bu nedenle sağlam temelleri olmayan ekonomik konjonktürde ayakta kalmaya çalışan reel sektör ise kısıtlı sermaye imkanlarıyla yatırım ve büyüme serüvenine devam etmiştir.

Sonuç olarak geleneksel bankalar kaynaklarının büyük kısmını kamu sektörünün finanse edilmesinde kullanmışlardır. Böyle bir ekonomik konjonktürde Katılım Bankaları'nın çalışma prensipleri reel sektörün ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olmuştur. Katılım Bankaları, çalışma şartları gereği devlet iç borçlanma senetleri gibi sabit faiz getirisi olan yatırımlar yapmamaktadır.

Katılım Bankaları'nın topladıkları mevduatın tamamı reel sektöre enjekte edilmektedir. Katılım Bankaları topladıkları fonların tamamına yakını reel sektörün yatırımları için kullandırmışlardır. Yüksek olan bu oran Katılım Bankaları'nın sadece reel sektörü finanse ediyor olmasının doğal bir sonucu iken son yıllarda Türkiye'deki bankacılık sisteminin devlet iç borçlanmasındaki reel farktan dolayı kredi kullandırmakta geri planda kalması nedeniyle geleneksel bankaların ikinci plana attığı bir piyasa boşluğunun doldurulması olarak belirtilebilir. İslam dinindeki hükümlere göre faizin yasaklanmasından dolayı Katılım Bankaları çalışma prensipleri olarak sadece ticari alım-satım işleriyle ilgilidir. Bu nedenle reel sektörü finanse eden en önemli kaynaklar arasında Katılım Bankaları yer almaktadır. Kaynaklarını reel sektöre proje bazında yönlendirerek Katılım Bankaları bu kaynaklarının verimli alanlarda kullanılmasını sağlamaktadır.

2.8.5. İstihdamın Arttırılması

Katılım Bankalarının, reel ekonomiye fon temin etmesi, küçük ve orta ölçekli işletmelerin faaliyetlerini sürdürmesi ve büyümesine katkı sağlayarak istihdamı artırıcı rol üstlenmektedirler. Reel sektöre oluşturdukları kaynaklar sayesinde gerçekleştirilen

yatırımlarla yeni istihdam alanları oluşturmaya istihdam alanında olumlu etkilere sahiptirler.

2.8.6. Rekabetin Geliştirilmesi

Katılım Bankalarının yapısı gereği farklı finansman metotları ile Türk Bankacılık sisteminde önemli bir rekabet oluşmuştur. Hem fonun toplanması hem toplanan fonların kullandırılmasında alternatif olanaklar sundukları için rekabet ortamını artırmaktadır. Kâr/zarar ortaklığı içeren katılım bankası havuzları yatırımcı ve tasarruf sahipleri için alternatif oluşturmaktadır. Son yıllarda Katılım Bankaları'nın sundukları bankacılık hizmetleri ve ürünler teknolojik gelişmelerle desteklenmiş, insan kaynakları açısından farklılaştırılıp zenginleştirilmiş, edindikleri bilgi birikimi ile rekabet seviyesini artırmışlardır.

2.8.7. Yabancı Sermaye Transferi Sağlanması

Türkiye’de faaliyetlere başlayan ilk faizsiz finans kurumları özellikle Ortadoğu ülkelerindeki yabancı yatırımcılar tarafından kurulmuştur. Faisal Finans, Kuveyt Türk ve Albaraka Türk hakim ortakları ve sermayeleri Ortadoğu ülkelerinden olup bu kuruluşlar Türkiye’ye faizsiz bankacılık alanında ilk defa yatırım yapan finansal kurumlardır. Katılım Bankaları kuruluşlarından itibaren hem yerli sermaye tarafından kurulan yeni bankalar hem de katılım bankaları bankalar aracılığıyla yabancı sermayenin ülkemize gelmesinde önemli rol oynamışlardır.

Ülkemize gelen bu sermaye kaynağı, sermaye hareketi ve sıcak ilişkiler ile Katılım Bankaları sayesinde Türkiye’nin dış ticaret hacmi büyümekte ve ekonomik durumu daha iyi hale getirmektedir. Katılım Bankaları spekülasyon, riskli ve ticari anlamda gerçek olmayan işlerden uzak duran prensiplerine sahip olmaları küresel yatırımcıların büyümekte olan ülke ekonomimize ilgi göstermelerine yol açmakta ve Katılım Bankaları vasıtasıyla sermaye transferinin gerçekleştiği gözlemlenmektedir.

2.8.8. Maliyetleri Düşüren Katkıları

Katılım Bankaları geleneksel bankalar gibi sabit getiri vaadi ile fon toplamadıkları için ellerindeki kaynakları esnek bir şekilde piyasaya kaynak olarak kazandırma olanağına sahiptirler. Ekonomilerdeki geçiş dönemleri ve kriz dönemlerinde bu özelliklerini kullanarak daha ucuza finansman sağlayabilme imkanına sahiptirler. Yatırımcılar ve işletmeler herhangi bir yatırım kararı almadan önce elde edilecek fayda

ile yatırım maliyetlerini karşılaştırdıklarını düşünecek olursak Katılım Bankaları'nın yukarıda adı geçen avantajlarından kaynaklanan rekabet doğurucu etkileri hem piyasadaki maliyetleri düşürür hem de finansman sıkıntısına çözüm bulur.

Ekonomilerde özellikle finansman maliyetlerinin düşük olması büyüme ve gelişmenin daha hızlı olmasına zemin hazırlamaktadır. Katılım Bankaları'nın sabit getiri vaadi olmaksızın gerçekleştirdikleri fon toplama sistemleri ve gerçek ticari işlemlere kaynak sağlayan fon kullandırma imkânları geleneksel bankalara göre faiz oranlarından bağımsız hareket etmelerini sağlayarak bu faiz oranlarını aşağı yönde azaltıcı bir etkiye sahiptirler.

2.9. KATILIM BANKACILIĞININ TÜRKİYE'DEKİ HUKUKİ YAPISI

Katılım bankacılığı Türk bankacılık sistemine 1983 yılında Özel Finans Kurumu olarak giriş yapmıştır. 1 Kasım 2005 tarihine kadar bu şekilde faaliyet gösteren bu kurumlar, 5411 sayılı Bankacılık kanunu ile Katılım Bankaları olarak faaliyetlerine devam etmişlerdir. Katılım bankaları kanunda “Özel ve cari katılma hesapları yoluyla fon toplamak ve kredi kullandırmak esas olmak üzere faaliyet gösteren kuruluşlardır.” 1980’li yıllarda faaliyete başlayan özel finans kurumları toplumun ilgisi ile kredi ve mevduat açısından gelişmiştir. Özel finans kurumları olarak faaliyete başlayan faizsiz bankacılık sisteminin günümüze kadar geçirdiği evrelere aşağıda yer verilmiştir.

- Faizsiz bankacılıkta ilk olay 16.12.1983 tarihli, 83/7506 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile ülkemizde faizsiz bankacılığın başlaması yönünde adım atılmasıdır. Bu kararın ardından 1984 yılında Faisal Finans ve Al Baraka Türk özel finans kurumları kurulmuştur.
- 1983 yılı ile 1993 yılları arasında Katılım Bankacılığı ile ilgili çıkarılan tebliğ ve kanunlar;

-15.03.1984 tarih ve 84/7833 sayılı karar, 05.02.1985 tarih ve 85/10129 sayılı karar, 13.08.1991 tarih ve 91/2130 sayılı karar, 06.12.1993 ve 93/5104 sayılı karar,

-Bakanlar Kurulu’nun 16.12.1983 tarih ve 83/7506 sayılı kararname eki karara ilişkin Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı’nın 25.02.1984 tarihli tebliği,

-T.C. Merkez Bankası’nın; 21.03.1984 tarih ve 1 no’lu tebliği, 27.05.1992 tarih ve 2 no’lu tebliği, 02.06.1994 tarih ve 3 no’lu tebliği, 27.01.1995 tarih ve 4 no’lu tebliği,

- Devlet Bakanlığı ve Başbakan Yardımcılığı'nın Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 30 Sayılı Kararı'na ilişkin 85-30/3 Sayılı ve 85-30/7 Sayılı Tebliğleri,
- Kurumlarca katılma hesaplarına tahakkuk ettirilen gelirlerin vergilendirilmesine ilişkin kanun hükümleri,
- 193 Sayılı Gelir Vergisi Kanunu(madde 75-94),
- 5422 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu(madde 14),
- 25.04.1984 tarih ve 3183 sayılı Bankalar Kanunu(madde96),
- Kurumların reklam ve ilanlarında uyacakları esas ve şartlara ilişkin olarak, Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın TRT Kurumu'na muhatap
- 22.04.1988 tarih ve 38370 Sayılı yazısı.

Katılım Bankaları'nın (başlangıçtaki adıyla Özel Finans Kurumları) Türk mali sistemine dahil edilmesine olanak sağlayan 83/7506 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesi ve buna ilişkin Müsteşarlık Tebliği ile TCMB Tebliği hükümleri ile bu kurumların kuruluş esaslarını şu şekilde belirlemekteydi;³⁰

-Özel Finans Kurumları, en az beş tanesi kurucu üye olmak şartıyla, en az 100 ortaklı, anonim şirket olarak kurulur. Şirketin ödenmiş sermayesi 1 trilyon TL'den az olamaz. Yabancı uyruklu ortaklar, taahhüt ettikleri sermayeyi konvertibl döviz üzerinden nakit olarak yurda getirmek zorundadırlar.

-Kurucu Ortakların nitelikleri hakkında, bankaların kuruluşunda banka kurucularında aranan niteliklerin bulunması şartı aranmaktadır.

-Özel Finans Kurumları, merkez şube dışında açılacak her şube için ayrıca sermaye ayırmak zorundadırlar.

-T.C. Merkez Bankası'nca belirlenen esas ve şekillere uygun olarak hazırlanan başvuru talebi TCMB'n iletildikten sonra, Merkez Bankası bu talebi kendi olumlu görüşünü de ekleyerek Hazine Müsteşarlığı'na sunar. Hazine Müsteşarlığı'nın teklifi Bakanlar Kurulu'na iletilir ve bu kurul uygun görürse Özel Finans Kurumu'nun kurulmasına izin verir.

-Bakanlar Kurulu'ndan kuruluş izni aldıktan ve Türk Ticaret Kanunu (TTK) hükümlerine uygun olarak kuruluş işlemi tamamladıktan sonra 83/7506 sayılı kararnamenin 6. maddesi uyarınca, TCMB'ye beyanname verilmek suretiyle faaliyete başlayabilmek için ayrıca izin alınması gereklidir.

³⁰ 7506 sayılı Kanun Hükmünde Kararname

-İlgili kararnamenin 6. maddesine göre yapılan başvuru üzerine, TCMB gerekli incelemelerde bulunur ve bu inceleme sonunda gerekli şartların oluştuğunu tespit ederse Özel Finans Kurumları'nın fon toplamasına ve fon kullandırmasına izin verir. TCMB, faaliyet izni verdiği Özel Finans Kurumu'nu Hazine Müsteşarlığı'na bildirir. Bu izinden sonra Özel Finans Kurumu faaliyetine başlayabilir.

- Eğer, Özel Finans Kurumları'nın fon toplama ve fon kullandırma yetkisinde ilerde sakınca görülürse, TCMB'nin görüşü alınarak, Hazine Müsteşarlığı'nın teklifi üzerine Bakanlar Kurulu'nca geçici veya sürekli olarak ya da tüm kurumu veya bazı şubeleri kapsayacak şekilde izinde değişiklik yapılabilir. Daimi ya da geçici olarak kurum faaliyetten men edilebilirdi. 1983-1999 arasındaki dönemde Bankalar ve Özel Finans Kurumları Bakanlar Kurulu Kararı ile kurulmakta ve bankalar Hazine Müsteşarlığı'nın izni ile faaliyete geçmekteydiler. Aynı dönemde bankalar Hazine Müsteşarlığı, Özel Finans Kurumları ise TCMB denetimindeydiler.

-Bankalar Kanunu kapsamına alınıncaya kadar anonim şirket olarak kurulan Özel Finans Kurumları; Ortaklar Genel Kurulu, İdare Meclisi, Denetim Kurulu organlarından oluşmaktaydılar.

- 83/7506 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile 90. Maddenin düzenlenmesi nedeninin esas itibariyle “faiz dışında bankacılığı hedefleyen, kâr ve zarara iştirake dayanan İslam Bankacılığı sistemini ülkemizde de gerçekleştirmek ve bu sistemle petrol üreticisi ülkelerde biriken önemli döviz rezervlerinin bir bölümünü ülkemize getirmek, faizi reddeden ve bu nedenle batı dünyası finans sistemi içinde yer bulamayan fonların, faizsiz bir sistemle, sadece kâr ve zarar ortaklığı kavramlarına dayanarak diğer imkanlarla birlikte ülkemizde kullanılmasını sağlamak” olduğu ifade edilmektedir.³¹

Yürürlükten kaldırılan Kanun Hükmünde Kararname'nin 90. Maddesinde düzenlenen hususlar, daha sonra yürürlüğe giren 3182 Sayılı Bankalar Kanunu'nun 96. madde hükmü olarak aynen yer almıştır. 4491 Sayılı kanunla yapılan değişikliğe kadar bu kurumlara ilişkin hususlarda esas alınan 96. madde şu şekildedir:³²

1. Bankalar dışındaki mali kuruluşların kuruluş ve faaliyetleri bu kanuna tabi değildir.
2. Bu kurumların kuruluşlarına faaliyetlerine, organlarına, tasfiyelerine, Türk Ticaret kanununun ve diğer mevzuatın çeke ilişkin hükümlerine tabi olup olmayacağı Bakanlar

³¹ GÜNAL Vural, **Özel Finans Kurumları**, Ankara, Türkiye Bankalar Birliği Yay, 1984, s. 3

³² 3182 Sayılı Bankalar Kanunu, Madde 96

Kurulunca düzenlenir. Düzenleme dışı kalan hususlarda; Türk Ticaret Kanunu ve ilgili kanun hükümleri uygulanır.

1983 yılından 1999 yılına kadar geçen 15 yıllık süre zarfında yukarıda adı geçen tebliğ ve aktarılanlardan da anlaşılacağı üzere bu kurumlar hakkında özel bir kanuni düzenleme bulunmamakta ve faaliyet sınırlarının, yalnızca yürütme organlarının tasarrufuna bırakılıyor olduğu görülmektedir. Bu durum, yukarıda zikredilen 96. maddenin de düşündüğü üzere Özel Finans Kurumları'nın bir tür banka mı yoksa banka dışı mali kuruluş mu olduğu konusunu haklarında yapılacak 4389 sayılı Bankalar ve 5411 sayılı Bankacılık Kanunları ve düzenlemelerine kadar gündemde tutmuştur.

3182 Sayılı eski Bankalar Kanunu'nun 96. maddesinde bahsedilen hüküm, genel olarak banka dışı mali kuruluşlardan bahsetmekte, özel finans kurumları ya da başka herhangi bir alt türe ilişkin bir düzenleme hükmünü içermemektedir.³³

Mali piyasalarda faaliyet gösteren ve çalışmalarında güven unsuru ön planda olan, ulaştıkları büyüklükler açısından hiç de küçümsenemeyecek boyutlara erişmiş bu kurumların Kanun ile değil de Kararname ile faaliyetlerini sürdürüyor olmaları her zaman tartışma konusu olmuştur.

Mali piyasalarda faaliyet göstermekte olan bankalar, Bankalar Kanunu'na, finansal kiralama şirketleri Finansal Kiralama Kanunu'na, sigorta şirketleri Sigorta Murakabe Kanunu'na tabii iken Özel Finans Kurumları'nın ise yasal düzenlemeler hiyerarşisinde Kanun Hükmünde Kararname'den sonra gelmekte olan Bakanlar Kurulu Kararı ile faaliyetlerini sürdürüyor olmaları, bu kurumların sahipleri, çalışanları, mudileri ve piyasa üzerinde tedirginlik oluşturmuştur.³⁴

Bahsi geçen finansal kurumların uyması gereken yasal kurallar konusunda çeşitli farklı görüşler ortaya konmuş olup, sonuç olarak 18.06.1999 tarihli ve 4389 sayılı Yeni Bankalar Kanunu'nda, 17.12.1999 tarihli ve 4491 sayılı Kanun ile bazı önemli değişiklikler yapılmıştır. Yeni Bankalar Kanunu ile Özel Finans Kurumları da 4389 Sayılı Yeni Bankalar Kanunu kapsamına alınmıştır. Bahsedilen Kanun'un 20. maddesine eklenen fıkrası Özel Finans Kurumları'nın yeni düzenleme Sartlarını içermektedir. 20. maddenin 6. Fıkrası şu şekildedir:³⁵

³³ Ahmet BATTAL Ahmet, "Yeni Bankalar Kanunu'na Göre Özel Finans Kurumları'nın Hukuki Temeli ve Bankacılık Sistemi İçindeki Yeri", Türkiye'de Özel Finans Kurumları-Teori ve Uygulama-, İstanbul, Albaraka Türk Yayınları, 2000, s.198

³⁴ Fahrettin YAŞI, "Özel Finans Kurumları'nın Mevzuat Serüveni", Active Bankacılık ve Finans Dergisi, Sayı:21, Aralık 2001, s.34

³⁵ 4491 Sayılı Kanun ile değişiklik 4389 Sayılı Bankalar Kanunu, Madde 20, Kabul Tarihi 18.06.1999

“Mevduat toplama yetkisi bulunmayan ancak, özel cari hesaplar ve kâr ve zarara katılma hakkı veren hesaplar yoluyla fon toplayan, ekonomik faaliyetleri ekipman veya emtia temini veya kiralanması veya ortak yatırımlar yoluyla finanse eden özel finans kurumları bu Kanunun 10. maddesinin (2) ve (3) numaralı fıkraları, 12. maddesinin (2) numaralı fıkrası, 14. Maddesinin (5), (6) ve (7) numaralı fıkraları, 15 (2/c, d ve e bentleri hariç), 16, 17 ve 19. maddeleri ile 20. maddesinin (2) numaralı fıkrası hükümleri dışındaki diğer maddelerine tabi olup, Kurum bu Kanun hükümleri çerçevesinde bu kurumlara ilişkin kâr ve zarara katılma hakkı veren hesapların özelliklerini dikkate alarak her türlü düzenleme yapmaya yetkilidir. Ancak, Kurum bu Kanunun 14. maddesinin (3) ve (4) numaralı fıkralarında belirtilen durumları tespit ettiği takdirde, özel finans kurumunun faaliyet izni kurulun en az beş üyesinin aynı yöndeki oyuyla alınmış kararıyla kaldırılır. Özel Finans Kurumları açısından emtia veya gayrimenkullerin finansal kiralanması veya kâr ve zarara katılma ve benzeri yöntemlerle yapılan her türlü finansman faaliyetleri de bu kanuna göre kredi olarak addolunur. Bu Kanun hükümlerine göre, bu kurumların özel cari hesaplar ve kâr ve zarara katılma hakkı veren hesaplar yoluyla topladıkları fonlar ve diğer taahhütleri de 1211 sayılı Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanununun 40. maddesinin (1) numaralı paragrafının (a) bendi hükümlerine tabidir. Bu Kanunun 21, 22 ve 23. maddelerinde yer alan ceza hükümleri Özel Finans Kurumları ve görevlileri için de uygulanır.” Söz konusu kanun maddesinin 6. fıkrası Özel Finans Kurumları’nın zikredildiği ilk kanun olmasıyla bu yöndeki hukuki süreç açısından önemlidir.

Anılan 20. maddenin 6. fıkrasında Özel Finans Kurumları’nın tanımı; “Mevduat toplama yetkisi bulunmayan ancak, özel cari hesaplar ve kâr ve zarara katılma hakkı veren hesaplar yoluyla fon toplayan, ekonomik faaliyetleri ekipman ve emtia temini veya kiralanması veya ortak yatırımlar yoluyla finanse edilen kurumlar” şeklinde yapılarak Özel Finans Kurumları’nın felsefi temelleri ile ‘faizsiz’ çalışma prensiplerine yer verilmemiştir. Sadece kâr ve zarara katılmaya ilişkin husustan bahsedilerek kurumların çalışma şekillerine ilişkin atıfta bulunulmuştur.

“Yeni Bankalar Kanunu’nda da belirtildiği üzere, normal bankalar gibi özel finans kurumlarının katılma hesaplarını da Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), 20. maddenin 6. fıkrasında belirtildiği gibi, Kurum bu Kanun hükümleri

çerçevesinde bu kurumlara ilişkin kâr ve zarara katılma hakkı veren hesapların özelliklerini dikkate alarak her türlü düzenleme yapmaya yetkilidir.”³⁶

Özel Finans Kurumları 4389 sayılı Bankalar Kanunu ile aşağıdaki hususlara da tabii olmuşlardır.³⁷

-Bankalar Kanunu’nun 1. maddesindeki, “Bu Kanun’un açık olmayan durumlarında genel hükümler uygulanır.” kuralı bu kurumları da kapsamaktadır.

-Bankalar Kanunu’nun 2. maddesinde yer alan öz kaynak vb. temel bankacılık kavramlarının tanımları aynen özel finans kurumları için de geçerlidir.

-Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu’nu ve Kurumu’nu düzenleyen 3. 4. ve 6. maddeleri ile Bankalar Yeminli Murakıplığını düzenleyen 5. maddeler özel finans kurumlarına uygulanacak olup, bu hükümler yönünden özel finans kurumlarına özgü bir husus bulunmamaktadır. Ancak daha önce tartışmalı olan bankalar yeminli murakıplarının olağan dönemde de özel finans kurumlarını denetlemelerine açıklık getirmiş ve bu kurumları denetleme yetkisi tanınmıştır.

-Bankaların kuruluşlarını ve faaliyete geçme esaslarını düzenleyen Bankalar Kanunu’nun 7. maddesi özel finans kurumlarına da aynen uygulanacaktır. Bu, banka kurucularından aranan şartların özel finans kurumu kurucularında da aynen aranması sonucunu doğurmaktadır.

-Bankaların ana sözleşme ve ortak değişikliklerini Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu’nun iznine bağlayan 8. maddeye özel finans kurumları da tabidir.

-Bankaların teşkilat ve organlarını düzenleyen 9. madde özel finans kurumları için de geçerlidir.

-Genel kredi sınırları hakkındaki 11. maddedeki iştiraklere, ortaklara ve mensuplara verilecek kredi sınırlamalarına özel finans kurumları da aynen uyacaklardır. Özel finans kurumlarının emtia ve gayrimenkullerin finansal kiralınması ya da kâr ve zarara katılma vb. yöntemlerle yapılan her türlü finansman faaliyetleri nakit kredi niteliğinde olmasa da kredi olarak dikkate alınmaktadır.

-Kanun’un 12. maddesinin 2. fıkrasındaki banka iştiraklerinin sınırları ile ilgili düzenleme ve kurallar aynen özel finans kurumları için de geçerlidir.

³⁶ Ahmet BATTAL, a.g.e. s. 200-201

³⁷ Ahmet BATTAL, a.g.e. s. 201

-Bankalar Kanunu'nun 13. maddesinde bankalar için öngörülen hesap ve kayıt düzenine özel finans kurumları da aynen uymak zorundadır.

-Bankalar Kanunu'ndaki 14. maddede düzenlenen, yapılacak denetlemeler sonucunda kanuna ve idari mevzuata aykırı ve bankanın emin bir şekilde çalışmasını tehlikeye düşürecek nitelikte işlemleri tespit olunan bankalar hakkında uygulanacak olan kurallar ve tedbirler, özel finans kurumları için de geçerlidir. Böylece mali durumu bozulan ve yükümlülüklerini yerine getiremeyecek olan özel finans kurumlarının BDDK kararı ile Fon'a devredilmesi veya faaliyet izinlerinin kaldırılması mümkün olmaktadır.

-Bankalar Kanunu'ndaki, bankaların devir, birleşme ve tasfiyelerini düzenleyen, 18. madde özel finans kurumları için de geçerlidir. Bu Kanun maddesiyle özel finans kurumlarının başka bir özel finans kurumu ile birleşmesi ya da özel finans kurumu tarafından devralınması BDDK'nın iznine bağlanmıştır. Birleşme ve devirlerde Türk Ticaret Kanunu (TTK) hükümleri uygulanmayacak, onun yerine BDDK tarafından çıkarılacak yönetmelik hükümleri geçerli olacaktır. Bununla birlikte faaliyetine son vermek isteyen bir ÖFK da bunu BDDK'nın gözetim ve denetimi altında gerçekleştirecektir.

-Bankalar Kanunu'ndaki 21. maddede düzenlenmiş olan idari suç ve cezalar ile 22 ve 23. maddelerde düzenlenen adli suç ve cezalara uygun düştüğü oranda özel finans kurumları hakkında da uygulanacaktır.

-Kanun'un 24. maddesinde düzenlenen kovuşturma usulü özel finans kurumları için de geçerlidir.

-Faaliyetlerini güvenli bir şekilde yürütmeleri amacıyla, bankaların topladıkları mevduat üzerinden umumi disponsibilite ve diğer munzamı karşılıklar ayırmalarını öngören ve bununla ilgili düzenlemeleri yapmaya ve oranları belirleme yetkisini TCMB'na veren 1211 sayılı Kanun'un 40/2-a maddesi Bankalar Kanunu'nun 20. maddesi 6. fıkrası gereğince Özel Finans Kurumları hakkında da uygulanacaktır.

-1211 Sayılı TCMB Kanunu'nun Bankalar Kanunu 25. madde 3. fıkrası ile değiştirilen 44. maddesine göre Merkez Bankası; bankalar, özel finans kurumları, faktoring ve finansman şirketleri ve benzeri mali kuruluşların müşterilerinin risk durumlarını bünyesinde toplamak amacıyla bir Risk Santrali kurmakla yükümlüdür. Bu değişiklikten sonra artık Merkez Bankası Risk Santralizasyonu Teşkilatı'na özel finans kurumlar da üye haline getirilmişlerdir.

-Bankalar Kanunu'nda Özel Finans Kurumları ile ilgili değişiklik yapan 4491 sayılı Kanun'un geçici 3/a maddesi uyarınca, bu Kanun yürürlüğe girdiğı tarihte faaliyette bulunan Özel Finans Kurumları, mevcut durumlarını, Bankalar Kanunu'nun kendilerine uygulanacak olan hükümlerine 2 yıl içinde intibak etmek zorundadırlar. Bankalar Kanunu'nun Özel Finans Kurumlarına uygulanacak yukarıda sayılan hükümlerinin dışında, bu Kanun'un Özel Finans Kurumları tarafından uygulanmayacak hükümleri de bulunmaktadır. Bunlar kısaca şu şekilde belirtilebilir:³⁸

-Bankalar Kanunu'nun 10/1. maddesi “mevduatı bankalara has bir kavram olarak kabul ettiğinden dolayı, mevduata ilişkin hükümlerin yer aldığı 10. maddesi 2. fıkrası ve 10. maddesi 3. fıkrası, Özel Finans Kurumlarına uygulanmayacaktır. Özel Finans Kurumları “mevduat” adı altında fon toplamadıkları için bu Kanun maddelerinin kapsamı dışında bırakılmıştır.

-Kanun'un 12. maddesinde yer alan bankaların, ticaret amacıyla –altın ve benzeri kıymetli madenlerin alım-satım hariç emtia alımı satımı ile uğraşamayacakları, ticaret amacıyla gayrimenkul alım ve satımında bulunamayacakları vb. gibi faaliyetleri yasaklanmıştır. Bu madde, topladığı fonları, nakit olarak kredi vermeyip bizzat ticarete bulunan Özel Finans Kurumları için uygun olmadığından, Özel Finans Kurumları bu maddenin uygulama alanı dışında tutulmuştur.

-Bankalar Kanunu'nun 20. maddesi 6. fıkrasında Özel Finans Kurumları'nın bu kanunun 16. maddesinde belirtilen, bir bankanın bankacılık işlemleri yapma ve mevduat kabul etme izninin kaldırılmasının sonuçlarının düzenlenmesi hükümlerine tabi olmadığı belirtilmektedir.

-Kanun'un 17. maddesinde düzenlenen, bankaların iflası doğrultusunda üst düzey yöneticilerin sorumluluğu Özel Finans Kurumları için uygulanmayacaktır.

-Bankalar Kanunu'nun tüzel kişiliğı haiz ve kamu kurumu niteliğindeki bir meslek kuruluşu olan Bankalar Birliğı'ni düzenleyen 19. maddesi Özel Finans Kurumları'nı ilgilendirmemektedir. 1999 yılında yürürlüğe giren Yeni Bankalar Kanunu'nun Özel Finans Kurumlarını ilgilendiren hükümleri dışında 12.05.2001 tarihli ve 4672 sayılı Bankalar Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun³⁹, 2001/3138 Sayılı Özel

³⁸ Ahmet BATTAL, a.g.e., s.204-208

³⁹ 12.05.2001 Tarihli ve 4672 Sayılı Bankalar Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun, Resmi Gazete, 29 Mayıs 2001, sayı: 24416

Finans Kurumları Statüsü⁴⁰ gibi kararlar alınmıştır. “Bilindiği gibi Kasım 2000’in ikinci yarısında uygulanmakta olan ekonomik program ciddi bir yara almış ve bu dönemde bir özel banka TMTF’ye devredilmiştir.

Bankacılık sektöründe yaşanan kriz, Özel Finans Kurumlarını da etkilemiş ve Kasım 2000’in ikinci yarısından itibaren İhlas Finans Kurumu A.Ş. ödeme güçlüğü içerisine girmeye başlamıştır. Yoğun bir mevduat çekme talebiyle karşılaşan söz konusu Kurum bir müddet sonra likidite darboğazına sürüklenmiş ve bu durum “contagion” etkisiyle, diğer Özel Finans Kurumlarından da mevduat çekme taleplerinin yoğunlaşmasına yol açmıştır.

Özel Finans Kurumları krize dayanıklı yapıları sayesinde bu süreci atlattıkları üzere iken, 9 Şubat 2001 tarihinde İhlas Finans Kurumu’nun faaliyet izninin BDDK tarafından kaldırılması ve bu kurumlarda toplanan fonların güvence kapsamında olmayışı nedenleriyle mevduat çekme talepleri had safhaya ulaşmış ve çok kısa bir sürede Özel Finans Kurumları’nın toplamış oldukları fonlar %50 oranında azalmıştır. Mevduatlarının %50’ye yakın bir kısmını ödeme kabiliyetini gösteren Özel Finans Kurumları; kriz içinde kriz yaşamış, hem bankacılık sektöründe 20’ye yakın bankanın Fon kapsamına alınmasına yol açan genel ekonomik-mali krizi hem de İhlas Finans Kurumu’nun faaliyet izninin kaldırılarak tasfiye sürecine sokulması sonucu kendilerine özgü (spesifik kriz) krizi yaşamışlardır.

Ayrıca Şubat 2001 sonlarına doğru ekonomik programdan dönülmesi ve akabinde yaşanan büyük devalüasyon, gerek mali gerekse reel sektördeki krizi daha da derinleştirmiştir. Böyle bir ortamda Özel Finans Kurumları’nda parası bulunan tasarruf sahipleri için en önemli husus paralarını güvence altına almak olmuştur. Bunu gerçekleştirmek için de paraya bir an önce ulaşabilmek için kurumlara hücum etmiş ve kurumların likidite sıkışıklığına düşmesine neden olmuşlardır.”⁴¹

Özel Finans Kurumları kriz sürecinde yükümlülüklerini yerine getirmeye çalışarak topladıkları fonların yarısını geri ödeme kabiliyetini başarmışlardır. Ancak tasarruf sahiplerinin bu davranışı klasik (faizli) bankalarda olduğu gibi Özel Finans Kurumları’nda da toplanan fonların bir güvence altında tutulması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. 4389 sayılı Bankalar Kanununa 12.05.2001 tarih ve 4672 sayılı değişiklik

⁴⁰ 2001/3138 sayılı Özel Finans Kurumları Birliği Statüsü, Resmi Gazete, 26 Ekim 2001, Sayı: 24565

⁴¹ Hakan BEROOGLU , Nakit Yönetimi “Özel Finans Kurumları Açısından Teorik ve Uygulamalı Bir Yaklaşım”, Doktora Tezi, İstanbul, 2002, s. 45

kanunu ile eklenen hükümlerle; özel finans kurumlarında özel cari ve kâr ve zarara katılma hesaplarında toplanan tasarrufların güvence altına alınması amacıyla, Özel Finans Kurumları Birliği bünyesinde, Güvence Fonu oluşturulmuştur.

Söz konusu Güvence Fonu kapsamında; Özel finans kurumlarında (yurtdışı şubelerinde açılanlar hariç) gerçek kişiler adına, Türk Lirası veya döviz üzerinden açılan özel cari ve katılma hesaplarının, kişi başına 50.000 YTL'ye kadar olan kısmının güvence altına alınması sağlanmıştır. 4389 Sayılı Bankalar Kanununun yürürlükten kaldıran 5411 sayılı Bankacılık Kanunu hükümleri gereğince, Özel Finans Kurumları Birliği (Türkiye Katılım Bankaları Birliği) bünyesinde bulunan Güvence Fonu, Tasarruf Mevduat Sigorta Fonu'na devredilmiş ve devir tarihinden sonra Katılım Bankaları'nda bulunan gerçek kişilere ait Yabancı Para ve TL üzerinden açılan özel cari ve katılma hesaplarının bir kişiye ait tutarının 100.000 TL'ye kadar kısmı Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonunun güvencesi altına girmiştir. Buna göre, katılım bankalarında gerçek kişiler adına açılmış bulunan bütün YTL ve döviz hesapları, aynı şartlarla ve aynı miktar üzerinden Tasarruf Mevduat Güvence Fonu bünyesinde güvenceye tabi olmaya devam etmektedir.⁴²

4389 Sayılı Bankalar Kanunu'nda 4672 sayılı Kanun ile değişikliğe gidilerek tüzel kişiliği haiz ve kamu kurumu niteliğinde bir meslek kuruluşu olarak Özel Finans Kurumları Birliği kurulmuştur. Bu kurum da 5411 sayılı Bankacılık Yasası ile birlikte unvan değişikliğine giderek "Türkiye Katılım Bankaları Birliği" olmuştur. 5411 sayılı Kanun 19.10.2005 tarihinde kabul edilerek 25983 mükerrer sayılı 1 Kasım 2005 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanmıştır. Bu kanunun 3. maddesinde;

Katılım Bankası: Bu kanuna göre özel cari ve katılma hesapları yoluyla fon toplamak ve kredi kullandırmak esas olmak üzere faaliyet gösteren kuruluşlar ile yurt dışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye'deki şubelerini ifade eder, şeklinde tanımlanmıştır.⁴³ Bankacılık Kanununda Katılım Bankaların yapabileceği faaliyetlere yer verilmiştir. Bunları şu şekilde açıklayabiliriz:⁴⁴

-Katılım fonu kabulü.

-Nakdi ve gayri nakdi her cins ve surette kredi verme işlemleri.

⁴² <http://www.tkbb.org.tr/KFSigortalanmasi.asp> (Erişim Tarihi: 10.04.2016)

⁴³ 5411 sayılı Bankacılık Kanunu 3.madde

⁴⁴ 5411 sayılı Bankacılık Kanunu

- Nakdî ve kaydı ödeme ve fon transferi işlemleri, muhabir bankacılık veya çek hesaplarının kullanılması dahil her türlü ödeme ve tahsilat işlemleri.
- Çek ve diğer kambiyo senetlerinin iştirası işlemleri.
- Saklama hizmetleri.
- Kredi kartları, banka kartları ve seyahat çekleri gibi ödeme vasıtalarının ihracı ve bunlarla ilgili faaliyetlerin yürütülmesi işlemleri.
- Efektif dahil kambiyo işlemleri; para piyasası araçlarının alım ve satımı; kıymetli maden ve tasların alımı, satımı veya bunların emanete alınması işlemleri.
- Ekonomik ve finansal göstergelere, sermaye piyasası araçlarına, mala, kıymetli madenlere ve dövizde dayalı; vadeli işlem sözleşmelerinin, opsiyon sözleşmelerinin, birden fazla türev aracı içeren basit veya karmaşık yapıdaki finansal araçların alımı, satımı ve aracılık işlemleri.
- Sermaye piyasası araçlarının alım ve satımı ile geri alım veya tekrar satım taahhüdü işlemleri.
- Sermaye piyasası araçlarının ihraç veya halka arz yoluyla satışına aracılık işlemleri.
- Daha önce ihraç edilmiş olan sermaye piyasası araçlarının aracılık maksadıyla alım satımının yürütülmesi işlemleri.
- Başkaları lehine teminat, garanti ve sair yükümlülüklerin üstlenilmesi işlemleri gibi garanti işleri.
- Yatırım danışmanlığı işlemleri.
- Portföy işletmeciliği ve yönetimi.
- Hazine Müsteşarlığı ve/veya Merkez Bankası ve kuruluş birlikleri nezdinde oluşturulan bir sözleşme kapsamında üstlenilen yükümlülükler çerçevesinde alım satım işlemlerine ilişkin piyasa yapıcılığı.
- Faktoring ve forfaiting işlemleri.
- Bankalar arası piyasada para alım satımı işlemlerine aracılık.
- Finansal kiralama işlemleri.
- Sigorta acenteliği ve bireysel emeklilik aracılık hizmetleri.
- Kurulca belirlenecek diğer faaliyetler.

Katılım Bankaları konvansiyonel bankalarının, mevduat toplama hariç, yapabilecekleri faaliyetlere ilave olarak finansal kiralama(leasing) faaliyetlerinde de bulunabilecekleri bu maddede belirtilmektedir.

Türkiye Katılım Bankaları Birliği

Katılım bankalarının çatı kuruluşu olan Özel Finans Kurumları Birliği, 4389 sayılı Bankalar Kanunu'nun, 29.05.2001 tarih ve 24416 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 4672 sayılı Kanun ile değişik 6 ncı fıkrası hükmü uyarınca, tüzel kişiliği haiz ve kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşu olarak kurulmuş olup, söz konusu fıkra hükümleri çerçevesinde, 04.10.2001 tarih ve 2001/3138 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Birlik Statüsü'nün yürürlüğe konulması sonrasında faaliyete başlamıştır.

Sonrasında, Resmi Gazete'nin 01.11.2005 tarih ve 25983 mükerrer sayılı nüshasında yayımlanan 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile özel finans kurumları "katılım bankaları" adını aldığı gibi Birliğin unvanı da Türkiye Katılım Bankaları Birliği olarak değiştirilmiştir.

Türkiye'de faaliyet gösteren bütün katılım bankaları Kanun hükümlerine göre faaliyet izni aldıkları tarihten itibaren bir ay içinde Birliğe üye olmak, 28 Şubat 2006 tarih ve 26094 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan 2006/10018 sayılı Karar ile yürürlüğe konulan Türkiye Katılım Bankaları Birliği Statüsü hükümlerine uymak ve Birliğin yetkili organlarının aldığı kararları uygulamak zorundadır. Her ne surette olursa olsun faaliyet izni kaldırılan veya diğer bir veya birkaç katılım bankası ile birleşen veya bütün aktif ve pasifi ile diğer hak ve yükümlülüklerini Türkiye'de faaliyette bulunan diğer bir katılım bankasına devreden veya tasfiye kararı alan katılım bankalarının üyelik kayıtları silinir. Birliğin amacı, serbest piyasa ekonomisi ve tam rekabet ilkeleri çerçevesinde bankacılık düzenlemeleri ile ilke ve kuralları doğrultusunda katılım bankalarının hak ve menfaatlerini savunmak, bankacılık sisteminin büyümesi, sağlıklı olarak çalışması ve bankacılık mesleğinin gelişmesi, rekabet gücünün artırılması amacıyla çalışmalar yapmak, rekabetçi bir ortamın yaratılması ve haksız rekabetin önlenmesi için gerekli kararları almak/alınmasını sağlamak, uygulamak ve uygulanmasını talep etmektir.⁴⁵

5411 sayılı Bankacılık Kanunu ilgili maddesinde yer alan maddelerde;

Birliklerin görev ve yetkileri

Madde 80 — Kuruluş birlikleri;

a) Mesleğin gelişmesini temin etmek,

b) Meslek ilkelerini belirlemek suretiyle üyelerin birlik ve mesleğin gerektirdiği vakar ve disiplin içinde ekonominin ihtiyaçlarına uygun olarak çalışmalarını sağlamak,

⁴⁵ [http://www.tkbb.org.tr/kurumsal-hakkinda-tarihce/Birliğin Görevleri](http://www.tkbb.org.tr/kurumsal-hakkinda-tarihce/Birliğin_Görevleri)

- c) Üye banka mensuplarının uyacakları meslek ilkeleri ve standartlarını Kurumun uygun görüşünü alarak belirlemek,
- d) İlgili mevzuat uyarınca alınan kararlar ile Kurumca alınması istenilen tedbirlerin uygulanmasını takip etmek,
- e) Üyeleri arasında haksız rekabeti önlemek amacıyla gerekli her türlü tedbiri almak ve uygulamak,
- f) Üyelerin ilân ve reklamlarında uyacakları esas ve şartları tür, şekil, nitelik ve miktarları itibarıyla Kurumun uygun görüşünü alarak tespit etmek,
- g) Kurum ile işbirliği yapmak suretiyle bankalar arasında ortak projelere ilişkin işbirliğini temin etmek,
- h) Üyelerinin ortak menfaatlerini ilgilendiren konularda yönetim kurulu kararına istinaden dava açmak,
- i) Müşteri haklarına dair hükümlerde öngörülen sözleşmelerin şekil ve içeriklerine ilişkin usûl ve esasları belirlemek,
- j) 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun hükümleri ve diğer kanunlarla tanınmış müracaat hakları saklı kalmak kaydıyla üyeler ve bireysel müşterileri arasındaki ihtilafların değerlendirilmesi ve çözüme kavuşturulmasını temin etmek üzere hazırlayacakları ve Kurulca onaylanan usûl ve esaslar dâhilinde hakem heyeti oluşturmak, ile görevli ve yetkilidir.

(28/02/2006 tarihli TKBB Statüsü ilgili maddesi)

Birliğin amacı, yetki ve görevleri

MADDE 4

Birliğin amacı serbest piyasa ekonomisi ve tam rekabet ilkeleri çerçevesinde, bankacılık düzenleme ilke ve kuralları doğrultusunda katılım bankalarının hak ve menfaatlerini savunmak, bankacılık sisteminin büyümesi, sağlıklı olarak çalışması ve bankacılık mesleğinin gelişmesi, rekabet gücünün artırılması amacıyla çalışmalar yapmak, rekabetçi bir ortamın yaratılması ve haksız rekabetin önlenmesi için gerekli kararları almak/alınmasını sağlamak, uygulamak ve uygulanmasını talep etmektir.

Birlik bu amacı gerçekleştirmek için aşağıdaki görevleri yürütür:

- a) Bankacılık ve katılım bankaları ile ilgili mevzuatı izlemek bu konulara ilişkin düzenlemeleri üye katılım bankalarına duyurmak,

- b) Meslek ilkelerini belirlemek suretiyle üyelerin birlik ve mesleğin gerektirdiği vakar ve disiplin içinde ekonominin ihtiyaçlarına uygun olarak çalışmalarını sağlamak,
- c) Üye katılım bankası mensuplarının uyacakları meslek ilkeleri ve standartlarını Kurumun uygun görüşünü alarak belirlemek,
- d) İlgili mevzuat uyarınca alınan kararlar ile Kurumca alınması istenilen tedbirlerin uygulanmasını takip etmek,
- e) Üyeleri arasında haksız rekabeti önlemek amacıyla gerekli her türlü tedbiri almak ve uygulamak,
- f) Katılım bankaları arasındaki ilişkilerde mesleki dayanışmayı güçlendirecek kararlar almak,
- g) Kurum ile işbirliği yapmak suretiyle katılım bankaları arasında ortak projelere ilişkin işbirliğini temin etmek,
- h) Üyelerin ilan ve reklamlarında uyacakları esas ve şartları tür, şekil, nitelik ve miktarları itibarıyla Kurumun uygun görüşünü alarak tespit etmek,
- i) Yurt içinde ve yurt dışında katılım bankacılığını temsil etmek, katılım bankacılığını tanıtmak ve bu konuda kamuoyunu aydınlatmak için çalışmalarda bulunmak,
- j) Bankacılık konusunda seminer, sempozyum, konferans ve eğitim programları düzenlemek,
- k) Müşteri haklarına dair hükümlerde öngörülen sözleşmelerin şekil ve içeriklerine ilişkin usul ve esaslar ile tip sözleşmelerin uygulanacağı işlemleri, Kurulun uygun görüşünü alarak belirlemek,
- l) Üyeler ile bireysel müşterileri arasındaki ihtilafların değerlendirilmesi ve çözüme kavuşturulmasını temin etmek üzere Birlikçe hazırlanan ve Kurulca onaylanan usul ve esaslar dahilinde hakem heyeti oluşturmak,
- m) Katılım bankaları ve bankacılığı konularında resmi makam ve kuruluşlara istişari mahiyette mütalaa vermek,
- n) Ekonomi, mali sektör ve bankacılık sistemindeki yurt içi ve yurt dışı gelişmeleri izleyerek toplayacağı bilgileri üyelerine ve ilgililere ulaştırmak,
- o) Ulusal tasarrufun teşviki için gerekli çalışmaları yapmak ve yetkili mercilere önerilerde bulunmak,

p) Katılım bankalarına ilişkin, gizlilik niteliği taşımayan istatistiki bilgileri toplamak ve kamuoyuna duyurmak,

r) İlgili mevzuat hükümleri saklı kalmak kaydıyla, katılım bankalarının, müşterilere sundukları hizmetler karşılığında tahsil edecekleri komisyon, ücret ve masraflar, açtıkları krediler ve bunlarla ilgili diğer işlemler için uygulayacakları kar payı oranları, komisyon ve ücretler ile katılma hesaplarında kar ve zarara katılma oranının belirlenmesine ilişkin olarak üye katılım bankalarına yönelik tavsiye kararı almak,

s) Üyelerinin ortak menfaatlerini ilgilendiren konularda yönetim kurulu kararına istinaden dava açmak ve/veya gerekli girişimlerde bulunmak,

t) Kurumca alınması istenilen tedbirleri almak,

u) Birliğin aldığı karar ve tedbirlerin uygulanmasını takip etmek, bunlara zamanında ve tam olarak uymayan üyeler hakkında gerekli müeyyideleri uygulamak,

v) Kanun ve ilgili mevzuatın kendisine yüklediği diğer görevleri yapmak.⁴⁶

2.10. TÜRKİYE’DE KATILIM BANKALARININ KARAR ALMA MEKANİZMASI

Ülkemizde katılım bankalarının danışma kurullarının aldığı kararlarda farklılıklar bulunmaktadır. Bu husus, faizsiz finansın güvenilirliği konusunda tereddütlere yol açmaktadır. Faiz hassasiyeti olan tasarruf sahiplerinin Katılım Bankacılığı sistemine girmesine engel olmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, Türkiye’de faizsiz finans sektörünün kurumsal olarak değerlendirilmediği, konvansiyonel bankalar ile katılım bankaları arasındaki farkı net bir şekilde ortaya koyan hukuk ve kanunlar ile sınırları belirlenen kurumsal bir yapının mevcut olmadığı görüşü yaygındır. Bu durum, Körfez sermayesinin ülkemize yeterince yönelmemesine neden olmaktadır. Faizsiz finans sisteminde ekol olarak diğer kuruluşlar tarafından kabul edilme, faizsiz finans merkezi olmak için önemli bir etkidir.

Faizsiz finans alanında ekol olabilmek için, bu alanda faizsiz bankacılık sistemi ile ilgili finansal alanda ülke standartlarının belirlenmesidir. Diğer ülkelerle kıyaslandığında daha zengin bir geçmişe sahip olan Türkiye için söz konusu standartların ortaya çıkarılarak, faizsiz finansın gelişmesine ilave katkı sağlayacak bir kurumsal yapıya ihtiyaç vardır. Malezya, Bahreyn, İran, Pakistan, Endonezya gibi

⁴⁶ <http://www.tkbb.org.tr/kurumsal-hakinda-gorevleri> (Erişim Tarihi: 15.05.2015)

faizsiz finans bakımından öne çıkan ülkelerde merkezi danışma kurulu yapıları mevcuttur. Bu kurulların aldığı kararlar ve belirlediği standartlara faizsiz finans kuruluşları tarafından uyulması zorunludur.

<i>Katılım Bankası</i>	<i>Komite Üyeleri</i>	<i>Unvan</i>
ALBARAKA TÜRK	Prof. Dr. Hayrettin Karaman	Danışman
BANK ASYA	Prof. Dr. Hamdi Döndüren	Danışman
KUVEYT TÜRK	Dr. İsmail Haliloğlu	Danışman
TÜRKİYE FİNANS	Doç. Dr. İshak Emin Aktepe	Danışman
ZİRAAT KATILIM	Prof. Dr. Hayrettin Karaman	Danışman

Tablo 3: Türkiye’de Katılım Bankaları Danışma Kurulu

Kaynak: <http://www.tkbb.org.tr/calisma-komiteleri#1417> (Erişim Tarihi 08.05.2016)

Tabloda yer alan danışma kurullarında yer alan kişilerinde farklılık olması nedeniyle uygulamalarda ve katılım bankacılığı özelinde ürünlerde farklı görüşler ortaya çıkmaktadır. Bu husus yukarda bahsedilen olumsuz koşulların ortaya çıkmasında önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.11. DÜNYADA KATILIM BANKALARININ KARAR ALMA MEKANİZMASI

Dünyada Katılım Bankaları tarafından belirlenen kuralların nasıl elde edildiği aşağıda açıklanmıştır.

2.11.1. İslami Finans Kurumlarının Muhasebe ve Denetim Örgütü (AAOIFI)

AAOIFI (Accounting and Auditing Organizatör for Islamic Financial Institutions) kar amacı olmayan uluslararası bir kuruluştur. İslami finans sektörü ve bu sektörde hizmet veren kuruluşlar için islami kurallar çerçevesinde muhasebe, denetim, yönetim ve etik standartlar hazırlamaktadır. AAOIFI, 1991 yılında Bahreyn’de kurulmuştur. İslam

Kalkınma Bankası'nın desteği ile kurulan bu örgütün 45 ülkeden 200 üyesi bulunmaktadır. Bu üyeler merkez bankaları, islami finans kuruluşları ve uluslararası islami finans ve bankacılık sektöründen diğer katılımcılardan oluşmaktadır. AAOIFI standartları Bahreyn Krallığı, Dubai Uluslararası Finans Merkezi (DIFC), Ürdün, Lübnan, Katar, Sudan ve Suriye tarafından uygulanmaktadır. Ayrıca Avustralya, Endonezya, Malezya, Pakistan, S.Arabistan Krallığı ve Güney Afrika da AAOIFI'nin standartlarını temel alan rehberler yayımlamışlardır. AAOIFI'nin amaçları aşağıda özetlenmiştir.⁴⁷

- 1- İslami finans kuruluşlarının muhasebe ve denetimleri ile ilgili fikirler geliştirmek,
- 2- Bu fikirleri eğitim, seminer, periyodik yayınlarla yaymak, araştırmalara destek vermek,
- 3- İslami finansal kuruluşlar için muhasebe ve denetim standartları hazırlamak, bunları yayınlamak ve yorumlamak,
- 4- Hazırladığı standartları gözden geçirmek ve gerektiğinde güncellemek.

2.11.2. Uluslararası İslami Finans Piyasası (IIFM)

IIFM (International Islamic Financial Market)³¹ temel olarak belirli islami ürünler, dokümantasyon ve ilgili süreçlerin standartlaştırılmasına odaklanmaktadır. IIFM, Bahreyn, Brunei, Endonezya, Malezya, Sudan, Pakistan, B.A.E.'nin merkez bankaları ve kamu kurumları ile İslam Kalkınma Bankası gibi daimi üyelerinin ortak çabaları ile 2002 yılında Bahreyn'de kurulmuştur. Amacı; islami bankaları düzenleyen otoriteler arasında işbirliği kurulması, enstrümanların vade yapısını genişleterek likidite probleminin çözülmesi, ülkelerin varlığa dayalı menkul kıymet çıkarma olanağının değerlendirilmesi ile islami sermaye ve para piyasalarının kuruluşu, geliştirilmesi ve tanıtımıdır. IIFM, sektörün sermaye ve para piyasası segmentindeki düzenleyicilerle islami finans piyasası katılımcıları arasında bağlantı kurmaktadır. Birincil ve ikincil piyasa ile ilgili konularda öneriler, rehberler ve iyi uygulama örnekleri geliştirmektedir. Üye sayısı 47'dir.

2.11.3. İslami Finansal Hizmetler Kurulu (IFSB)

2003 yılında Kuala Lumpur/Malezya'da kurulan İslami Finansal Hizmetler Kurulu (Islamic Financial Services Board)³², islami finans piyasasında, düzenleyici ve

⁴⁷ IFSL Research-Islamic Finance 2010

denetleyici kurullar için uluslararası standartlar geliştirmektedir. IFSB bu standartları ya yeniden oluşturarak ya da mevcut uluslararası standartları islami kurallara uygun olacak şekilde uyarlayarak oluşturmaktadır. Bu anlamda IFSB'nin çalışmaları Basel Bankacılık Denetim Komitesi (BCBS), Uluslararası Menkul Kıymet Komisyonları Örgütü (IOSCO) ve Uluslararası Sigorta Denetimcileri Birliği'nin (IAIS) çalışmalarını tamamlamaktadır. IFSB'nin 193 üyesi bulunmaktadır. Üyeler arasında 49 düzenleyici ve denetleyici kurum, Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Bankası (WB), Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS), İslam Kalkınma Bankası gibi kuruluşlar ve 138 piyasa katılımcısı vardır.

2.11.4. Uluslararası İslami Derecelendirme Kurumu (IIRA)

İslam Kalkınma Bankası'nın katkılarıyla, Kasım 2002'de islami finans kurumları ve bunların ürün ve hizmetlerinden kaynaklanabilecek kayıpların olasılığı ile ilgili bağımsız fikir ve yargılar üretmek, değerlendirmek ve ölçmek amacıyla Bahreyn'de kurulmuştur. IIRA (International Islamic Rating Agency) 33, ölçülen kurum ya da islami finansal ürünün, şer'i esaslara uyumuna ilişkin bağımsız değerlendirmeler sağlamayı amaçlamaktadır. IIRA, şirketlerin kurumsal yönetimini, sigorta şirketlerinin mali gücünü, ülkeleri ve bankaları derecelendirmektedir.

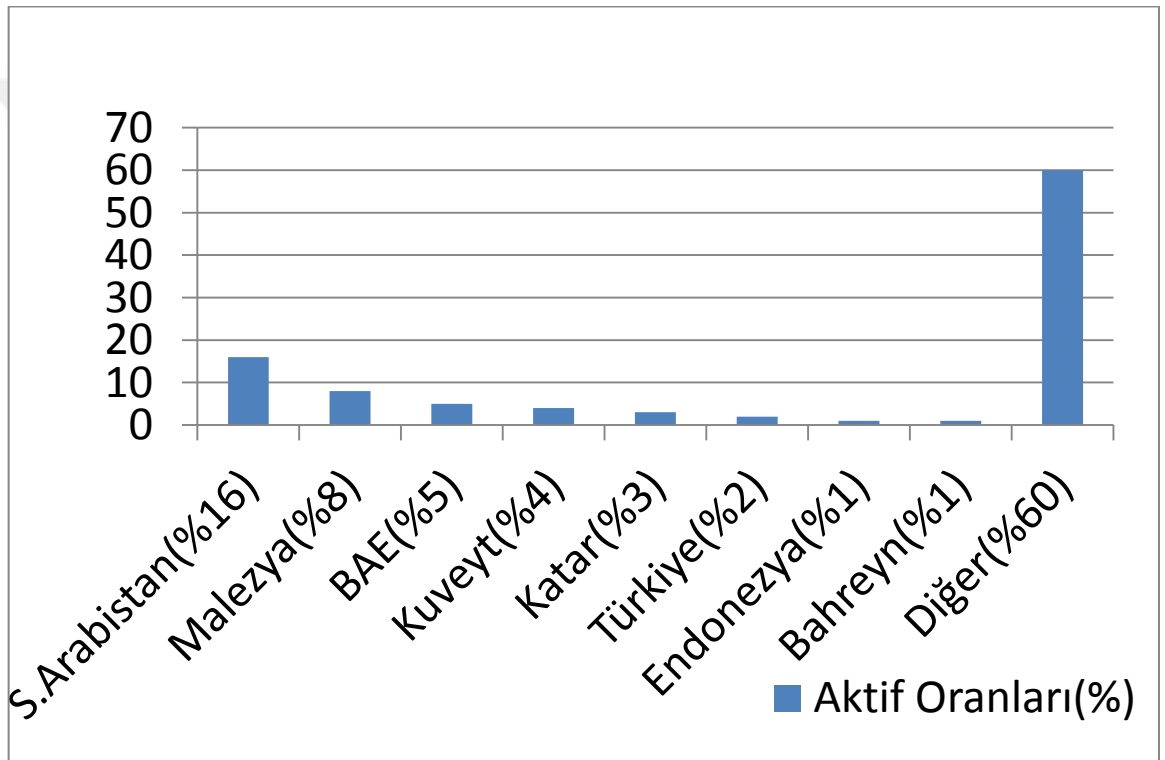
2.12. KATILIM BANKACILIĞININ DÜNYADAKİ BUGÜNKÜ DURUMU VE EKONOMİYE KATKILARI

Dünyada 135 kurum faizsiz finansman kuruluşu niteliğinde çalışmakta ve yaklaşık 150 Milyar Dolar'dan fazla bir kaynağı işlemektedir. Her yıl yayınlanan istatistik verilerinden anlaşıldığı üzere dünyada en büyük 1000 banka arasında yer alan bankalardan 89 adedi halen İslam ülkelerinde kurulmuş olan ve faizsiz sistemde faaliyet gösteren finansman kurumlarıdır.⁴⁸ Dünyanın en büyük bankaları bu sisteme yakın ilgi duymakta olduklarını ifade ederek bu gelişmenin içinde yer almaya gayret göstermektedirler. Bu ilgi, fiilen bu sistemde çalışan özel bankalar kurmak ve şubeler açmak şeklinde olduğu gibi ayrıca mevcut faizsiz bankalarla ortaklaşa bazı projelere katılmak metoduyla da olabilmektedir. Faizsiz finansman sistemine batılıların 20 yıl önce yakıştırdığı sıfat, İslâm Bankacılığıdır. Ancak, faizin haram edilmiş olması sadece İslamiyet'te değil tüm semavi dinlerde kabul gördüğü için, asli kültür öğelerine gittikçe

⁴⁸ Hamdi Döndüren, a.g.e.; Cilt.5

daha çok ilgi duyan ve köklerindeki değerleri keşfeden bütün toplumlarda faizsiz bankacılık kavramı özel ve saygın bir yer kazanmaktadır.⁴⁹ Kurucusu Prens Muhammed Al Faisal olan ve merkezi Suudi Arabistan'da bulunan Dünya İslam Bankaları Birliği'nin en belirgin faaliyeti, konvansiyonel bankacılık standartlarını ve faizsiz finansman sistemini karşılıklı olarak birbirine adapte ederek iki sistem arasındaki dil birliğini geliştirmek yönündedir.

Dünya İslami ticari bankacılık sektörünün aktif büyüklüğü 2012 yılında 1,54 trilyon USD'ye ulaşmıştır. Grafik üzerinde ülkelere göre aktif toplamlara bakacak olursak;

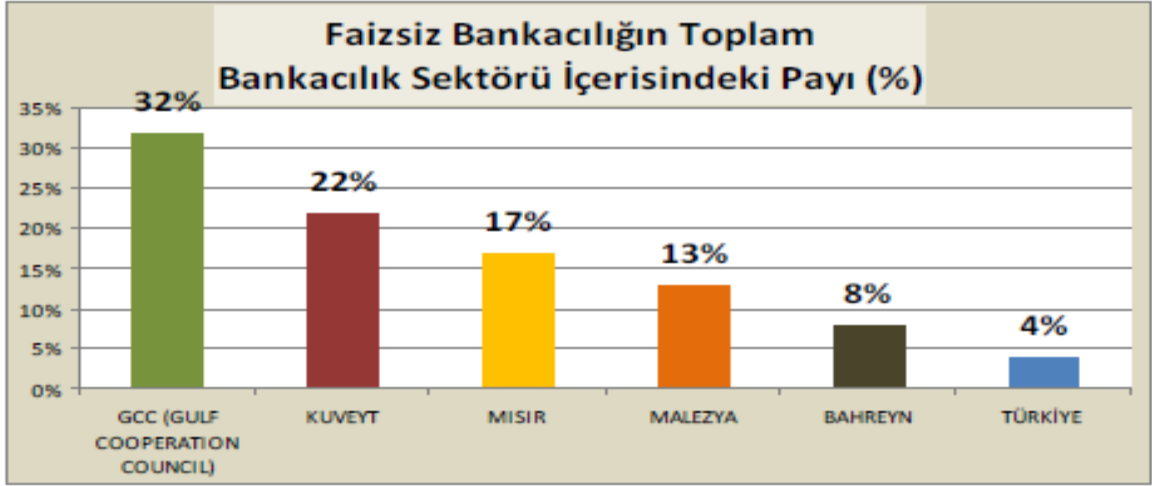

Tablo 4:Dünyada Katılım Bankacılığı Bulunan Ülkelerde Aktiflerin Oranları

Kaynak: Merkez Bankaları, EY Analizleri

Tablodaki rakamları bakıldığında gelişmekte olan ülkelerdeki finansal sektördeki düzenlemeler, bankacılık işlemlerinde internet ve teknolojik gelişmeler paralelinde katılım bankacılığı aktiflerinde artış görülmektedir.

⁴⁹ İsmail Özsoy, "Türkiye'nin Yükselen Sektörü: Katılım Bankacılığı", İstanbul, 2011, s.28

Şekil 1: Katılım Bankalarının Bankacılık Sektöründeki Yeri (2014 yılı)

Kaynak: www.tkbb.org.tr

*GCC(Gulf Cooperation Council):Körfez İşbirliği Konseyi; Bahreyn, Umman, Katar, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri'nden oluşur.

Şekilde Türkiye'nin diğer Körfez ülkelerine göre katılım bankacılığı sisteminde geride kaldığı görülmektedir.

Katılım bankacılığının sektör içinde artma nedenlerini ülkeler bazında açıklayacak olursak;

2.12.1. Suudi Arabistan

Diğer ülkelerden farklı olarak Suudi Arabistan'daki ulemanın faiz konusundaki tavrının sert olması nedeniyle Suudi Arabistan'da faiz yasaktır. Fakat bankalar, yaptıkları işlemlerden komisyon alabilmektedir.

Suudi Arabistan'da faizle alakalı durumlar, mahkemelerde yargılanmaktadır, bu mahkemelerde finans konusunda faize izin veren hüküm verememektedirler.

Modern faizsiz bankacılığın merkezi Mısır olmasına rağmen, Suudi Kraliyet ailesinin ve iş adamlarının desteğini göz ardı etmemek gerekir. Suudi Arabistan Hükümeti 1975'te Cidde'deki İslam Kalkınma Bankası'nın kurulmasında başrol oynamıştır.

2.12.2. İran

İran'da 1980li yıllarda yapılan devrimden sonra bankaların faizli olarak çalışmalarının durdurulması kararı alındı. 1983 yılında faizsiz bankacılığa geçilmiştir. Anayasası'nın 4. maddesine göre, bütün yasal düzenlemelerin, dini standartlara dayandırılması gerekmektedir. 1983'te İran Parlamentosu'nun çıkardığı Faizsiz

Bankacılık Yasası, bütün faizleri faize dayalı bankacılığın bütün dallarını yasaklamıştır. Böylece faizsiz bankacılık İran'da zorunlu hale gelmiştir.

2.12.3. Pakistan

Faizsiz bankacılığın fikir planında Pakistan'da ortaya çıkışı 1955'e rastlar ve 1970'li yıllarda bu teorik çalışmalar hayata geçirilmeye başlar. Pakistan'da, küçük tasarrufların iç piyasada verimli alanlara kaydırılması amacıyla 1962 yılında kurulan Milli Yatırım Tröst'ü, 1979 yılından itibaren yatırımlarını faiz yerine kâr temeline göre yapmaya başlaması faizsiz bankacılık uygulaması olarak kabul edilebilir. 41 1952 yılında emlak alanında faaliyet göstermek üzere kurulan Emlak Finans Şirketi 1977'den itibaren, 1979'da kurulan Bankers Equity Limited 1981'den itibaren, Small Business Finance Corporation ise 1980'den itibaren faizsiz esaslara göre çalışmaya başlamıştır. 1 Ocak 1985'ten itibaren ise bankacılık sektörünün tamamen faizsiz sisteme geçmesi kararlaştırılmış ve 1 Temmuz 1985'ten itibaren de faizli olarak mevduat toplamak ve kredi kullandırmak yasaklanmıştır.⁵⁰

Pakistan'da faizle ilgili tüm kuralların İslam dinine aykırı olmaması gerektiğini belirttiği için; 1980'li yıllarda Pakistan'daki bütün bankalar, mudilerine faizli mevduat yerine, katılım hesapları açmışlardır. Faizle ilgili borçların yerine sermaye yatırımlarına katılma senetleri, faizin ikamesi olarak ise bankaların mudilerden tahsil ettikleri hizmet ücretleri ve firma ile banka arasında yapılan murabaha işlemindeki geri satın alma ile ikame edilmiştir.

2.12.4. Hindistan

Hindistan'da faizsiz bankacılık faaliyetleri diğer ülkelere oranla fazla gelişmemiştir. Hindistan'da Falah Investment, Ittifaq ve Bast un-Nasr Urban Cooperative Credit Soceity in Bombay olmak üzere üç faizsiz banka faaliyetini sürdürmektedir.⁵¹

2.12.5. Filipinler ve Bangladeş

“Filipin hükümeti, 1973 yılında diğer bölgelere göre daha geri kalmış Müslüman eyaletlerinin kalkınmasını sağlamak amacıyla Philippine Ananak Bank'ı kurarak bu bankada faizsiz bankacılık faaliyetlerini yürütmeye başlamıştır.

⁵⁰ Mustafa UÇAR, a.g.e., s. 60

⁵¹ Cihangir AKIN, a.g.e., s.270

Bangladeş'te faizsiz bankacılığın kurulmasına ilişkin ilk çalışma 1984 yılında Milletlerarası Dakka İslam Bankası'nın kurulmasıyla sonuçlanmıştır. Bankanın amacı, İslami prensiplere göre bankacılık ve mali işlemleri yürüterek toplumun kalkınmasına hizmet etmek olarak belirlenmiştir.

2.12.6. Sudan

Sudan, İslam bankacılığının gelişmesi bakımından önemli rol oynayan ülkelerin başında gelmektedir. Sudan'da ilk faizsiz finans kurumu 1977 yılında kurulan Sudan Faysal İslam Bankası'dır. Sudan'ın diğer faizsiz finans kurumu da 1981 yılında kurulan Tadamon İslam Bankası'dır. Bu bankaların kurulmasından sonra bankacılığın faizsiz şartlarla ilerlemesi için büyük çapta düzenlemelere gidilmiş ve bu yönde kararlar alınmıştır. Bu gelişmeler neticesine Sudan'da faizsiz olarak çalışan bankaların sayısı kısa zamanda artış göstermiştir. Günümüzde Sudan'da finans sisteminin tümü İslami bankacılık ürünlerinden oluşmaktadır.

2.12.7. Ürdün

Ürdün'deki ilk faizsiz banka, 1979'da faaliyet izni verilen Ürdün İslam Finansman ve Yatırım Bankası, iktisadi ve sosyal ihtiyaçları karşılamak ve bankacılık, finans ve yatırım işlerinde faizsiz sisteme göre çalışmak ve fonları kalkınmada kullanmak üzere kurulmuştur. Bu banka, çeşitli ülkelerde İslam bankalarının açılmasında kurucu rol almıştır. Ürdün'de kurulan diğer bir faizsiz banka ise, İslami Yatırım Ortaklığıdır.⁵²

2.12.8. Bahreyn

Oldukça küçük bir ülke olmasına rağmen, 1970'lerdeki petrol fiyatlarındaki artış Bahreyn'e önemli avantajlar sağlamış ve ekonomisi hızla canlanmaya başlamıştır. Bahreyn ekonomisindeki bu iyileşmede kuşkusuz, yabancı sermayenin teşvik edilmesi ve kıyı bankacılığının geliştirilmesi de önemli katkılarda bulunmuştur.⁵³

Bahreyn'de faizsiz bankacılık faaliyetinde bulunan kuruluşlardan en önemlileri Bahreyn İslam Bankası, Bereket İslam Yatırım Bankası ve Bahreyn Yatırım Şirketi'dir. Bunlardan Bahreyn İslam Bankası 1979'da özel sermaye ile her türlü yatırım ve mali işlemleri İslami prensiplere uygun olarak gerçekleştirmek amacıyla kurulmuştur. Bereket İslam Yatırım Bankası ise , Bahreyn İslam Bankası'nın öncülüğü ve

⁵² Mustafa UÇAR, a.g.e., s.52

⁵³ Cihangir AKIN, Faizsiz Bankacılık ve Kalkınma, İstanbul, Kayhan yayınları, 1986, s. 258

ortaklığıyla, Bahreynli ve Kuveytli mali kuruluşların katılımıyla 1981 yılında faaliyete geçmiştir.⁵⁴

2.12.9. Birleşik Arap Emirlikleri

Birleşik Arap Emirlikleri(BAE) olarak bilinen ülkeler Abu Dhabi, Sharjah, Ras al-Khaimah, Fujairah, Ajman ve Umm al-Qaivan'dan oluşmaktadır. Bunlardan Abu Dhabi, Sharjah, Ras al-Khaimah uluslar arası piyasalarda, özellikle Toptancı Bankacılık (Wholesale Banking) ve kıyı Bankacılığı (Off-Shore Banking) alanlarında adını duyurmuş ülkelerdir.⁵⁵

Faizsiz bankacılık sistemini ilk uygulayan ülkelerden biri olarak kabul edilebilecek olan BAE; Dubai İslam Bankası'nı 1975 yılında faaliyete başlatmıştır. Bu banka bankacılık faaliyetlerine ek olarak direkt yatırımlara da girişmektedir.⁵⁶

2.12.10. KKTC

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Mart 1981 tarihinde, International Institute and Islamic Banks of Economics açılmasını takiben 350 bin ABD doları ödenmiş sermaye ile Cyprus Islamic Bank kurulmuştur. Kıbrıs İslam Bankası, Lefkoşe'nin Türk kesiminde 1982'de faaliyetlerine başlamıştır. İslam Bankaları arasında en küçüklerindendir. Bankanın ismi daha sonra Faisal Cyprus Islamic Bank olarak değiştirilmiştir.⁵⁷

2.12.11. Güney Afrika

Mısır, Sudan, Tunus ve Fas Afrika'da faizsiz bankacılık faaliyetlerinin sınırlarını genişletirken bu kıtada merkezi Bahama'da bulunmak üzere kurulan ve milletlerarası faaliyetlerde bulunacak olan Afrika Arap İslam Bankası eklenmiştir. Bankanın ortaklarının büyük çoğunluğu Suudi Arabistanlı işadamlarından oluşmuştur ve bu banka faaliyetlerini Afrika'yı kapsayacak, yayacak şekilde faaliyet göstermektedir. Afrika Arap İslam Bankası'nın esas amacı ve politikası diğer faizsiz bankalarla rekabet etmek değil, onlarla işbirliğini geliştirmek ve onların faaliyetlerini desteklemektir. Bu çerçevede bankanın faaliyetleri, özellikle yerel faizsiz bankaların mali yönden

⁵⁴ Cihangir AKIN, C., a.g.e., s.258-261

⁵⁵ Mustafa UÇAR, a.g.e., s.52-53

⁵⁶ Mustafa UÇAR, a.g.e., s.53

⁵⁷ Salih KARAKAŞ, a.g.e., s. 55

üstesinden gelemeyeceği uluslar arası proje ve yatırımlarda teknoloji transferi, fon geliştirme, grup ve konsorsiyum kredileri ile bu tür yatırımların finansmanını sağlamaktır. Yapılan finansman desteği ise tamamen İslami prensipler çerçevesinde yürütülmektedir.⁵⁸

2.12.12. Mısır

Bir faizsiz finansman müessesesi olarak 'faizsiz bankacılığın' modern dünyadaki ilk uygulaması Mısır'da ortaya çıkmıştır. İslami bankacılığın gelişiminde Mısır'ın önemli bir yeri vardır. Belli bir oranı aşmamak şartıyla faize izin verilebilir ve faizsiz bankacılık ve geleneksel bankacılık bir arada yürütülmektedir. Geleneksel faizli bankacılığa bir alternatif olarak ortaya çıkan faizsiz bankacılık, Mısır'ın finansal sisteminde aktif bir rol oynamaktadır.

2.12.13. Kuveyt ve Diğer Körfez Ülkeleri

Birleşik Arap Emirlikleri'ndeki kanunlar, faize bazı sınırlamalar getirmektedir. Birleşik Arap Emirliklerinde ticari borçlarda belli bir sınırı geçmeyecek şekilde faiz alınabilmektedir, ancak ticari olmayan borçlar da Ceza Kanununa göre suç sayılmaktadır. 1980'li yıllarda Kuveyt Anayasasında yapılan değişiklikle Ticaret Kanununda da buna uygun değişiklikler yapılmıştır. Bu değişikliklere göre, ticari işlemlerle ilgili faiz alınabileceği hükmünün getirildiği Kuveyt'te de Birleşik Arap Emirlikleri'nde olduğu gibi ticari olmayan işlemlerde faizle işlem yapmak yasaklanmıştır. Diğer faizsiz finans kurumlarının da faaliyet gösterdiği Kuveyt, bölgede faizsiz sistemin en fazla geliştiği ülkelerden biridir.

2.12.14. Malezya

Nüfusun büyük kısmı Müslüman ve laik bir ülke olan Malezya, faizli ve faizsiz bankacılık sistemini karma bir şekilde kullanmaktadır. Malezya Merkez Bankası, finans sistemini geliştirerek, İran ve Pakistan'da kurulan faizsiz bankacılık sistemi hakkında etkin bir rol üstlenmiştir. Ülkede faizsiz bankacılık sistemine göre çalışan bankalar için farklı düzenlemeler yapılmıştır. İslami sisteme göre düzenlemeler; likidite, rezerv, ödeme sistemleri, banka kabulleri için ikincil piyasalar dikkate alınarak geliştirilmiştir olup ülkede faaliyette bulunan tüm İslami bankaların hukuk kurallarına uygunluğunu denetlemek için bir merkezi konsey oluşturulmuştur.

⁵⁸ Cihangir AKIN, a.g.e., s. 245-246

Malezya'da faizsiz bankacılığın son birkaç senedir hızlı bir çıkış trendi yakalamasının sebebi; kendine özgü bir karma bankacılık sistemi oluşturmaları ve faizsiz bankacılığın bütün alt yapı sistemini yeni düzenlemeler oluşturmalarıdır. 2020 yılında faizsiz bankacılıkta dünyanın finans merkezi olmakla birlikte İslami kurallarla sermaye piyasaları arasında ilişki kurulması gibi amaçlarının olması, Malezya'yı müfredat konusunda ve İslami finansal ürünler bakımından dünyanın en yenilikçi ülkesi yapmaktadır. Malezya'da iki adet faizsiz olarak hizmet veren finans kuruluşu bulunmaktadır.

İlk olarak Bank İslam Malaysia Berhad 1983 yılında kurulmuştur. Faizsiz bankacılığın uzun dönemde bankacılık sektöründeki varlığını sürdürmesi için, daha çok kurum, daha fazla müşteri ve faizsiz bir para piyasası yaratmak gibi hedeflere ulaşması gerekmektedir. Bu amaçla ülkede, 1994 yılında Islamic Interbank Money Market adıyla faizsiz bankacılıkla ilgili bir piyasa meydana getirildi.

Malezya'da ikinci faizsiz banka Bank Muamalat Malaysia Berhad 1999 yılında hizmete başlamıştır. Bu bankanın kurulmasının ardından ülkede ticari bankalarla ve faizsiz bankacılık yapan bankaların ürün, hizmet ve pazarlama açısından ciddi ilerlemeler kaydedilmiştir.

Sonuç olarak günümüzde bu ülkede faizsiz bankacılık yapan iki banka bulunmakta olup, ticari banka ve diğer finansal kurumların da faizsiz bankacılık ürünlerini piyasada kullandığı görülmektedir. Konvansiyon el her ürüne alternatif ürünün geliştirildiği ve %10'un üzerinde bir piyasaya sahip bir ülke konumunda, yenilikçi özellikleri sebebiyle her yeni faizsiz üründe başı çekmektedirler.

Yürürlüğe giren 2013 İslami Finansal Hizmetler Yasası ile yasal çerçeveye açıklık getirilmiştir. Müslüman bilim adamları artık onaylanan finansal ürünlerden hukuken sorumlu tutulacaklar. Tasarruf ve yatırım amaçlı mevduat ayrımı da getiren yasa bireysel portföylerde önemli değişikliklere yol açacak.

Malezya'da İslami prensiplere uygun, sosyal açıdan sorumlu yatırımlara da odaklanılacağı belirtilmiştir. İslami bankacılığın 2020 yılına kadar 'ana akım' bankacılığa dâhil olması için istikrarlı ve kararlı bir program izleniyor. Devlet hukuki ve düzenleyici güçlü destekler sunuyor; İslami Finansal Hizmetler Yasası 2013 yürürlüğe girdi.

Malezya, sukuk piyasasında dünya lideri konumunda bulunmaktadır. Eğitim alanında devreye alınan girişimler: INCEIF (Uluslararası İslami Finans Eğitim Merkezi), ISRA (Uluslararası İslami Finans Araştırma Akademisi), IBFIM (İslami Bankacılık ve Finans Enstitüsü). Malezya, İslami finansa açılmakta olan ülkeleri aktif bir şekilde desteklemektedir.

2012 yılında büyüklüğü 120 milyar dolar olan İslami banka aktiflerinin 6 yıllık dönemde %21’lik Yıllık Bileşik Büyüme Oranı (CAGR) ile artarak 2018’de 390 milyar doları aşması beklenmektedir. Nüfusun % 91’inin birden çok bankayla çalıştığı ülkede bankaların çapraz satışlarla kârlılıklarını artırmak için müşteri segmenti odaklı ve müşteri bağlılığı projelerine odaklanacaklarını öngörülmektedir. Finans sektörünü serbestleştirme politikaları yerli ve Ortadoğu merkezli bankaların iş birliği imkânlarını artıracak; bu şekilde güçlenebilecek “Doğu-Doğu” bağlantıları ticaret hacminin ve dünya İslami finans sektörünün büyümesini sağlayabilecektir.⁵⁹

2.12.15. İngiltere

İngiltere’de AUB-UK Manzil adıyla 1997 yılından itibaren faizsiz bankacılık ürünlerinden murabaha ve icara kaynaklı kredilerle hizmet verilmektedir. Ancak bu faizsiz finansman yöntemlerinde malın iki defa el değiştirmesi, İngiltere’de faizsiz mortgage kredisi kullanımında iki kez vergi ödemeye yol açmaktadır. Bu sorunun ortaya çıkması üzerine 2004 yılında İngiltere Merkez Bankası, faizsiz mortgage kredilerinde iki kez vergilendirmeyi yürürlükten kaldırdı. İslami kurallara uygun ürünlerle faizli bankacılık ürünleri arasındaki farkın minimum düzeye indirilmesi, İngiltere’de büyük ticari bankaların bu alana olan ilgilerini arttırdı. İngiltere’de bağımsız ve İslami koşullara uygun ürünler sunan bir banka bulunmamaktadır.

2.12.16. ABD

“Amerika Birleşik Devletleri’nde 1980’den sonra başarı ile uygulanan Venture Capital (risk sermayesi) finansman modeli faizsiz bankacılık uygulamalarına çok benzemektedir. Bu konuda yapılan çalışmalar, hem İslam dünyasında hem de Batı’da piyasa düzeninin sağlanmasının uzun bir evrim sonucu gerçekleşebileceğini ortaya

59

[http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/İslami_Bankacilik_Raporu/\\$FILE/İslamic%20Banking%20Competitiveness%20Report_2014_TR_6.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/İslami_Bankacilik_Raporu/$FILE/İslamic%20Banking%20Competitiveness%20Report_2014_TR_6.pdf) (Erişim 10.04.2016)

koymaktadır. Bu süreçlerin ortak noktasını ise, Ortaçağ'daki iş ortaklıkları (İslam dünyasında mudarebe, Batı'da commenda) oluşturmaktadır.⁶⁰

Özellikle ABD'de yoğun bir uygulama sahası bulunan risk sermayesi, iş ortaklıklarının evriminin vardığı son nokta olarak kabul edilmektedir. ABD'de doğan ve II. Dünya Savaşı'ndan sonra önemli boyutlara ulaşan risk sermayesi sektörünün toplam payı 1990 yılında 36 milyar dolara ulaşmıştır.⁶¹

Venture Capital'in commenda'dan doğduğu ve bunun da kökeninin mudarabaya dayandığı sıkça vurgulanmaktadır.⁶²

“ABD'de uygulanan ve kâr/zarar ortaklığına dayanan risk sermayesi dışında, birçok banka bünyesinde faizsiz bankacılık işlemi yapan birimler oluşturmuştur.”⁶³

2.13. KATILIM BANKALARININ FON TOPLAMA YÖNTEMLERİ

Katılım bankalarının fon toplama yöntemlerine aşağıda yer verilmiştir.

2.13.1. Hesap Türleri

Katılım Bankaları, bankacılık kanununda yer aldığı şekilde diğer bankalar için geçerli olan asgari bir sermaye ile kurulmak zorundadır. Fakat bu bankaların müşterilerine sağladıkları finansmanın asıl kaynağı tasarruf sahiplerinden toplanan fonlardır. Fon toplama ile ilgili Bankacılık Kanununda iki tür fon toplama faaliyeti bulunmaktadır. Bunlar Özel cari hesaplar ve Katılım hesapları olarak nitelenir. Bu hesaplarda biriken fonlara katılım fonları denilmektedir.

2.13.1.1 Özel Cari Hesaplar

Katılım bankalarında açılan mudilerin istediği zaman para çekip para yatırma işlemlerini gerçekleştirdiği, hesap sahiplerine herhangi bir getirisi bulunmayan hesap türleridir. Vadesiz olarak çalışan bu hesaplar da oluşacak riskler bankacılık kanununda belirtilen sorumluluk sınırlarında bankaya aittir. Özel cari hesaplar, katılım bankaları için maliyeti bulunmayan kaynak durumunda olup bankaların bu kaynağa ağırlık vermesinin nedeni bu şekilde açıklanabilir. Türk lirası ve diğer yabancı para üzerinden

⁶⁰ Murat ÇİZAKÇA, İslam Dünyası'nda ve Batı'da İş Ortaklıkları Tarihi, s.178-179

⁶¹ Murat ÇİZAKÇA, a.g.e., s.44

⁶² Murat ÇİZAKÇA, “Rise of Islamic Banks and Potential fon Venture Capital in Middle East”, İstanbul, Marmara Üni. Ortadoğu ve İslam Ülkeleri Araştırma Mer. Yayını, 1998, s. 198

⁶³ Selvi SUIÇİMEZ, Özel Finans Kurumları ve Türkiye Uygulaması, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2002- s. 33-43

hesap açılabilir. Genellikle mudiler otomatik ödeme talimatlarını ve belirli bir süre paralarını muhafaza etmek gibi nedenlerle bu hesapları kullanırlar.

2.13.1.2. Katılma Hesapları

Mudilerin tasarruflarını kar-zarar esasına göre yatırım yaparak ticari faaliyetlere katkıda bulunmak isteyen kurum ve şahıslar katılma hesaplarını kullanırlar. Katılım bankalarına yatırılan fonların bu kurumların faaliyetleri sonucunda elde edecekleri kar ve zarara ortak olarak, katılımcılara kar veya zarar oranları ile ilgili önceden herhangi bir taahhütte bulunmayan, ortak olunan kar ve zarar nedeniyle anaparanın da ödenmesinde garantisi olmayan fonların oluşturduğu hesap türüne katılma hesabı denir. Anapara garantisi olmaması nedeniyle mudilerin riske girerek sermaye koyan taraf ve katılım bankası ise bu sermayeyi işleten taraf olarak ortaya çıkmaktadır.

Burada bir hususa açıklık getirmek gerekirse, anaparanın bile garanti olmadığı belirtilmesinde, Bankacılık Kanununda belirtilen devlet tarafından korunma altında olan tutarın dışında kalan kısımların garantisi bulunmamaktadır. Geleneksel bankalar gibi katılım bankalarında da belirli miktarda mevduat ve katılım hesapları korunma altındadır. Katılım hesapları TL ve yabancı para cinsinden hizmete sunulmaktadır.

Katılım hesaplarını 3 farklı gruba ayırabiliriz. Bunlar;

-Vadelerine Göre Katılım Hesapları

1 ay vadeli, 3 ay vadeli, 6 ay vadeli, 1 yıl vadeli, 1 yıl ve daha uzun vadeli olarak katılım bankaları tarafından sunulan hesap türleridir.

-Kar Payının Müşterilere Ödenme Zamanına Göre Hesaplar

1 yıl ve daha uzun vadeli olarak müşterilere tanımlanan hesaplarda müşterinin tercihi göre ara ödemeli olarak(1 ay, 3 ay, 6 ay ve 1 yıl süre zarfında ödeme yapılan)kar payı ödemesi gerçekleştirilir. Bu hesaplara dönemsel kar payı ödemeli hesap denir. En az 5 yıl vadeli olarak açılan hesaplara birikimli hesaplar denir. Bu hesaplara 1 ay, 3 ay ve 6 aylık dönemlerde para yatırılabilir. Katılım bankalarına özgü bir ürün olarak özel fon havuzlarında, belirli bir vadesi bulunmadan bir projenin finanse edilmesi için toplanan fonların vadesi 3 aydan az olamaz. Bu hesap belirlenen projenin kar veya zararına göre işlem görür. Proje tamamlandıktan sonra kar veya zararın hangi oranlarda paylaşılacağı önceden oransal olarak belirlenir. Özel fon hesapları ile birikimli hesaplar içerdikleri yüksek risk nedeniyle katılım bankası ile çalışan müşterilerin çok fazla tercih ettiği hesap türleri arasında yer almamaktadırlar. Getirisi

normal kar paylarına göre yüksektir. Yüksek kar payı elde edilmesindeki neden olarak yüksek risk gösterilebilir.

-Yurt dışından Elde Edilen Kaynaklar

Yurt dışında yer alan faizsiz bankalardan murabaha, gelire endeksli sertifika ve sukuk aracılığı ile fon elde edebilirler. Yine yurt dışındaki bankalar katılım bankaları, Türkiye’de faaliyet gösteren katılım bankalarında katılım hesabı açarak fon kaynağı yaratmaktadır.

2.14. KATILIM HESABI İLE KATILIM BANKALARI ARASINDA KAR VE ZARARIN PAYLAŞILMASI

Katılım bankaları katılma hesaplarının işletilmesinden doğacak kar ve zarara katılma oranlarını, zarara katılma oranı kara katılma oranının yüzde 50’sinden az olmamak kaydıyla, para cinsi, tutar ve vade grupları itibariyle ayrı ayrı belirleyebilirler.⁶⁴

2.15. KATILIM HESAPLARINDAKİ HAVUZ MODELİ

Katılım hesabı altında toplanan fonlar kar paylaşım ve para cinsleri olarak ayrı hesaplarda toplanır. Havuzlarda para cinsleri olarak TL, USD ve EURO olarak havuzlar yer alır. Para cinslerine göre kar paylaşım oranları belirlenir. Havuzlarda biriken fonlar, ticaret ile uğraşan tüccarın istediği para cinsi, vade miktarına ve talep edilen para cinsiyle ilgili olan havuzlarda fon olup olmamasına göre yatırıma dönüşür.

2.16. KATILIM BANKACILIĞI ÜRÜNLERİ

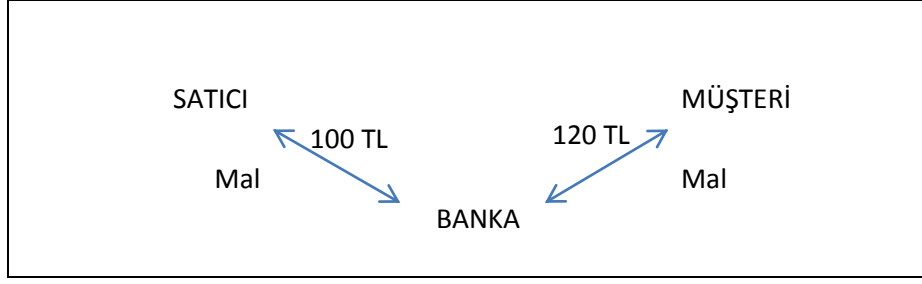
Katılım bankacılığı ile ilgili ürünler aşağıda detayları ile birlikte incelenmiştir.

2.16.1. Kurumsal Finansman Desteği (Murabaha Finansmanı)

Katılım Bankaları tarafından en yaygın olarak kullanılan fon kullandırma yöntemidir. Bu ürün “Kurumsal Finansman Desteği” olarak anılmaktadır. Firmanın ihtiyaç duyduğu her türlü emtia, hizmet bedeli ve gayrimenkullerin katılım bankası tarafından işletme adına satıcıya ödenmesi ve bu işlem sonucunda işletmenin borçlandırılmasıdır. Diğer bir deyişle işletmenin sermaye ihtiyacının karşılanmasıdır.

64

https://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/Mevzuat/Bankacilik_Kanununa_Iliskin_Duzenlemeler/1689izin_yonetmeligi_son_hali.pdf Erişim Tarihi: 31.01.2016

Şekil 2: Murabaha İşleminin İşleyişi

Banka burada mudinin ihtiyaç duyduğu mal veya hizmeti satıcıdan alır. Üzerine kar payını ekleyerek vadeli, olarak mudiye satar. Bu yöntemle kullanılacak fonlara ait alım – satımla ilgili fatura ya da belgenin katılım bankası şubesinde saklanması zorunludur. Murabaha işleminde mutlaka ticari bir faaliyetin olması gerekir.

Türkiye’deki katılım bankacılık sektörü tarafından kullanılan finansman tekniklerinin büyük çoğunluğu murabaha esasına dayanmaktadır. Murabaha ile faizli krediler arasındaki farklar;

- Murabaha, bir malın alıcı ve satıcı arasında anlaşması sonucunda belirli bir kâr marjının kullandırılan projeye eklenmesi ile ödemeyi direkt satıcıya yapma işlemidir.
- Murabahada gerçek bir malın ticareti söz konusu olmalıdır.
- Murabaha işleminde genel olarak dayanıklı malların finansmanı söz konusudur. Ancak dayanıklı mal olmadığında finansmanda vadeler kısa tutularak fonlama yapılabilmektedir.
- Murabahada alkol, uyuşturucu ve tütün gibi İslam’da yasaklanan mallar için finansman yapılmamaktadır.
- Malın mülkiyeti mal nihai alıcısına satılana kadar finansmanı sağlayan kuruluşa aittir.
- Murabahada malların üçüncü kişilerden satın alınmış olması zorunludur. Alıcı ve satıcı arasında doğrudan ilişki olmamalıdır.
- Satıcı, müşterisinden vadesi geldiğinde mal bedelini ödeyeceğine dair teminat isteyebilir.
- Alıcının mal bedelini vadede ödememesi halinde malın fiyatı arttırılamaz. Ayrıca alıcının mal bedelini vadeden önce ödemesi halinde malın fiyatı üzerinden indirim yapılamaz.

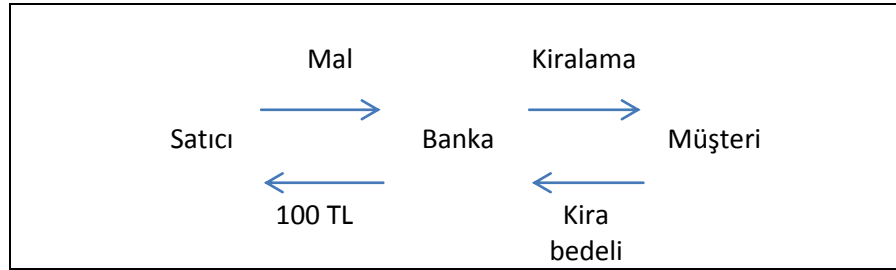
- Murabaha işlemlerinde alıcıya ödeme yapılmaz. Katılım bankaları murabaha işlemlerinde ödemeyi direkt satıcıya yapmak zorundadır.

2.16.2. Bireysel Finansman Desteği

Konut, araç gibi bireysel ihtiyaçların karşılanması amacıyla gerçek kişi fon kullanıcıların doğrudan satıcılardan aldıkları mal ve hizmet bedelinin Katılım Bankası tarafından müşteri adına satıcıya ödenmesi, karşılığında alıcının borçlandırılmasıdır. Araç ve konut finansmanlarında mevduat bankaları ile katılım bankaları arasında bir fark bulunmamaktadır. Yine Katılım Bankaları tarafından satıcıya ödeme yapılır. Fakat bireysel tüketici kredisi konusunda mevduat bankalarından farklı olarak finansman sağlarlar. Mevduat bankaları bireysel müşterilerine nakit olarak kredi kullanırken, katılım bankaları mudilere nakdi ödeme yapmaz.

2.16.3. Finansal Kiralama (İcara/Leasing)

İcara'nın kelime anlamı kiralamaktır. Belirli bir miktarda kira bedeli karşılığında ve emtianın kullanım hakkının müşteriye devredilmesidir. Kiraya konu olan emtia, kredinin vadesi ve kredinin geri ödenecek tutarı müşteri ile banka arasında yapılacak olan sözleşmede belirlenir. Banka, kiralamaya konu olacak emtiayı satın alır. İhtiyaç sahibi olan müşteriye kullanım hakkını devreder.

Şekil 3:Leasing İşlemi İşleyişi

Banka öncelikle satıcıya malın bedelini ödeyerek malı satın alır. Banka almış olduğu malı müşterisine kullanma hakkını kiralar. Müşteri kullandırılan kredi karşılığı olan kira bedelini taksitler halinde bankaya öder. Eğer sözleşmede belirtilirse malın mülkiyeti kiralama döneminden sonra müşteriye geçebilir. Katılım Bankalarının en önemli kredi tahsis imkanlarından biri finansal kiralama işlemidir. Mevduat Bankalarının finansal kiralama yapma yetkisine sahip olmadıkları için finansal kiralama şirketleri kurmuşlardır. Banka finansmanında kullanılan kredi anlaşmalarına göre daha kolay olan

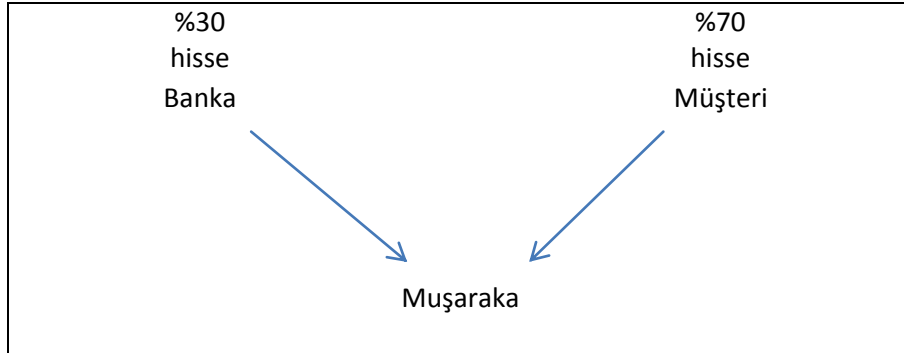
ve kiralanan mallar sözleşme boyunca finansal kiralama şirketinin mülkiyetinde olduğu için müşteriden alınacak teminatlarda banka kredilerinde alınacak teminatlara göre az olan finansal kiralamayı katılım bankaları ve finansal kiralama şirketleri yapabilmektedir.

2.16.4. Mal Karşılığı Vesaikin Finansmanı

Dış ticaret ve kambiyo prosedürüne göre, Katılım Bankası ile fon tahsis edilecek gerçek ve tüzel kişi arasında düzenlenen bir akite dayalı olarak, Katılım Bankası tarafından peşin satın alınarak vadeli olarak fon kullanana daha yüksek bir fiyattan satılmasıdır. Bu uygulamada da Katılım Bankacılığının prensibi olarak gerçek bir malın ticaretinin yapılmış olması gerekmektedir.

2.16.5. Kâr - Zarar Ortaklığı Yatırımı (Muşaraka Finansmanı)

Banka ile fon tahsis edilecek müşterisi arasında, belli bir sürede ticari bir faaliyeti gerçekleştirmek için fonlarını bir arada toplayarak yapılan sözleşme ile ortaya çıkan sermaye benzeri bir finansman modelidir. Ticari faaliyette iki tarafta kar ve zarara belirli oranlarda ortak olurlar. Genellikle sanayi sektöründeki müşterilerin fonlanmasında kullanılan bir yöntemdir.

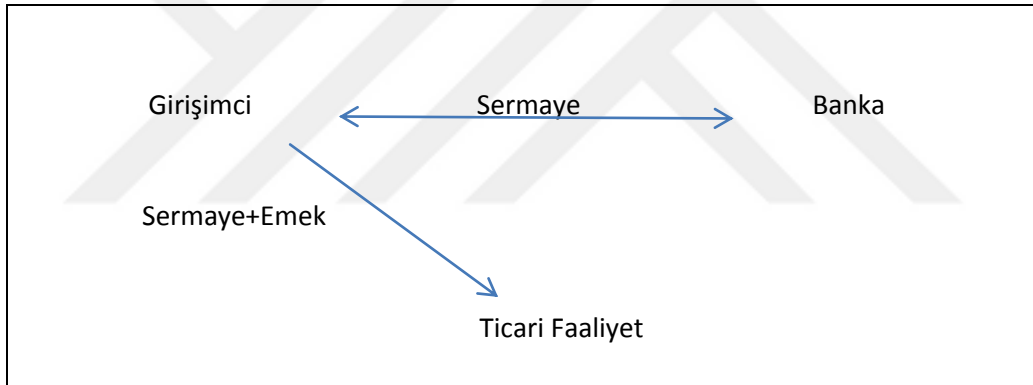
Şekil 4:Muşaraka İşleminin İşlemi

Muşarakada taraflar; portföyünde bulunan fonları kar ve güven çerçevesinde işletmek niyetinde olan katılım bankası ile gerçekleşecek ticari faaliyet için kaynak arayışında olan müşteridir. Müşteri ile banka belirli oranlarda (örnek olarak %70'e %30 gibi) iştirak ederek gerekli sermayeyi meydana getirmek için ortaklık kurarlar. Banka ile müşteri arasında ortaklık sözleşmesi imzalanır. Sözleşmede devam eden veya yeni başlayacak bir ticari iş için banka ile müşteri anlaşır. Her iki tarafta gerekli tutarlarda

sermaye iştirakinde yer alırlar. Proje için gerekli olan sermaye eşit miktar veya farklı miktarlarda olabilir. Proje sonucunda kar elde ediliyorsa başlangıçta belirtilen oranlar (örnek olarak %70'e %30 gibi) çerçevesinde banka ve müşteri arasında paylaşılır. Müşteri hem emeğinin karşılığını hem de sermayesi karşılığında elde edilen kar oranını elde eder. Proje sonucunda zarar elde edilmiş ise başlangıçta belirtilen oranlar çerçevesinde zarar edilen miktar banka ve müşteriye tarafından üstlenir.

2.16.6. Emek - Sermaye Ortaklığı Yatırımı (Mudaraba Finansmanı)

Sermaye benzeri fon kullanımlarından diğeri ise mudaraba işlemidir. Banka, projenin tüm masraflarını karşılar. Diğer bir deyişle, yapılan yatırımdaki bütün sermayenin sahibi bankadır. Fon kullanan müşteri sermaye olarak, işe emek ve ustalığını koyar. İslam Bankalarının üçüncü kişilere fon tahsis etmesi mudaraba anlaşmasıyla beraber ortaya çıkar.

Şekil 5: Mudaraba İşlemi İşleyişi

Fonu kullanacak müşterisiyle mudaraba anlaşmasını yaptığı esnada Katılım Bankası istediği kâr oranını da mudiye bildirir. Kullanılacak fonun miktar ve şartlarına göre Katılım Bankası mudilerden değişik kâr payları isteyebilir. Bu yöntemle fon kullandırmak ve malî destek sağlamak, piyasaya yeni giren malî kaynaktan mahrum girişimci müşterilerin bu yeteneklerinden yararlanmak için uygun bir yoldur.

Mudaraba usulü en çok ticaretin finansmanında tercih edilir. Teşebbüs sonucu elde edilen kâr oranı, daha önceden belirlenen oranlarda banka ile mudileri arasında paylaşılır. Kâr ve zararın eşit olması halinde banka sermayesini geri alır. Böyle bir durumda kar oluşmaz. Zarar oluşması durumunda, bu zararı banka tazmin eder.

Müşteri geçen süre içinde boşa çalışmış olmakla zaten yeterli derecede zarara uğradığından, onun da zararını emeğiyle karşılaması yeterli olarak değerlendirilir.

Ancak zararın meydana gelmesinde müşterinin kasıt ve ihmali olmuşsa, bu zarar kendisine tazmin ettirilir. Bununla beraber banka, zarar olasılıklarını ortadan kaldırmak için gerekli tedbirleri alır. Bu nedenle, sermayeye ihtiyacı olan müşterinin elindeki projesi çok yönlü olarak değerlendirmelerine tabi tutulur.

Proje kârlı görülmesi halinde banka müşterisine fon kullanır. Kötüye kullanma ihtimallerine karşı banka müşterisinden alım-satım işlerinin düzenli bir şekilde hesabının tutulmasını isteyebilir. Ayrıca müşterilerin kötüye kullanma ihtimalini ortadan kaldırmak için beklenen oranda kâr yapamayan müşterilere fon kullandırmama yoluna başvurulabilir.

Muşaraka ve Mudaraba arasındaki farklar;

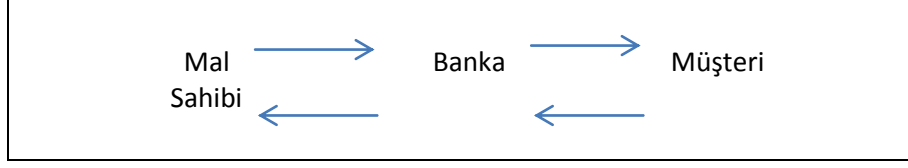
- Muşarakada tüm ortaklar yatırım yapmaktadır. Mudarabada ise yatırım sermayedar tarafından yapılmaktadır.
- Muşarakada tüm ortaklar, mudarabada ise sadece mudarib yönetimde söz sahibidir.
- Muşarakada zarar sermayedeki paya göre dağıtılır, mudarabada ise zarar sermayedara aittir.
- Muşarakada tüm ortaklar sınırsız sorumluluk sahibidir.
- Muşarakada tüm varlıkların mülkiyeti ortaktır. Mudarabada ise tüm varlıklar sermayedarın mülkiyetindedir.

2.16.7. Selem ve İstisna

İslami finansman modelleri içerisinde, murabaha, muşaraka ve mudarabadan farklı olarak işletme sermayesi finansmanı ile ilgilidir. Selem bir alım-satım sözleşmesidir. İleri teslim alınacak malın bedeli peşin olarak ödenir. Mal sahibi için malın temin edilmesi amacıyla finansman banka tarafından sağlanır. Mal sahibi sözleşme tarihinde kendisine ödenen bedel karşılığında belirlenen tarihte sözleşmeye konu olan malı teslim etmek zorundadır.

Sözleşmede malın nitelikleri açık bir şekilde belirtilir. Selem, muşaraka ve mudaraba gibi sermaye benzeri bir fon olarak nitelendirilemez. İşletme sermayesi finansmanına, yukarıda bahsettiğimiz finansal kiralama ile selem ve istisnayı da ekleyebiliriz. Selem finansmanına aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

--

Şekil 6: Selem İşlemi İşleyişi

Selem (future sale) kapsamındaki işlemlerde malın fiyatı spot piyasada ödenir, fakat malın teslimi belli bir süre sonra gerçekleşir. Yapılan anlaşmalarla ticaretin konusu, fiyatı ve teslim tarihi tam olarak belirlenir. Mal zamanında teslim edilmezse alıcı ödemesini geri alır ya da mal teslim edilinceye kadar bekleyebilir. Selem işleminde krediye konu olacak malların kalite ve miktar yönünden kesin olarak tarif edilebilmesi gerekmektedir. Altın ve gümüş gibi likit varlıklarda selem işlemi uygulanamaz.

İstisna kelime anlamı olarak yapmak, üretmek anlamına gelmektedir. Satıcı ile alıcı arasında düzenlenecek sözleşmeye göre malın imal ettirilmesine yönelik işlemlerdir. Sözleşmeye göre satıcı, alıcının talep edeceği mal ile ilgili olarak malı tedarik etme veya kendisi tarafından üretimini gerçekleştirmekle yükümlüdür. Bu yöntem genellikle yapımı uzun süre alacak malların alım ve satımında kullanılır. Sözleşmede malın bedeli peşin, taksitli veya ileride ödenecek şekilde belirlenebilir.

İstisna prensipleri ise ticarete konu olan malların dışında Selem ile temel olarak aynıdır. Aralarındaki belirli farkları sıralayacak olursak;

- İstisna seleme göre daha özel mallar için geçerli bir sözleşmedir.
- Selem sözleşmesinden farklı olarak İstisna sözleşmesinde spot piyasada malın ücretinin hepsi ödenmeyebilir.
- İstisna sözleşmesi, sözleşme tarihi sona ermeden tek taraflı fesih edilebilir. Selem sözleşmesi, sözleşme işleme konulmadan fesih edilebilir. Sözleşme işleme konulduktan sonra fesih edilemez.
- Malın teslimi selem sözleşmelerinde tespit edilmiştir. Ancak istisna için böyle bir uyarılama yoktur.
- İstisna sözleşmeleri belirli bir malın üretiminde(ör: ev inşaatı gibi), selem sözleşmesi daha genel veya doğada üretilen mallar (ör: buğday gibi) içindir.

2.16.8. Sukuk (İslamî Bono)

Sukuk kelimesi Arapça ‘‘Sak’’ kelimesinden türetilmiştir. Sak, anlam olarak sertifika anlamını içermektedir. Ticari işlemlerde sukuk, yerine getirilmesi gereken yükümlülükleri ifade eder. Sukuğun Müslüman tacirler tarafından ticari sorumlulukları göstermek için kullanılmıştır. Sukuk günümüzde İslami Sermaye Piyasaları için en çok bilinen finansal araçlardan biridir. İslami finasta islami bono/tahvil olarak ifade edilmiştir.

Daha sonra sukuk kelimesi ile günümüzde finans sektöründe kabul gören bir bankacılık terimi olmuştur. Sukuk uygulaması orta vadeli borçlanma araçlarına benzer bir şekilde islami finans sektörü için duyulan ihtiyaç üzerine ortaya çıkmıştır. Gerçek anlamda sukuğun önem kazanması ve standart hale gelmesinde İslami finans kurumlarının standart belirleyicisi olan AAOIFI tarafından 2003 yılında yayınlanan sukuk bildirisi ile başlamıştır. AAOIFI’nın sukuk tanımında ‘‘Varlıklar üzerinde ortak mülkiyeti temsil eden eşit değerdeki sertifikalar’’ olarak belirtilmiştir. İslami finans sektöründe alternatif bir yatırım aracı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sukuğu geleneksel finans ürünleri ile aynı kategoride değerlendirmek mümkündür. Ancak sukuğun bu ürünlerden farkı mülkiyetin tesis edildiği varlıkların islami kurallara uygun olmasıdır. Yeni bir işe başlarken, mevcut bir işi geliştirirken ve ticari bir faaliyetin finansmanı için toplanacak fonlarda İslami sermaye finansmanı aracı olarak belirtilebilir. Sukuk ihraç edilmeden önce finanse edilecek projenin menkul kıymetleştirme yapılması için tüzel bir kişilik tarafında kabul edilerek yönetilmesi gerekir. Sukuk finansmanı ile ilgili prensipler;

- Sukuk ile sağlanan fonlar, İslami hukuğa uygun faaliyetlerde kullanılmalıdır.
- Sukuk ile sağlanan fonlar, somut ve maddi belirli varlıkların finansmanı için kullanılmalıdır.
- Sukuk sonucunda elde edilecek gelirlerde dayanak olarak varlık bulunmalıdır.
- Sukuk yatırımcıları, varlık ve varlıktan elde edilecek nakitlere sahip olmalıdır.
- Yatırımcıların, ihraç edenin ve diğer taraf olanların hak ve yükümlülükleri belirlenmelidir.

Sukuk ile tahvil arasında benzerlik olmasının yanında farklarda bulunmaktadır.

Bunlar;

	Sukuk	Tahvil
Kimin Sahip Olduğu	Varlıklar üzerinde sahiplik vardır.	Sahiplik bulunmamaktadır. Borç-alacak ilişkisi kurar.
Yatırım	İslami kurallara uygun olmalıdır.	Yatırım sınırlaması bulunmamaktadır.
İhraç	Varlığa ait belirli oranı temsil eder.	Borcun belirli payını temsil eder.
Risk ve Kazançlar	Varlığın getirisine veya zararına göre varlığın payı oranında pay belirlenir. Anapara garantisi bulunmamaktadır.	Anapara+Sabit bir faiz oranı üzerinden getiri bulunur.
Masraf	Varlıklar ilgili getiriden etkilenir.	Harcama ile ilgili bir husus yoktur.

Tablo 5:Sukuk ile Tahvil Arasındaki Farklar

Sonuç olarak sukuk borçlanma aracı olarak kabul görse de tahvil ve bono arasında yapısal farklılıklar bulunmaktadır. Farklılıklar bulunmasına rağmen tahvil ile aynı esaslara göre işlem görmektedirler.

İslam hukukuna göre çeşitli hukuk türleri bulunmaktadır. Sukuktaki çeşitliliğin nedeni olarak İslami sözleşmelerdeki farklar gösterilebilir. İslami sözleşmelerdeki isimlerine göre sukukları çeşitli gruplara ayırabiliriz.

-İcara Sukuk:

Arapçada icara “kiralama karşılığında bir şeyi ödünç verme” anlamında kullanılır. Günümüzde çok fazla miktarda kullanılan sukuk türüdür. Tercih edilmesindeki en önemli etken icara sözleşmesiyle sukuğun basit ve kolayca satılabilir hale getirilmesidir. Türkiye’de sukuk Sermaye Piyasası Kurumu ile finans sektörüne giriş yaparak sadece kiralama esası ile sukuğun ihraç edilebileceği belirlenmiştir. Bu sebeple yapılan düzenlemeler bu çerçevede olmuştur. Bu açıklamalardan anlaşılacağı üzere Türkiye’de kira sertifikası olarak belirtilen sukuk icara sukuktur. İslami kurallar çerçevesinde malın satışı ile icara arasındaki fark satışta mülkiyetin devri olurken, icara da kullanım hakkı belirli bir süreliğine devredilmektedir. İcara sukukta İslami kurallara göre bulunması gereken özellikler;

- İcaraya konu varlıkların fayda yaratması gerekmektedir.
- İcaraya konu varlığın aitliği varlığı kiraya veren kişide muhafaza edilmektedir.

- Kullanma sonucunda tükenen mallar icaraya konu olamaz.
- Sahiplikten doğan bütün yükümlülükler kiraya veren tarafa, kullanımdan doğan yükümlülükler kiralayan tarafa aittir.
- Kiralanan varlığın kullanım amacı açık bir şekilde belirtilmelidir.
- Kiralayan kötü kullanım sonucu oluşacak durumlardan sorumludur.
- Kiralanan dönem boyunca kiracının isteği dışında ortaya çıkan zararlar kiraya verene aittir.
- Kira bedeli açıkça belirtilmelidir.
- İcaraya ait sözleşme sona ermeden kiraya veren taraf tek taraflı olarak kira bedelini arttıramaz.

İcara uygulamasının İslami finans açısından leasing işlemlerinden farkları;

- Kiraya veren varlığa kiralanan süre zarfında sahiptir.
- Kiralayan temerrüt haline düşerse kiraya veren faiz isteyemez.
- Kiraya verilen varlıkla ilgili kullanım şartları sözleşmede açıkça belirtilmelidir.
- Kiralama sözleşmenin kabul edilmesi ile başlamaz. Kiralamaya konu varlığın kiracıya teslim edilmesi ile süreç başlar.
- Kira sözleşmesi sona erdiğinde, kiralanan varlık kiralayanın mülkiyetine geçecekse bu durum farklı bir satış sözleşmesi ile düzenlenmelidir.

İcara sukuğun genel mantığı sukuk sahiplerinin sahip oldukları varlıklarını kiraya vererek bu varlıklardan kira geliri elde etmelerine dayanmaktadır. En çok talep edilen İslami finans ürünü olan icara sukuklar, genel olarak varlığa dayalı menkul kıymetlere benzemektedir.

-Mudaraba Sukuk:

Mudaraba sözleşmesinin kaynağı olduğu sukuk türüdür. Mudaraba, taraflardan birinin sermaye diğer tarafın ise bilgi ve emeğini ortaya koyduğu katılım bankacılığına özel bir üründür. Mudaraba ile yapılan projenin bütün masrafları sermaye sağlayan tarafından yerine getirilir. Projenin yönetilmesi ise girişimcinin emeği ile sağlanır. Güvene dayalı bir ortaklık modeli olan mudarabada işe ait karın oranını önceden kararlaştırarak taraflar arasında pay edilmesi, işin sonunda zarar edilmesi durumunda zararın tamamından sermaye sahibi tarafından karşılanır. Mudaraba sukukta yükümlü firmanın proje oluşturması ve sonrasında bu proje için sukuk yoluyla sermaye

bulmaktadır. Diğer sukuk türlerinde olduğu gibi ikincil piyasalarda satılabilir ve başkasına devredilebilir.

-Muşaraka Sukuk:

Muşaraka; iki veya daha fazla yatırımcının ticaret yapmak ve bundan elde dilediği karı paylaşmak üzere kurulan ortaklıktır. Muşaraka da taraflar hem sermaye hem de emeği aynı anda ortaya koyabilirler. Muşaraka sukuk türünde sukuğu ihraç eden ve yükümlü olan arasında belirli bir süre geçerli olan sözleşme imzalanır. Sözleşmede tarafların sorumlulukları, yapılan işe sağlayacakları katkıları ve kar paylaşım oranları belirlenir. Bu sukuk yapısında yükümlü şirket, emek ve sermayeyi ortaya koyar. Muşarakada bir diğer husus sözleşmede sürenin bitimine kadar yükümlü şirketin ihraç edenin muşarakada yer alan paylarını satın almasıdır.

-Selem Sukuk:

Selem, alıcı tarafından ödemenin sözleşmenin yapıldığı anda yerine getirildiği, satışa konu olan varlığın belli bir vade sonunda alıcıya teslim edildiği sözleşmedir. Selem sukuk, selem sözleşmesine dayanmakta olup, yatırımcıların sukuk satın alarak sağladıkları fonları yükümlü şirketin ileride teslim edeceği varlıkları satın alırken kullanılır. Selem sukuk, genel olarak firmaların kısa vadeli likidite ihtiyaçlarının karşılanması için tercih edilmektedir.

2.16.9. İslamî Sigorta (Tekafül)

Sigorta şirketleri, üyelerinin primlerini çeşitli havuzlarda değerlendirir. Belirli bir süre sonra emekli parası ödemeye başlar. Genellikle prim ödeyen müşteriler bu paraların nerede değerlendirildiğine veya nasıl kâr elde edildiğiyle ilgilenmez. İslamî sigorta veya Tekafül bu primler ile ne yapıldığı ve primlerin nerelerde kullanıldığının bilgisini müşterilere sunmak üzere dizayn edilmiştir.

İslamî sigorta sistemi genellikle malını sigorta ettirmek isteyenler sigorta kuruluşuna gelip üye olurlar ve belirli bir dönem (yıllık, aylık) bedel öderler. Bu para onların şahsına kaydedilir, toplanan paraların belirli bir miktarı hasarları ödemek için kullanılır. Geri kalan kısım ile yatırım ve ticaret yapılır. Yapılan yatırım ve ticarete de bütün müşteriler ortak olup, bazen yapılan ticaretin geliri sigortalıların hasarlarını karşılar. Geriye kalan kısım da fona gelir olarak kaydedilir.

2.16.10. Karz-ı Hasen

Müşteriler nezdinde bankanın belirleyeceği kurallar çerçevesinde (belirli miktarda katılım hesabı, çeklerin bankadan tahsili gibi..) gerekli teminatların bulunması şartıyla, müşteriye kâr payı yansıtılmadan fon kullandırılması veya belirli süreli borç verilmesi işlemidir. Karz-ı Hasen ile müşteri kısa vadeli nakit ihtiyaçlarını herhangi bir finansman maliyetine katlanmadan karşılayabilmektedir.

2.16.11. Muzaraa ve Muskat

Muzaraa ve muskat finansman metotları tarımsal gelişmeyi ve tarımsal ürünleri finanse etmek amacıyla ortaya çıkarılmıştır. Bunlardan muzaraada, sermaye olarak bir taraf (faizsiz banka) arazisini, diğer taraf da iş gücünü ortaya koyar. Bu bakımdan mudarabaya benzeyen ortaklık neticesinde elde edilen kâr (veya ürün), taraflar arasında önceden mutabık kalınan oran üzerinden paylaşılır. Faizsiz banka çiftçi veya iş adamına, kendine ait arazi ya da çiftliği sermaye olarak verebileceği gibi, böyle bir araziyi kiralarak da temin edilir. Karşılığında ise kârdan veya üründen belli bir pay almak yerine, kira da talep edebilir.⁶⁵

2.17. GAYRİNAKDİ FONLAR VE DİĞER BANKACILIK ÜRÜNLERİ

2.17.1. Harici Garanti Mektubu

Yurtdışındaki ticari işlemlerde, yurtdışındaki muhataba olan taahhütlerin yerine getirileceğinin garanti edilmesi düzenlenen teminat mektubudur. Taahhüt edilen olayın, vaat edilen süre içinde ve banka - müşteri arasındaki sözleşmeye uygun olarak yerine getirilmemesi durumunda talep edilen bedel muhataba ödenir.

2.17.2. Referans Mektubu

Genellikle taahhüt işleri ile uğraşan ve inşaat sektöründe faaliyet gösteren ile müşterilere yönelik düzenlenen bir çeşit gayri nakdi kredidir. Referans Mektupları Bankaca düzenlenerek müşterinin talebi üzerine ilgili kişilere teslim edilmektedir. Referans mektupları Türk lirası ve döviz cinsinden düzenlenebilmektedir.

⁶⁵ Hakan BEROOĞLU , a.g.e., s. 37

2.17.3. Teminat Mektubu

Geleneksel bankaların ve katılım bankalarının yurt içinde ve yurt dışında bulunan gerçek/tüzel kişiler lehine, bir malın teslimi, bir işin yapılması veya bir borcun ödenmesi gibi benzer durumlarda muhataba hitaben verilen ve söz konusu yüklenimin lehtar yani müşteri tarafından yerine getirilmemesi durumunda, teminat mektubunda yer alan tutarın kayıtsız şartsız ödenmesi taahhüdünü içeren gayri nakdi kredi türüdür.

Teminat mektubu gayri nakdi kredi olduğu için banka tarafından verilmesi durumunda bankalardan bir nakit para çıkışı olmamakta, fakat riskin doğması halinde muhataba mektup tutarının ödenmesi zorunludur. Bu sebeple, bankalar muhataba düzenledikleri teminat mektubu karşılığında müşterilerden yaptıkları hizmet karşılığında teminat mektubu komisyon ücreti almaktadırlar. Türkiye'deki uygulamada ayda bir, üç ayda bir, altı ayda bir ya da yılda bir hizmet bedeli komisyonu alınmaktadır. Teminat mektubunda belirtilen yükümlülüğün yerine getirilmemesi durumunda bir nakit borç söz konusu olacağından, teminat mektubu verilmesi bir gayri nakdi kredi işlemidir.

Teminat Mektubu Türleri:

Teminat mektupları; vadeli olup olmadıklarına göre, vadesiz teminat mektupları ve vadeli teminat mektupları olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

Vadesiz Teminat Mektupları: Mektupta bir vade veya geçerlilik süresi bulunmayan teminat mektupları vadesizdir. Vadesiz teminat mektupları süresiz olarak yürürlükte bulunmaktadır.

Vadeli Teminat Mektupları: Teminat mektupları vadeli olarak da düzenlenebilir. Fakat, mektuba ilişkin vade sonunda teminat mektubu hükümsüz olmaz. Riskin vade içerisinde doğması şartıyla vade sonundan itibaren zamanaşımı süresi sonuna kadar (bu süre 10 yıl) bankanın sorumluluğu sürer.

Limit Bakımından Teminat Mektupları: Teminat mektupları limit bakımından limit içi ve limit dışı olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

- *Limit İçi Teminat Mektubu:* 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu'nun 1. maddesinde belirtilen kamu kurum ve kuruluşlarına bu madde kapsamındaki işler için verilen tahsis edilen teminat mektuplarıdır. Her banka için tespit edilen limitler bankalara ve özel finans kuruluşlarına ayrı ayrı bildirilir. Banka ve özel finans kurumları toplam limitini genel müdürlük ihtiyat fonu ve şubeler itibarıyla dağılımını gösteren tabloyu Hazine Müsteşarlığı'na gönderirler. Genel Müdürlük

ihtiyat fonu, şubelere tahsis edilen limitlerin yeterli olmaması veya yeni şube açılması hallerinde kullanılmak üzere teminat mektubu limitinin Genel Müdürlük emrinde bulundurulmuş kısmını ifade eder. Bankalar bu limiti serbest olarak belirleyebilir.

- *Limit Dışı Teminat Mektupları:* Resmi dairelere 2886 sayılı Kanuna tabi olmayan işler için verilen teminat mektupları, gerçek ve tüzel kişilere hitaben verilen teminat mektupları ve yabancı bankalar ve benzeri kredi kuruluşlarının kontragarantileri karşılığında verilen teminat mektupları olarak tanımlanabilmektedir.

Şekil Bakımından Teminat Mektupları: Devlet ihalelerinde kullanılan teminat mektupları geçici, kesin ve avans teminat mektupları olmak üzere şekil bakımından belirlenmiştir.

- *Geçici Teminat Mektupları:* Bir ihaleye katılmak için ihale makamına hitaben düzenlenen mektuplardır. Devlet ihalelerinde kullanılan geçici teminat mektubu formu özel işler için gerçek ve tüzel kişilere hitaben de kullanılabilir. Geçici teminat mektubu ile ihaleyi lehtarın kazanması durumunda, karşı tarafa lehtarın kesin teminat vereceği ve sözleşmeyi imzalayacağı garanti edilmektedir. Geçici teminat mektupları tahmini ihale bedelinin yüzde 3'ü oranında verilmekte olup, ihalelerin yapılıp kesinleşme süresi baz alınarak, bir ay sonra bankalarca verilen geçici teminat mektuplarının durumu hakkında bilgi edinilir.
- *Kesin Teminat Mektupları:* Devlet İhale Kanunu'na göre, "taahhüdün, sözleşme ve şartname hükümlerine uygun olarak yerine getirilmesini sağlamak amacıyla, sözleşme yapılmasından önce müteahhit veya müşteriden ihale bedeli üzerinden hesaplanmak suretiyle yüzde 6 oranında kesin teminat alınmaktadır". Kesin teminat alınmasının amacı, mektup konusu işin sözleşme hükümlerine uygun olarak yerine getirilmesi, iş kısmen veya tamamen ve gereği gibi yerine getirilmezse, işin yapılmamasından ve dolayısıyla işin bir başkasına yaptırılmasından doğabilecek zararın karşılanmasıdır.
- *Avans Teminat Mektupları:* Yüklenicilere verilecek avansların geri ödenmesinin banka tarafından garanti edilmesidir. İhaleye konu olan işle ilgili hazırlık aşamasında yüklenicinin olanaklarının üzerinde olabilecek finansman yükü göz önüne alınarak ihale tutarının belli bir oranında avans verilmesi söz konusu

olabilmektedir. Muhataba hitaben verilen avans teminat mektubunun miktarı, sözleşmede belirtilen ve lehtar firmaya verilecek olan avans tutarı kadar olacaktır.

2.18. DİĞER BANKACILIK HİZMETLERİ VE FİNANSMAN ÇEŞİTLERİ

Katılım Bankaları teknolojik gelişmeler çerçevesinde faizsiz bankacılık prensiplerine göre yeni ürünler geliştirerek finansman çeşitleri ve bankacılık hizmetleri açısından zengin bir ürün çeşitliliğine erişmeyi hedeflemektedir. Katılım Bankalarının bireysel ve kurumsal finansman desteklerinin yanı sıra kredi kartı, taksitli kart, business kart gibi ürünlerle çeşitli yeni finansman kaynakları sunmuşlardır. Ticari müşterilerine bankacılık hizmetleri açısından POS, Mail Order ve Taksitli POS gibi ürünlerle teknolojik imkanlardan yararlanma imkanı sunmuşlardır. Katılım Bankaları ithalat işlemleri, ihracat işlemleri, yurt dışı havaleler (SWIFT), döviz çeki hizmetleri, akreditifler, yurt dışı murabahalar, yurt dışı firma istihbaratı gibi çeşitli kambiyo hizmetleri de verebilmektedirler.

Ayrıca havale, EFT, kiralık kasa, çek karnesi ve çek ve senet tahsil/takas, döviz alım-satımı, fatura ödemeleri/otomatik ödemeler, vergi tahsilatları, sigortacılık işlemleri, maaş ödemeleri, bireysel emeklilik gibi çeşitli bankacılık hizmetleri olanakları da bulunmaktadır.

2.19. GELENEKSEL BANKACILIĞIN TANIMI VE ÜRÜNLERİ

Geleneksel bankacılığın genel işleyişi ve ürünleri hakkında bilgilere aşağıda yer verilmiştir.

2.19.1 Dünya’da Geleneksel Bankacılığın Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

Araştırmalara göre bankacılık faaliyetlerinin başlangıcı, paranın kullanılmaya başlanmadığı ilk çağlara dek uzanmaktadır. M.Ö. V. ve VI. yüzyıllarda arazi ipoteği ve kefalet karşılığı kredi işlemleri gibi uygulamalar Mezopotamya’da gerçekleşmiştir. İlgili dönemde, halk mallarını çeşitli tehlikelerden korumak istemesiyle tapınaklara emanet etmişlerdir. Emanet edilen emtia, kredi sisteminin kaynağını oluşturmuştur. Din görevlileri de kendilerine emanet edilen varlıkları atıl tutmayıp ücret karşılığı gereksinimi olanlara ödünç vermesi, tapınakların en güvenilir saklama yeri olması ile

bankacılık sistemi de oluşmaya başlamıştır. Bu sayede bankaların da kaynak aktarma fonksiyonu başlamıştır. Sonuç itibariyle tarihteki ilk bankaların tapınaklar, ilk bankacıların da din adamları olduğunu ifade edilebilir.

Sümerliler’de M.Ö. 3500 yılında kurulan mabetler bilinen ilk banka kuruluşudur.⁶⁶

Mabetler arasında ‘Kızıl Tapınak’ bilinen en eski bankadır.⁶⁷ Mabetlerin rahipleri ilk borç verenler olarak bilinmektedir.

Bankacılık hizmetlerinin ilk çağlarda mabetlerin çevresinde din adamları aracılığıyla doğup geliştiği ilk bankaların mabetler ilk bankacıların da din adamları olduğu ileri sürülür. İnsanlar ilk çağlardan beri dokunulmazlıkları bulunan mabetlere güven duymuşlar, din adamları toplumda saygın ve sözü geçer insanlar olarak halkın manevi problemleri yanında iktisadi problemleri ile de ilgilenmişlerdir. Servetlerini çalınma ve kaybolma tehlikesine karşı koruma ihtiyacında olanlar mabetlerin dokunulmazlığına din adamlarının dürüstlüklerine güvenerek onları buralara emanet bırakmışlardır.⁶⁸

Emanetlerin bir kısmı tanrı adına sadaka yahut adak olarak mabetlere bağışlanırken din adamları da bu malları ihtiyaç sahiplerine karşılıksız ödünç veriyorlardı. Mabetlerin oluşturduğu güven duygusu insanların diğer mallarını da buralara emanet bırakmalarına yol açtı. Mabetler bu mallar üzerinde tasarrufa yetkili kılınıyor fakat kaybindan da sorumlu tutuluyordu. Herkesin bir anda gelip emanet bıraktığı malı istemediğini gören din adamları bu malları ihtiyacı olanlara belli bir faiz karşılığında borç vermeye başladılar. Kredi bir kazanç kapısı haline gelince mabetlerin yanı sıra bir takım zengin kişiler de bankacılık işiyle uğraşmaya başladı.⁶⁹

M.Ö. 1955- 1913 yılları arasında Babil’de hüküm süren Hammurabi bankacılıkla ilgili kuralları tespit eden bir devlet adamı olarak görülmektedir. Hammurabi tanrıların en kudretlisi, güneş tanrısı “Shamash”ın adil kararları kendisine ilettiğinden bahisle bunları bir blok üzerine kazıttırmıştır. Bu kararlar borç verilmesi ve tahsiliyle ilgili hükümleri içermektedir.

Hammurabi yasalarında; para ikrazına, emtia tevdiatına, komisyon mukavelesine dair hükümler yer almaktaydı. Babil uygarlığına ait bulunan kil levhalarından bazılarının

⁶⁶ Turgut Sungur, “Banka Tekniği İşletmeleri”, 2. Baskı, Ankara: BTHA Enstitüsü, 1998, sayfa. 1,2.

⁶⁷ Mahmut Yardımcıoğlu, , Ahmet Büyüksalvarcı, “Bankacılık Sektörü Pratiğinde Faaliyet Tabanlı Maliyet Sistemi”, Maliye Dergisi, Temmuz-Aralık 2007, sayfa.153, sayfa.143.

⁶⁸ Selim Tarlan, “Tarihte Bankacılık”, Ankara, 1986, sayfa.7.

⁶⁹ Servet Bayındır, “İslam Hukuku Penceresinden Faizsiz Bankacılık”, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2005, sayfa.26 -27.

üzerinde, faizle gümüş istikrazına dair senetler yazılıdır. Bu levhalar birkaç nüsha olarak yazılır, pişirildikten sonra biri mabette saklanır, biri arşive konur, diğerleri de ilgilere verilirdi. Ayrıca bu tarihlerde, hukuki müessese olarak arazi ipoteğine ve kefalet karşılığı borç verme işlemlerine de rastlanılmıştır.⁷⁰

Hammurabi kanunları “sibtou” adı verilen faizin alınmasına izin veriyordu. Bu faizin oranı buğday, arpa, hurma gibi misli mallardan sermayenin üçte biri, gümüş paranın ikrazında ise beşte biri olarak tespit edilmiştir. Doğal afetler sebebiyle mahsul alınamayan yıllar için faiz tahsil edilmeyeceği hükme bağlanmıştı. Borç verme işlemi karşılığında köle ve her türlü menkul mal rehnine, gayrimenkul ipoteğine ve güvenilir kişilerin kefaletine başvurulacağı kuralı konmuştur.⁷¹

Sümerler ayrıca, uzak ülkelerle olan mal değişimlerinde banknot gibi dolaşan (tedavül edilen) ve çek ya da ihbar mektuplarına benzeyen bazı belgeler kullanması da biliyorlardı. Daha sonraki yüzyılda, bankacılık hizmetlerinin mabetlerin tekeline çıktığı ticaretle meşgul bazı zengin ailelerinin (Egibi ve Murashu aileleri) bankacılık hizmetlerinde uzmanlaştıkları görülmektedir. M.Ö. II. Yüzyılda Roma’daki banka faaliyetlerinde yevmiye defteri, kasa defteri tutulduğu görülür.⁷²

Eski Atina ve Romalıların ilk bankerleri sarraflıktan kar sağlayan kişilerdi. Eski Yunanlılarda faiz hiçbir kısıtlamaya tabi olmayıp, özel bankerlerin dışında, mabetlere tahsis edilen paralar da başkalarına borç olarak verildi. Ticaretin alabildiğinde serbest olduğu bu devirde, Atina ve Roma’da denetime tabi olan bankacılar, çeşitli defterler tutmaya ve bu defterleri ibraza zorunluydular. Roma’nın politik gücünün toplayıcı olması, buranın ticari yönden de merkez olmasını sağlaması sebebiyle bankerler işlerini bir hayli genişletmişti. M.Ö. III. yüzyıldan itibaren para sisteminin düzenlenmesinden sonra, içerde ve dışarıda ticari alanda büyük ilerlemeler kaydedilmiştir.

Bu yüzyıl itibarıyla Roma’da “argentarii” denilen özel bankacılık ve “numularii” adı verilen para değiştiriciler görülmektedir. Ayrıca bankacılık faaliyetleri yapanlara “mensarii” ve “collybista” adı verildiği de görülmüştür. Roma’da bankacılık işine

⁷⁰ Servet Eyüpgiller, “**Banka İşletmeciliği Bilgisi**”, Ankara: BTH Enstitüsü, 1988 sayfa.26.
<http://acikarsiv.ankara.edu.tr/fulltext/2471.pdf> (Erişim Tarihi: 06.12.2015).

⁷¹ Burhan Ulutan, **Bankacılığın Tekamülü**, Ankara, s.16; Mevni, Davphin , Bankacılık Tarihi, (1969), (trc:Aykut Akıncılar), İstanbul,s.11; Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, (1986), “Hammurabi” md., İstanbul, C. II,1957, s.5001.

⁷² Murat Sezer, “**Finans Baronlarının Dünya İmparatorluğu**” http://www.metalurji.org.tr/dergi/dergi141/d141_1217.pdf (Erişim Tarihi: 02.01.2015).

aristokratlar ilgi göstermemişlerdir, bankacıların çoğu azat edilmiş Yunan esirleriydi.⁷³ Roma bankacılığının sonradan İtalyanlar aracılığıyla ilk devirlerde Avrupa bankacılığının, büyük ölçüde eski Yunan bankalarının etkisinde kalmasının nedeni buradan gelmektedir. Dünya politikası ve ticaretinin Roma yığılması Roma bankerlerinin işlerini çoğaltmış, önceleri para değiştirmesi şeklinde başlayan bankerlik, daha sonra mevduat kabulü, kredi işlemleri ve poliçe alım satımı ile gelişmiştir. Roma bankaları devletin aldığı vergileri kararlaştırır bazıları ise başkalarının hesaplarını işletmeye devam ederdi. Para girişi ve çıkışlarının yazıldığı taslak “perscribere” ve “rescribere” olarak isimlendirilmiştir.⁷⁴

Bankerlik çeşitli şubelere ayrılmış ve banka işlemlerini ilgilendiren birçok hukuki içtihatlar oluşturulmuştur ki bunlar sonradan Justinian Kanunlarına girmiştir. İmparatorluk devrinde Roma’da merkezi bir kontrol bürosunun denetim ve idaresi altında olmak üzere bütün eyaletlerde devlet bankaları kurulmuştur. Bu bankaların hesap özetleri Roma’daki merkezi büroda toplanırdı. IV. yüzyılı takiben Roma İmparatorluğu’nun yıkılmasından sonra batıda o zamana kadar bankacılık alanında kaydedilen gelişmeler de kayboldu. Buna karşılık doğuda Bizans İmparatorluğunda Roma tipi devlet bankaları faaliyetlerine devam ettiği gibi Justinian’ın Roma Kanunlarını yeniden dokifiye ve devlet maliyesini esaslı surette ıslah etmesinden sonra bankacılıkta önemli gelişmeler kaydedilmiştir.

İlk çağda Roma imparatorluğu devrinde imparator Tiber’e, halka gayrimenkul ipoteği mukabilinde faizsiz kredi açmak üzere bir devlet bankası kurdurmuştu. Bu kurumu faizsiz bankacılık amacıyla kurulan ilk teşkilatlı kurum olarak gösterebiliriz.⁷⁵

Din dışı bankalar ilk kez M.Ö. IV. yüzyılda Yunanistan’da oluşmuştur.⁷⁶ Eski Yunan’da bankacılık işlemlerinin başlangıçta tapınaklarda yapıldığı daha sonra, özel kişilerin bu sahaya el attıkları, bunların önceleri sadece para ticareti ile uğraşmalarına karşın, daha sonraları mevduat kabul etmek, ödeme emirleri ile ödemeler yapmak, rehin karşılığı borç vermek gibi bankacılık işlemlerine de giriştikleri, zamanla da birer banka

⁷³ Murat Sezer, “Finans Baronlarının Dünya İmparatorluğu” http://www.metalurji.org.tr/dergi/dergi141/d141_1217.pdf (Erişim Tarihi: 02.01.2015).

⁷⁴ Gilbert, a.g.e.

⁷⁵ Ulutan, a.g.e., s.25.

⁷⁶ Sezer, a.g.e.s.2

halini aldıkları tespit edilmiştir.⁷⁷ Eski Yunanlıların bankacılığı Babilliler ile yaptıkları ticari temaslar neticesinde öğrendikleri ileri sürülmektedir.⁷⁸

Yunan mabetleri devletten ya da vatandaşlardan alınan ve faiz verilmeyen emanetlerden dinsel mülkiyetten gelen gelirlerden ve bağışlardan oluşan bir sermayeye sahiptir. Bu mabetler kaynaklarını ipotek ve rehin karşılığı ödünç vermede kullanılmaktaydı. Bu nedenle Eski Yunan medeniyetinde de zengin mabetler ilk bankalar olmuştur. Eski Yunan’da “Trapezit”ler ve “Kollubist”ler bankacılığın ilk olarak gösterilebilir.⁷⁹ Ticaretin gelişmesi ve halkın zenginleşmesi ile, Atina’daki zengin mabetlerin yanı sıra “trapezitai” adlı özel bankerler halktan faiz almışlardır. Ancak faizi engelleyebilmek için bağımsız site ve devletler, belli başlı kentlerde devlet bankaları kurmaya başlamışlardır.

M.Ö. 1000 yılında ilk kez Eski Yunan medeniyetinde bankacılık, denetime tabi tutulmuş ve M.Ö. VII. yüzyılda krallar kendi adlarına para bastırmışlardır.⁸⁰

Yunanlılar daha sonraları Mısır’daki bankacılığın gelişmesinde de önemli rol üstlenmişlerdir. M.Ö. 1000 yıllarında Mısır mabetlerinde faizsiz yatırımın ilk örnekleri görülmektedir. Mısır medeniyetinde tefeciliği ve faizi yasaklayan kanunlar vardı. Mısır’da M. Ö.1600 yıllarında banknot tedavül edildiği ve bunların çek niteliğinde emanet makbuzları olduğu görülür. Eski Mısır’da, devlet hazine ve depolarının emanet kabul etmesi usulden olup.

Fertler altın, mücevherat ve zahireyi saklanmak üzere buralara emanet eder, kendilerine emanet edilen şeyin değerini belirten birer makbuz verilirdi. Elinde böyle bir makbuz olan kimse, belge üzerinde yazılı cins ve miktardaki malı dilediği zaman çekebilirdi. Ticaretle uğraşanlar bu makbuzları mal ve para yerine kabul ediyordu. Hatta bu belgeler Fenike ve Mezopotamya’da da tedavül ediyordu.⁸¹

Büyük İskender’in Mısır’ı fethi bankacılık işlemlerinin tam anlamıyla yapılmasını sağlamıştır. M.Ö. III. Yüzyılda eski Yunan lideri Büyük İskender (Makedonyalı III. Aleksander)’in Pers İmparatorluğunu yıkarak Mısır’da İskenderiye’yi ele geçirmesi ve

⁷⁷ Jale Sihay ve Orhan Sevilengül, “**Banka Muhasebesi**”, Ankara İTİA Yayını, Ankara,1978, s.3.

⁷⁸ Orhan Oğuz, “**İktisada Giriş, Temel Kavramlar ve Prensipler**”, İstanbul, 1992, s.204.

⁷⁹ Bayındır, a.g.e.,s.27.

⁸⁰ Mehmet Başar ve Metin Coşkun, “**Bankacılık Uygulamaları**”, Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir, 2006, s.21.
http://books.google.com.tr/books?id=JB8N5CA0wC&pg=PA21&lpg=PA21&dq=eski+yunanda+bankac%C4%B1l%C4%B1k&source=web&ots=I2YIN7QILW&sig=iLa7rZ8t36GuAa94T7VaaczgVWw&hl=tr&sa=X&oi=book_result&resnum=7&ct=result#PPA21,M1
(Erişim Tarihi:02.12.2015).

⁸¹ Hamdi Döndüren, “**İslâm Hukukuna Göre Alım-Satımda Kâr Hadleri**”, Balıkesir, 1984 s. 66-67.

burayı Mısır eyaletinin merkezi, tüm ülke gemilerinin ziyaret ettiği mal alınıp satıldığı bir ticari üssü durumuna getirmesi, Eski Yunan bankacılığının Mısırlılar tarafından öğrenilmesine sebebiyet vermiştir.⁸² Zamanla İskenderiye dünyada önemli bir kredi merkezi halini almıştır.

Ortaçağa gelindiğinde yaşanan savaşlar ve siyasal dengesizlikler nedenleriyle Avrupa'da ekonomik ve ticari faaliyetler yavaşlamış, bir yandan da o dönemde faizi yasaklayan dinsel görüşlerin yaygınlaşmasıyla birlikte bankacılık faaliyetleri de gerileme göstermiştir. İslam ve Hristiyan dinlerinin faizi yasaklaması bankacılığın gelişiminde önemli bir engel olarak ortaya çıkmış ve bu iki dinin koyduğu faiz yasaklamasıyla Museviler bankacılık sistemine egemen olmuşlardır.⁸³ Musevi toplumu sarraflığa ek olarak müşterilerden mevduat da kabul eder ve bunları yüksek faizle ihtiyaç sahiplerine kredi olarak verirlerdi. Banka terimi de bu insanların ticaret yaparken kullandıkları masalara verilen İtalyanca "banco" isminden kaynaklanmaktadır.⁸⁴ Cenova, Barselona ve Venedikli bankerler topladıkları paralarla kara ve deniz ticareti yapmışlar, çağdaş ticaret bankaları gibi hesaptan hesaba ödeme yöntemini uygulamışlardır. 1500'lü yıllarda yaşanan mali kriz nedeniyle Venedikli bankerlerin tümü iflas etmiş bu olay, 1581 yılında Venedik'te Banco Della Pizza Del Rialto adlı ilk resmi bankanın kurulmasına neden olmuştur. Böylece Venedik'te özel bankacılık kalkmıştır. Venedik Cumhuriyeti sermayesi ile kurulan bankaya mevduatı kabul etme, bu mevduatı bir şahıstan diğerine aktarmasına aracı olma görevi verilmiş, ancak bankanın mevduatı kullanması yasaklanmıştır. Daha sonra Banco del Rialto, ikinci resmi banka olan Banco del Giro ile birleşmiş ve Venedik Bankası adını almıştır. Venedik Bankası kredi işlemleri yapmış, özellikle de gemi sahipleriyle deniz aşırı ticaretle uğraşan kişilere açtığı orta vadeli kredilerle ticaretin gelişmesine katkıda bulunmuştur.⁸⁵

Bankacılığın asıl gelişimi 1453 yılında İstanbul'un fethinden sonra olmuştur. İstanbul'un fethinden sonra Avrupa'da yaşanan rönesans ve reform hareketleri ile yeni kıtaların keşfedilmeye başlanması ve ticaretin genişlemesi; o zamana kadar geçerli olan

⁸² Crossroads Dergisi, (2003), "**Paranın Tarihçesi ve İlk Banka**", <http://ekonomikcozum.com/koseyaz/kosehas/paranin-tarihcesi-ve-ilk-banka.htm> (Erişim: 28.02.2015).

⁸³ Cihangir Akın, "**Faizsiz Bankacılık ve Kalkınma**", İstanbul: Kayihan Yayınları, 1986, s.111

⁸⁴ Hakan Şakar, "**Genel Bankacılık Bilgileri**", İstanbul : Strata, 2000, s. 13.

⁸⁵ Mehmet Takan, "**Bankacılık Teori, Uygulama ve Yönetim**", Ankara : Nobel Yayınları, 2001 s.26.

Kilise Hukuku'nun yerini Roma Hukuku'nun almasına neden olmuştur. Böylelikle faiz yasağı ortadan kalkmış ve başta İtalya olmak üzere bütün Avrupa ülkelerinde bankacılık faaliyetleri önem kazanmaya başlamıştır.⁸⁶

Yeni coğrafyaların keşfedilmesi, teknik buluşlar, istila ve sömürgeleşme hareketleri hem milli hem de milletlerarası ticaretin gelişmesine neden olmuştur. Yenidünyanın keşfedilmesiyle Avrupa'nın ticaret merkezi İtalya'dan Portekiz, İspanya, Fransa ve İngiltere'ye kaymıştır. Bu dönemde bankacılık ve para ticareti önemli bir yatırım alanı olmuştur. Avrupa'nın tanınmış ve zengin aileleri bu yeni kazanç yoluyla yakından ilgilenmişlerdir. O dönemin büyük zenginlerinden olan banker aileler kazançlı gördükleri her yatırım işine girmişlerdir. Bu bankerlerin ilgi duydukları yatırım alanları denizaşırı ticaret, para basım işleri, vergi toplama, uluslararası sermaye transferi, Avrupa'da ve sömürgelerindeki maden yatakları, borsa spekülasyonlarıdır.⁸⁷

Amerika'nın keşfinden sonra, Avrupa'da kullanılan sikkelerin çok farklı değerde olması uluslararası ticareti olumsuz etkilemek gibi birtakım sorunlara yol açmıştır. Uluslararası ödemeleri düzene sokmak amacıyla modern anlamda bankacılık etkinliği gösteren ilk banka 1609 yılında Hollanda'da Amsterdam Bankası kurulmuştur. 19. yy'da ticaret sermayesinin gelişimi ve Sanayi Devrimi, banka sistemini büyük bir hızla geliştirmiş ve bankaları parasal ilişkilerin odaklaştığı en önemli mali kurumlardan biri haline getirmiştir. Bankacılık sektöründeki büyüme bu dönemde Merkez Bankacılığını da ortaya çıkarmış ve Avrupa'da birçok Merkez Bankası kurulmuştur.⁸⁸ İlk emisyon bankaları olarak nitelendirilen Stockholm Bankası ve İngiltere Bankası'nın (Bank of England) bankacılık tarihinde önemli bir yeri vardır. İsveç'teki Stockholm Bankasının (1656) kurucusu Palmstuch; bankalara yatırılan altın sikkelerin karşılığında verilen banknotların çok azının bankaya geri dönerek karşılığında sikke çekildiğini; buna karşılık bankalardaki altın sikkelerin önemli bir kısmının ankes olarak kaldığını fark etmiş ve böylece emisyon usulü denilen, altın sikke mevcudunun belli bir oranına kadar, fazladan banknotu piyasaya çıkarmaya başlamıştır.

Emisyon bankalarının para ve kredi konusunda oynadığı rol diğer ülkelere de örnek olmuş, 19. yüzyılda hemen hemen bütün Avrupa ülkeleri, İngiltere Bankası örneğinden

⁸⁶ Hayriye Meltem Erol, 'Dünyada ve Türkiye'de Bankacılık Sektörünün Gelişimi ve Türkiye'de Kamu Bankalarının Yeniden Yapılandırılması', Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Soysa Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2006, s.11

⁸⁷ <http://docplayer.biz.tr/1052668-Katilim-bankaciligi-ve-turk-ekonomisine-katkilari.html> (Erişim Tarihi: 15.05.2016)

⁸⁸ Takan, a.g.e., s.26.

hareketle emisyon bankaları kurmuşlardır. Böylece 19. yüzyılın başından itibaren modern anlayışa uygun, anonim şirket statüsü, geniş teşkilatlı, çok şubeli bankalar yasaların denetiminde kurulmaya ve faaliyetlerini sürdürmeğe başlamışlardır.

19. yüzyıla kadar kurulan bankalar kendi kaynaklarını kullanarak borç vermiş ve bankacılık faaliyetleri yapmışlardır. Bununla beraber, 19. yüzyıldan sonra kurulan bankalar mevduat ve kredi mekanizmasında, poliçe ve ticari senet iskontosunda büyük değişiklikler meydana getirmekle kalmayıp mali piyasaları düzenlemek, büyük miktarda sermaye birikimini ve bu sermayenin likiditesini sağlamak suretiyle bankacılık alanında eski devirlerle kıyaslanmayacak şekilde yenilikler yapmışlardır. Özel imtiyazlar ve tekellerle kurulan emisyon bankaları da diğer bankaların getirdiği senetleri reeskonta tabi tutmak, para ve kredi piyasasını düzenlemek suretiyle bankaların bankası yani devletlerin resmi bankaları haline gelmişlerdir.⁸⁹

19. yüzyıldaki Avrupa'da bankacılıkta uzmanlaşmanın temel nedeni bankaların kaynak yapısıdır. Kendi öz sermayeleriyle çalışan sağlam mali yapıya sahip bankalar orta ve uzun vadeli krediler vererek, yatırım ve iş bankacılığı alanında uzmanlaşmışlardır. Öz sermayeleri az ve halktan topladıkları mevduatı kaynak olarak kullanan ticaret ve mevduat bankalarıysa, kısa dönemli para ve kredi işlerinde faaliyet göstermişlerdir.⁹⁰

Bankacılık sistemi başlangıçta daha çok kurum ve kuruluşlara hizmet vermekteyken, 20. yy'da bireysel bankacılık uygulamalarının da başladığını görmekteyiz. Modern anlamda kredi kartı ilk kez 1914 yılında ABD'de ortaya çıkmış⁹¹, ticari bankaların tüketici kredisi uygulaması ise yine ABD'de 1928 yılında başlamıştır. 1928'de National City Bank Of New York kişisel borç departmanı kurarak kişisel kredi verme işlemini gerçekleştirmiştir.⁹² Ancak uygulamadaki bazı sorunlar yüzünden uzun süre bu tür krediler, Amerikan bankacılık hizmetlerinin dışında kalmıştır.

20. yüzyılda dünya bankacılık sektöründe meydana gelen en önemli olay ABD bankalarının hızla yayılmasıdır. Bunun nedeni 1913'te ABD'de çıkarılan Federal Rezerv Kanunu'nun ulusal bankalara yurt dışında şube açmaya izin vermesi ve I. Savaş öncesinde verdiği borçları tahsil edemeyen ve savaşı finanse etmekte zorlanan İngiliz

⁸⁹ Erol, a.g.e. s.14

⁹⁰ Çivi, a.g.e., s.21

⁹¹ Eyüp Yılmaz, "Türkiye'de Kredi Kartı Uygulaması ve Ekonomik Etkileri", İstanbul: Türkmen, 2000,s.4.

⁹² Erol, a.g.e. s.10

ekonomisinin dünya bankerliği oynama rolünün kısıtlanmasıdır. Böylece sterlinin uluslararası ödeme aracı olma konumu sarsılmış ve ortaya çıkan boşluğu da dolar doldurmuştur. Avrupa ülkelerinin tüm çabalarına rağmen Avrupa'dan ABD'ye sermaye çıkışı önlenememiş ve bu sermaye akışı giderek New York'u uluslararası finans merkezi haline getirmiştir. Böylece, ABD savaş öncesinde dünyanın en borçlu ülkesi konumundayken, savaşla birlikte en önemli borç veren ülkelerinden biri olmuştur.

1929 krizinde çok sayıda bankanın iflas etmeye başlaması nedeniyle 1933 yılında bir kanun çıkarılmış ve bu kanunla mevduat sigorta sistemi getirilerek tasarruflar güvence altına alınmış ayrıca yatırım ve ticari bankacılık faaliyetleri birbirinden ayrılmıştır. Böylece bankacılık sistemine güven tazelenmiştir. Yatırım ve ticaret bankacılığının birbirinden ayrılmasıyla bankaların kredi açtıkları şirketlerin menkul kıymetlerini pazarlaması gibi ahlaki tehlike doğuracak işlemlerden uzak durmaları hedeflenmiştir. II. Dünya Savaşı'ndan sonra oluşturulan Bretton Woods sistemi Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası (IBDR) gibi uluslararası kuruluşları yaratmıştır. IMF, ödemeler dengesi açığı olan ülkelerin kısa vadeli finansman açığını karşılamak amacıyla kurulmuş; Dünya Bankası ise, Avrupa'nın yeniden inşası ve kalkınması için gerekli olan uzun vadeli finansmanı sağlamak amacıyla kurulmuştur.

Bretton Woods sisteminin çökmesinden sonra, bankacılık sektöründe birçok değişim ve yenilik gerçekleşmiş ve yeni ürünler ile yeni finansman teknikleri ortaya çıkmıştır. 1980'lerde bilgisayar teknolojilerinin yaygınlaştığı bankacılıkta, 1990'lar internet bankacılığının ve elektronik bankacılık ürünlerinin hızla yayıldığı bir dönem olmuştur. 2000'li yıllar bankacılık sektöründe yoğun rekabetin yaşandığı, bireysel bankacılık hizmetlerinin ve elektronik para ve elektronik bankacılık hizmetlerinin önem kazandığı bir dönem olmuştur.

2.19.2. Türkiye’de Geleneksel Bankacılığın Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

Osmanlı Devletinde Tanzimat Dönemine kadar geçen sürede ülkemizde bankacılık faaliyetine rastlanılmamaktadır. Bunun nedeni olarak ülkede yöneticilik, askerlik ve tarım gibi işlerle uğraşılması; ticaret, esnaf ve sarraflık gibi meslekleri Türk ve Gayri Müslimlere bırakmış olmaları önemli bir etkindir. Türkiye’de bankacılığın gelişmemesinin en önemli sebebi; Osmanlı Devletinde ekonominin Avrupa’da gerçekleştirilen “Sanayi Devrimi”ne ayak uyduramaması ve yakın zamana kadar kapalı bir ekonomik sistem içinde kalmasıdır. Ülkemizde bankacılık 1847 yılında temel

anlamda ilk örneğini göstermiştir. İlk banka dönemin hükümetinin yardımıyla; J. Alleon ve Thedor Baltazzi adında iki galata bankeri tarafından İstanbul Bankası adıyla kurulmuş ve faaliyetlerine 1847’de 1852 yılına kadar sürdürmüştür.⁹³

Osmanlı döneminde kurulan bankalar sayı bakımından oldukça sınırlıdır. 1868 yılında halkın elindeki dağınık ve az miktardaki paraları bir araya getirerek, ihtiyaç sahiplerinin hizmetine sunmak ve halka tasarrufu öğretmek amacıyla Mithat Paşa İstanbul Emniyet Sandığı’nı kurmuştur. Sermayesiz olarak kurulan sandık 1907 yılında Ziraat Bankası’na bağlanmıştır. İkinci Meşrutiyet’in ilanıyla yeni oluşum milli bankacılık düşüncesini yaymış ve 1908 yılından 1923 yılına kadar 24 milli banka kurulmuş bunlardan ancak 14’ü Cumhuriyet döneminde de faaliyetlerini sürdürmeye devam etmiştir. Sözü edilen bankalar bölgesel anlamda faaliyet gösterip şubeleşmeye gitmemişlerdir. Bu sebeple kredi piyasası ve ticaret işlemlerindeki yabancı banka hakimiyetini azaltacak güce kavuşamamışlardır.⁹⁴ Cumhuriyet döneminin bankacılık ve dolayısıyla banka hukuku ile ilgili ilk önemli Kanunu 30 Haziran 1930 tarih ve 1715 sayılı T.C. Merkez Bankası Kanunudur. Kuruluş döneminde ekonomiye milli bir yapı ve nitelik kazandırmak, para ve kredi piyasasını milli esaslara uygun olarak düzenlemek, merkez bankasının milliliği ilkesini gerçekleştirmek amacıyla bir merkez bankası kurulması hazırlıklarına daha 1929 yılında başlanmıştır. T.C. Merkez Bankası 15 milyon sermaye ile kurulmuş, bankanın istisnai görev ve yetkileri dışında özel hukuka bağlı olması kabul edilmiştir. Dönemine göre çok ileri bir anlayışı yansıtan bu sistem uyarınca sermaye dört grup paylardan oluşmuştur. A grubu paylar Devlete (%25), B grubu paylar milli bankalara, C grubu paylar milli bankalar dışında kalan bankalara, D grubu ise Türk uyruğundaki gerçek ve tüzel kişilere aittir. T.C. Merkez Bankası’nın çeşitli görevleri arasında para ve kredi piyasasını milli esaslara göre düzenlemek de yer almaktadır.⁹⁵

Mevduatın, özellikle tasarruf mevduatının hem denetlenmesi hem de korunması amacıyla 30.05.1933 tarihinde ise 2243 sayılı Mevduatı Koruma Kanunu çıkarılmıştır. Mevduat Koruma Kanununda ağırlık mevduatın denetlenmesi ve korunması olmakla beraber, banka işletmesinin sahibinin hukuki türüne, kredi sınırına ve bankaların denetlenmesine ait hükümlere de yer vermesi nedeni ile bu Kanun genelde ilk Bankalar

⁹³ Öztin Akgüç, “100 Soruda Türkiye’de Bankacılık”, s.36-37

⁹⁴ Mehmet Günel, “Türk Bankacılık Sektörünün Sorunları ve Geleceği”, Ankara:ATO Yayınları, 2001 s.28

⁹⁵ Hakan Şakar, “Genel Bankacılık Bilgileri”, s.38

Kanunu olarak kabul edilmektedir. Bu kanunla mevduat kabulü bir taraftan Maliye Bakanlığı'nın iznine bağlanmış, diğer taraftan da kabul sınırı için sermaye ile yedek akçeler toplamını göz önünde tutan bir ölçü kabul edilmiştir.⁹⁶

Ayrıca, mevduatı koruyucu tedbirlerden biri olarak bankalara belirli oranlarda kanuni karşılık ayırmak zorunluluğu getirilmiştir. Kredi dağılımını sağlayabilmek için, bir bankanın, bir gerçek veya tüzel kişiye ödenmiş sermayesi ile yedek akçelerinin toplamının %10'undan fazla kredi açamayacağı ilkesi hükme bağlanmıştır. Bankalar, bu kanuna göre, Maliye ve İktisat Vekaletleri tarafından birlikte tayin edilecek yeminli bankalar murakıpları tarafından denetlenecektir. 2999 sayılı ve 1 Haziran 1936 tarihli Bankalar Kanunu Mevduatı Koruma Kanunu ilkelerini aynen almış, ayrıca yeni hükümlere yer vermiştir.

Bu yenilikler arasında yürürlükteki Bankalar Kanununda da yer alan bankaların içyapıları ile ilgili düzenlemeler, genel müdürün yönetim kurulunun tabii üyesi olması, kredi komitesi gibi hükümlerin yanı sıra, yeminli banka murakıpları sistemi de yer almaktadır. Bu kanunun yerini 23.6.1958 tarih ve 7129 sayılı Bankalar Kanunu almıştır. 7129 sayılı Bankalar Kanunu diğer ülke kanunlarını da göz önüne alan daha çağdaş bir Bankalar Kanunu olmasına rağmen, bir süre sonra yeterli bulunmamış ve çeşitli değişikliklere uğramıştır. 28 sayılı ve 70 sayılı Kanun Hükmünde Kararnameler, sistemi ihtiyaçlara cevap vermek amacı ile yapılan değişikliklerle devam ettirdiler.

Her iki düzenlemenin ortak özelliği kredi ve yatırımlara ilişkin sınırlamaların tam olarak uygulanmalarını sağlamak gayesi ile banka pay sahipliğini abartmalı bir şekilde sınırlara bağlaması, ikincisinin ek özelliği ise mali durumu kötüleşen bankaları kurtarmak ya da sarsıntısız tasfiyeye tabi tutabilmek için zorunlu birleşmeyi getirmiş olmasıdır. 7129 sayılı kanun yerini yürürlükteki 3182 sayılı kanuna bırakmıştır.⁹⁷

Bu dönemde, İzmir İktisat Kongresi'nde alınan kararlar hemen uygulanmaya başlanmış, ana ticaret bankası olarak 1924 yılında İş Bankası kurulmuştur. Sanayi kesiminin finansmanı için de 1925 yılında Sanayi ve Maadin Bankası kurulmuş, kamuya ait pek çok sanayi kuruluşunun hissesi bu bankaya geçmiştir. Zirai finansman sorunu ise Ziraat Bankası'nın yeniden organizasyonu ile çözümlenmeye çalışılmıştır. Banka anonim şirket statüsüne kavuşturulmuş ve sermayesi arttırılmıştır. Ülkenin imar

⁹⁶ www.cu.edu.tr/.../banka%20hukuku/TÜRK%20BANKACILIĞININ%20TARİHİ%20GELİŞİMİ.doc Erişim:30.01.2016

⁹⁷ İlhan Tekeli, Selim İkin; "1929 Dünya Buhranında Türkiye'de İktisadi Politika Arayışları", s.52

edilmesi, inşaat sektörüne kredi sağlanması amacıyla 1927 yılında Emlak ve Eytam Bankası kurulmuştur. Türk banka sisteminin gelişim seyrinde önemli bir olay da 1930 yılında Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın (TCMB) kurulması olmuştur. Bu döneme damgasını vuran diğer bir gelişme yerel banka sayısının süratle artmasıdır. Bu bankalar özellikle yerel olarak faaliyet gösteren işadamlarının kredi ve bankacılık hizmetlerinin karşılanması amacıyla kurulan tek şubeli bankalardır. Bölgesel ihtiyaçların karşılanmasında olumlu katkıları olan bu bankaların çoğu 1929 dünya ekonomik krizinin olumsuz etkileri ve daha sonraki yıllarda ülkemizde uygulanan çok şubeli ulusal bankacılık modeline bağlı olarak faaliyetlerini durdurmuşlardır.⁹⁸

1923-1932 döneminde Cumhuriyet Türkiye'sinde liberal ekonomik uygulamaların ilk sonuçları alınmıştır. Bu dönemde yaşanan depresyon tarımı ve ilkel şartlardaki imalat sektörünü etkilemiştir. 1929'da yaşanan ekonomik krizin etkisiyle dünyaya hakim olmaya başlayan müdahaleci politika anlayışı ülkemizde de etkisini göstermeye başlamış, devletin ekonomik hayata müdahale gerekçeleri güçlenmiş, Keynesci paradigma giderek hakimiyet kazanmıştır. Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı bu dönemde hazırlanmış, bu planla kalkınmanın özel sektör önderliğinde geliştirilmesi yaklaşımı terkedilmiş ve devletçilik ağırlık kazanmaya başlamıştır. Bu politika değişikliğine bağlı olarak devlet önderliğinde büyük sermayeli devlet bankaları kurulmuştur.

Kısa bir dönemde özel kanunlarla kurulan devlet bankaları kronolojik sıraya göre şöyledir: Sümerbank (1933), Belediyeler Bankası (İller Bankası) (1933), Etibank (1935), Denizbank (1938), Halk Bankası ve Halk Sandıkları(1938)⁹⁹

1945-1960 döneminde Türkiye'de özel bankaların geliştiği görülmektedir. II. Dünya Savaşı'nı izleyen yıllarda ülkemizde ticari faaliyetlerin hızla artması, yeni bankalara olan ihtiyacı artırmıştır. Bu dönemde başta Yapı ve Kredi Bankası, T. Garanti Bankası, Akbank ve ilk defa ticari bankacılıktan ayrı bir faaliyet dalında çalışmak üzere Türkiye Sınai Kalkınma Bankası gibi bankalar olmak üzere, üçü özel kanunlarla 30 yeni banka kurulmuştur. Özel yasalarla kurulan bankalar Denizcilik Bankası (1952), Türkiye Vakıflar Bankası (1954) ve Türkiye Öğretmenler Bankası'dır (1959)¹⁰⁰.

⁹⁸ Ahmet Ertuğrul, **Türk Bankacılığında Etkinlik**, Ankara:Ünal Ofset, 1996,s,24

⁹⁹ Akgüç, **a.g.e.**, s.9

¹⁰⁰ Günal, **a.g.e.**,s.29

1945-1960 döneminin karakteristiklerinden biri de şube sayısının hızlı bir artış göstermesidir. Banka şube sayısı bu dönemde 405'den 1759'a yükselmiştir.¹⁰¹ Bu dönemde kurulan özel ve devlet bankalarının faaliyetleri sonucu yerel bankaların çoğu kapanmak zorunda kalmış, yabancı bankalar eski gücünü yitirmiştir.

Bankacılıktaki gelişmelere paralel olarak, bankacılık mesleğinin gelişmesi, işbirliğinin sağlanması ve haksız rekabeti önleyici kararların alınması ve uygulanması amacıyla 1958 yılında Türkiye Bankalar Birliği (TBB) kurulmuştur. 1950'lerde ekonomide yaşanan serbestleşme ve özel sektörün gelişmesine paralel olarak, 1958 yılında 7129 sayılı yeni Bankalar Kanunu çıkarılmıştır. Tasarruf sahiplerinin haklarını güvence altına almak üzere, 1960 yılında Merkez Bankası nezdinde Bankalar Tasfiye Fonu kurulmuş, bu fon daha sonra 1982 yılında patlak veren banker krizinin ardından kurulan Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na (TMSF) devredilmiştir.¹⁰²

1960-1980 döneminde, bankacılık sektörüne kamu müdahalesinin giderek arttığı bir dönemdir. Ekonomik faaliyetlerin kalkınma planı ve yıllık programlara bağlandığı dönemin önemli özelliği, plan hedeflerine de uygun olarak çok şubeli büyük bankacılığın gelişmesi ve 1970'lerde holding bankacılığının ve ihtisas bankacılığının hız kazanmasıdır. Bu dönemde kalkınma ve yatırım bankacılığı yapmak üzere 1960'ta T.C. Turizm Bankası, 1963'te Sınai Yatırım ve Kredi Bankası, 1964'te Devlet Yatırım Bankası, 1975'te Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası (DESİYAB) kurulmuştur. Bu dönemde, kalkınma ve yatırım bankalarına öncelik verilmiş ve yeni ticaret bankalarının kurulması kısıtlanmış olmakla birlikte, 1962'de Anadolu Bankası, 1964'te Amerikan-Türk Dış Ticaret Bankası, 1970'te ise Arap-Türk Bankası kurulmuştur. Yüzde 24'ü yabancılara ait olan Amerikan-Türk Dış Ticaret Bankası ile yüzde 60'ına yabancılardan sahip olduğu Arap-Türk Bankası, bu dönemde Türk bankacılık sektörünün dışa açılmaya başladığını göstermektedir.¹⁰³

1980-1990 döneminde, 24 Ocak 1980 kararlarının ardından yaşanan ekonomideki liberal politikalar ve dışa açılma politikaları bankacılık sektörünü etkilemiştir. Bu çerçevede, 01 Temmuz 1980 tarihinde kredi ve mevduat faizlerinin serbest bırakılması neticesinde türeyen dönemin bankerleri 1982 yılında banker krizinin yaşanmasına neden

¹⁰¹ Akgüç, a.g.e., sayfa.10

¹⁰² Sinem Uçarkaya, 'Kamu Bankalarının Bankacılık Sistemindeki Yeri', **Uzmanlık Yeterlilik Tezi**, TCMB, Ankara, 2006, sayfa.60

¹⁰³ Günel, a.g.e., sayfa.33

olmaktadır. Bunun üzerine 01.01.1983'ten itibaren faizler yeniden kontrol altına alınmaktadır. 1987'de yeniden serbest bırakılan faizlere, aşırı rekabetten dolayı artan mevduat faizleri nedeniyle 1989'da faize üst sınır konulmuştur. 1980 sonrasında ekonomideki ve finansal piyasalardaki gelişmeler bankaların yapısını değiştirmektedir. Dış ticaretin artması, İMKB'nin kurulması, Merkez Bankası nezdinde Bankalararası TL ve döviz piyasalarının kurulması ve açık piyasa işlemlerinin başlaması, bankaların menkul kıymet işlemlerine ve fon yönetimi ve döviz işlemlerine ağırlık vermelerine neden olmaktadır. Bankalar bu konularda gelişme kaydetmek ve piyasada pay sahibi olmak için otomasyon yatırımları yapmaktadır. Bu bağlamda bankalar, bilgisayarlaşma ve ATM ağı kurma, fon yönetimi birimleri ve dealing room'lar oluşturma, yeni ürünler ve hizmetler sunma yolunda önemli adımlar atmaktadırlar.¹⁰⁴

1990-2000 dönemi bankacılık sektörü farklı bir yapıya sahiptir. Teknolojik yatırımlarla birlikte, para ve sermaye piyasaları entegre edilerek kurumsal bir kimlik kazandırılmıştır. Tüm bu yapısal gelişmelere ilaveten, Ağustos 1989'da yürürlüğe giren Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karar ile birlikte kambiyo rejiminde yaşanan serbestleşme bankaların döviz işlemlerine yönelmelerine ve artık yurtdışından kaynak bulmalarına da imkan sağlamaktadır. 32 sayılı karar'ın getirdiği serbestleşme, 1990'ların başlarında kamu açıklarının giderek büyümesi ve buna bağlı olarak ihraç edilen yüksek faizli Hazine Bonoları ve Devlet Tahvilleri bankaları kolay yoldan para kazanmaya teşvik etmektedir.¹⁰⁵

1990 sonrası dönemde, bankaların açık pozisyonlarını artırarak, risksiz yüksek faiz geliri sağlayan tahvil ve hazine bonosuna yatırım yaptığı ve bu durumun sonucunda bankacılık faaliyetlerinden uzaklaştığı bir dönemdir. Bu dönemin diğer özelliği ise, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'nun değişik zamanlarda 11 bankanın yönetimine el koyması olmuştur. 4389 sayılı Bankalar Kanunu'nun çıkarılması ve buna bağlı olarak Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulunun kurulması önemli adımlar olarak görülmektedir. Bu dönemde bankalar, internet bankacılığı ve elektronik bankacılık hizmetleri sunmaya başlamışlardır.¹⁰⁶

2000 sonrası dönemde, Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizlerinden sonra uygulanması planlanan güçlü ekonomiye geçiş programının hedefi olan kamu kesimi borçlanma

¹⁰⁴ Öztin Akgüç, **1980 Sonrası Türk Bankacılığının Özellikleri**, İstanbul: Tarih Vakfı Yay, 1998, sayfa. 135

¹⁰⁵ Günal, a.g.e. sayfa.29

¹⁰⁶ Günal, a.g.e. sayfa.32

gereksinimin azaltılması için gerekli olan koşul, bankacılık sistemini işleyen bir yapı haline getirmektir. Bu nedenle sermaye piyasaları ve para piyasalarına ilişkin düzenlemeleri gerekmektedir.

2001 yılında bankacılık alanında yapılan takas operasyonu ile bankaların kur riskini büyük ölçüde hazine üstlenmekte ve bankacılık kesiminin açık pozisyonlarının kapatılmasına destek olunmaktadır. Yaşanan krizler sonrasında bankacılık sistemi 2001 yılı sonu itibariyle önemli ölçüde küçülmüştür. Banka sayısı 81' den 61' e gerilemiştir. Toplam şube sayısı 929 adet azalarak 6,908'e, çalışan sayısı %19 azalarak 137,495 kişiye düşmüştür. Toplam aktifler dolar bazında %26 küçülerek 115 milyar dolara gerilemiştir. Toplam aktiflerim milli gelire oranı %93 olmuştur.¹⁰⁷ 2002 yılından sonra uygulanan istikrar politikaları ve ekonomik ve yapısal düzenlemeler ile yaşanan ekonomik ve siyasi istikrar faiz oranlarında düşüş sağlanmakta, enflasyon oranlarının tek haneli rakamlara yaklaşması ile birlikte bankaların uzun vadeli tüketici kredilerinde önemli ölçüde artış sağlanmaktadır. Yapısal düzenlemeler ile birlikte bankalar gerçek işlevlerini yerine getirmeye başlamaktadırlar. Bu arada devlet iç borçlanma gereksiniminin sağlanması yönünde bankalar yine görev üstlenmekle birlikte reel faiz oranlarında gerileme söz konusu olmaktadır.

2.19.3. Türkiye’de Bankacılık Sistemindeki Banka Türleri ve Bankacılık

Türkiye’de Bankacılık Sisteminde Yer Alan Banka Türleri

Türkiye’deki mali yapıyı oluşturan kurumların merkezinde Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu ile Merkez Bankası yer almaktadır. Banka sistemini oluşturan bankalar ise birbirleriyle rekabet eden kuruluşlardır. Bu bölümde faaliyetleri bankacılık sektörünün temelini oluşturan bankalar tanımlanmıştır.

Özel Finans Kurumları¹⁰⁸

Manevi inançları dolayısıyla tasarruf kurumlarına yatırılmayıp yurt içinde ve dışında altın, döviz, bina, arsa şeklinde tutulan tasarrufların üretim sürecine dahil edilmesi amacıyla kurulan bankalardır.

Ticaret (Mevduat) Bankaları

¹⁰⁷ Ersan Özgür, ‘Katılım Bankalarının Finansal Etkinliği ve Mevduat Bankaları ile Rekabet Edebilirliği’, **Doktora Tezi**, Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon, 2007, s.16

¹⁰⁸ Takan, M. , (a.g.e sy.12)

Ticari bankacılık temel olarak para ve kredi araçları ile ilgilidir. Ticari bankalar sanayi ve ticaret işletmelerine kısa vadeli işletme kredisi açarak para piyasasında görev alırlar.

Yatırım ve Kalkınma Bankaları

Sermaye piyasasında faaliyette bulunan bankalardır. İşletmelerin ihtiyaçları doğrultusunda orta ve uzun vadeli krediler tahsis edilerek yatırımlara finansman sağlarlar. Sabit sermaye yatırımlarının finanse edilmesinde, işletmelerin sermayelerinin güçlendirilmesi, kısa vadeli borçların ödenmesi ile tesislerin bakım ve onarımının finansmanına destek verirler.

Katılım Bankaları

Faizsiz bankacılık modeline göre çalışan katılım bankaları, kar ve zarara katılma esasına göre fon toplayıp; ticaret, ortaklık ve finansal kiralama yöntemleriyle fonlama yapılan bankacılık yöntemidir.

Ticari Bankaların Fonksiyonları

Ticari bankaların fonksiyonları 4 grupta ayırabiliriz. Bunlar; fon sağlama, fon kullanma, kaydi para yaratma ve hizmet fonksiyonudur.

Fon Sağlama

Ticari bankalar fonlarını özkaynaklardan ve yabancı kaynaklardan sağlamaktadır. Özkaynaklar, bankaların kendi kaynaklarından sağladıkları fonlardır. Yabancı kaynaklar, borçlanarak üçüncü şahıs ve kurumlardan sağlanan fonları ifade eder. Ticari bankaların fon kaynaklarının büyük bir kısmını yabancı kaynaklar oluşturmaktadır.

Fon Kullanma

Ticari bankalar sağladıkları fonları “plansman” işlemleri yardımıyla kullanmaktadır. Bu bankalar sağladıkları fonları kredi vererek, menkul kıymet alarak, sabit varlıklara yatırım yaparak ve işletmelere iştirak ederek kullanırlar.

Kaydi Para Yaratma

Ticari bankaların en önemli faaliyetlerinden biri kaydi para yaratma fonksiyonudur. Kaydi para; bankaya yatırılan mevduatın, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası’nda tutulan zorunlu karşılık miktarı düşüldükten sonra kredi olarak verilmesi işlemidir. Ticari bankalardaki vadesiz mevduatlar, bu hesap üzerinde çek vasıtasıyla bir başkasına ya da kendisine ödeme yapılmasını sağlayabilir. Bu sayede mevduat sahipleri, ticari

bankaların sağlamış olduğu bu imkanla nakdi para olmadan satın alma gücü elde etmiş olurlar. Bu nedenle vadesiz mevduat hesabına kaydi para denilmektedir.

Hizmet Fonksiyonu

Ticari bankaların vadeli ve vadesiz mevduat toplayıp bunları kredi olarak dağıtmalarının yanı sıra müşterilerine birtakım başka hizmetlerde vermektedirler. Bunlar;

- Paranın saklanacağı güvenli bir yer sağlaması,
- Ticari senetlerin iskontosu ve tahsili imkanı yaratması,
- Tedavüldeki paranın toplanması ve ödenmesi,
- İştiraklerde bulunması,
- Çek ve akreditif işlemleri yapması,
- Kambiyo işlemleri yapması,
- Havale işlemleri yapması,
- Müşterileri adına menkul kıymet alması ve satması,
- Teminat mektubu vermesi,
- Finansal konularda müşterilere danışmanlık yapması,
- Kiralık kasa hizmeti sağlaması,
- Kredi kartı ile fonlama yapması,
- Elektrik, su, doğalgaz, Bağ Kur, SSK, vergi işlemlerini takip etmesi ve tahsilat sağlaması işlemleridir.

Ticari Bankaların Piyasalardaki Rolü¹⁰⁹

Ticari bankalar para ve sermaye piyasalarında; küçük birikimlerin sermayeye çevrilmesinde katkısının yanında, ülkede ticari hayatın ve sanayinin gelişmesinde de önemli etkiye sahiptir.

Ticari bankaların para ve sermaye piyasalarındaki rolü;

- Ekonomiye kaynak sağlama, sağlanan kaynakların yatırıma dönüştürülmesine aracılık etmek,
- Küçük ve yastık altındaki atıl birikimlerin finans sektöründe bir araya getirilmesi,

¹⁰⁹ Takan, M. , (a.g.e sy.52-53)

- Fonların elde edilmesi ve bunların kullandırılmasının geniş bir tabana yayılması,
- Kredi arz ve kredi talebi arasındaki dengenin kurulmasında görev almaktadır.

Ticari bankaların sermaye piyasasına katkıları;

- Menkul kıymetler, hisse senedi ve kıymetli madenlerin alım-satımına aracılık veya yatırım amacıyla faaliyet göstermesi,
- Portföy yönetimi ve menkul kıymet alım- satım işlemleri gerçekleştirme,
- Menkul kıymet satışlarında aracılık gibi rollere sahiptir.

2.20. DÜNYADA BANKACILIK SİSTEMİNDEKİ BANKA TÜRLERİ VE BANKACILIK İŞLEMLERİ

İkinci Dünya Savaşı sonrasında görülen dünya ekonomisindeki globalleşme eğilimleri, bankacılık faaliyetlerinin de uluslararası bir boyut kazanmasına sebep olmuştur. Özellikle çok uluslu şirketlerin faaliyetleri arttıkça, uluslar arası bankacılık işlemlerinin de arttığı görülmüştür. Uluslararası bankacılık alanındaki en önemli gelişme 1973 yılında petrol ihraç eden ülkelerin petrol fiyatlarını yaklaşık dört kat arttırmasıyla gerçekleşmiştir.¹¹⁰ Petrol ithal eden gelişmekte olan ülkeler, ithalat finansmanını karşılamak için uluslararası bankalardan borç almak zorunda kalmışlardır. Genel olarak banka faaliyetlerinde bir farklılık olmamakla birlikte uluslararası bankacılığın diğer bankalardan ve faaliyetlerinden ayrıldığı en önemli nokta işlemlerin uluslararası düzeyde gerçekleşiyor olmasıdır.

2.20.1. Uluslararası Bankacılık Örgütleri

Uluslararası bankacılık örgütleri ile ilgili bilgilere aşağıda yer verilmiştir.

2.20.2. Uluslararası Bankacılık Departmanı

Bir bankanın uluslar arası hizmet sunmada yapması gereken ilk iş banka merkezinde bu işlemlerle ilgilenecek bir departman oluşturmaktır. Bu departmanın boyutu ve örgütlenme tarzı, bankanın uluslararası işlem hacmine bağlı olarak değişecektir.

¹¹⁰ Takan, M. , (a.g.e sy 77 – 78)

2.20.3. Muhabir Bankacılığı

Özellikle belirli ülkelerde şubesi olmayan ana ülke bankaları, söz konusu olan ülkelerdeki ilişkilerini sürdürebilmek için o ülkedeki bankalarla karşılıklı anlaşma ile birbirleri üzerinden muhabir hesapları tutarak muhabir ilişkisine girerler.

2.20.4. Temsilcilik Büroları

Bankalar, yabancı bir ülke ile iş yapan müşterilerine, kendi personelleri ile yardımcı olmak için, ilgili yabancı ülkede veya komşu bir ülkede temsilcilik büroları açarlar. Görevleri mevduat toplayıp kredi vermek değil müşterilere ülke hakkında bilgi vermek ve önerilerde bulunmaktır.

2.20.5. Acenteler

Temsilcilikle şubeler arasında kalan kurumlardır. Acenteler mevduat toplama dışında her yönüyle tam bir bankaya benzemektedir.

2.20.6. Şube bankalar

Şube bankaları yasal ve fiili olarak ana bankanın bir parçasıdır. Yönetim ve işletme açısından kendi defterlerini tutsa da, borç ve alacaklar ana bankaya ait olmaktadır.

2.20.7. Bağımlı Bankalar

Büyük bankalar, yabancı piyasalarda kendilerine bağımlı bankalar kurdurmak yoluyla o piyasalarda bankacılık işlemleri yapma yoluna gidebilirler. Bağımlı bankalar, ayrı kimliğe sahip kuruluşlar olarak, ev sahibi ülkenin yasalarına göre faaliyet gösterirler. Yabancı bir bankaya bağımlı olan yerel banka, müşterilerinin gözünde ana banka kadar güvenli sayılır.

2.20.8. İlişkili Banka

İlişkili banka, yerel ülke yasalarına göre kurulan, mülkiyetinin bir kısmı yabancı ülkedeki bankaya, diğer kısmı ise mevcut yerel bankalara ait olan bankalardır.

2.20.9. Konsorsiyum Bankalar

Konsorsiyum bankalar, genellikle farklı ülkelere mensup iki veya daha fazla bankanın mülkiyetinde olan ve bağımsız olarak kurulan bankalardır. Bu bankalar kısa veya uzun süreli finansman sağlamak üzere geçici olarak oluşturulur ve yasal bir

kimliğe sahip değillerdir. Temel faaliyet alanları yatırımla uğraşmak olup, tek başına çok yüksek miktarda kredi elde edebilirler.

2.21. TEMEL ULUSLARARASI BANKACILIK HİZMETLERİ

Uluslararası bankacılık hizmeti veren bankalar genellikle, Londra, Tokyo, New York, Paris, Zürih, Cenevre, Amsterdam, Hong Kong gibi merkezlerde toplanmışlardır. Bu merkezlerin en önemli görevi yerli yatırımcılardan yabancı kullanıcılara ya da yabancı yatırımcılardan yerli kullanıcılara fon sağlamaktır. Uluslar arası bankacılık işlemleri; cari hesap, risk sermayesi, perakende mevduatları, işletme kredileri, para piyasası araçları, uluslar arası kiralama, Avrupa döviz mevduatları, portföy yatırım danışmanlığı, tüketici kredileri, referans ve garanti işlemleri, serbest bölge bankacılığı, yatırım ve iştirak danışmanlığı, döviz işlemleri, future, swap ve option işlemleri, kovertür, ihracat kredisi, leasing, factoring, forfaiting, underwriting, uluslar arası fon transferleri, altın, gümüş ve emtia rehin hizmetleri olarak sayılabilir.

2.21.1. Fon Transferi

Uluslar arası ödemeler ve alımlar, yabancı banka şubeleri veya muhabir ilişkiler yoluyla fon transferini doğrudan ve basit bir şekilde gerçekleştirirler. Bankalar arası ilişkilere dayanan fon transferleri üç aşamada incelenebilir.

- Borçlunun bankasından transfer yapmasını istemesi,
- Bankanın borçlunun hesabını borçlandırırken muhabir bankanın hesabının alacaklandırması,
- Muhabir bankanın alacaklıya ödemeyi yapması.

2.21.2. Mevduat Toplama ve Kredi Verme

Banka kredilerini besleyen iki ana kaynak vardır. Bunlar kendi fonları ve mevduatlardır. Bunlara ek olarak para piyasasından, bankalar arası piyasadan veya merkez bankasından da fon elde edebilirler. Krediler ise uluslar arası işlemlerden sağlanan gelirin en önemli kısmını oluşturmaktadır. Bunu ithalatı veya ihracatı finanse ederek gerçekleştirirler. Sendikasyon kredileri de uluslar arası bankacılığın önemli araçlarından biridir.

2.21.3. D v z Ticareti

D v z hem para hem de mal olma fonksiyonuna sahip olduğundan uluslar arası anlamda önemli bir yere sahiptir. Dolayısıyla bankalar uluslar arası işlemlere ve d v z piyasasına doğrudan veya dolaylı olarak değişik şekillerde girmektedirler. Bunlar;

- Yabancı paraları alıp satarak,
- Aracı rol üstlenerek,
- Arbitraj işlemler gerçekleştirerek,
- Yabancı mevduat toplayarak ve kredi vererek piyasaya girmektedirler.

2.21.4. Danışmanlık Hizmetleri

Uluslararası bankalar klasik bankacılık hizmetleri yanında, uluslararası ticaret ve yatırım faaliyetlerinin genişlemesine paralel olarak, çok uluslu firmalara finansal konularda olduğu kadar diğer konularda da danışmanlık ve bilgi hizmetleri sunmaktadırlar.  lke risklerinin değerlendirilmesi, d v z riski kontrolü, dünyanın farklı bölgelerinde iş yapma gibi uzmanlık isteyen konularda danışmanlık hizmeti sunmaktadırlar.

2.21.5. Yönetim Hizmetleri

Uluslararası bankacılık işlemleri yapan firmalar yönetim hizmetleri de sunmaktadırlar. Genel olarak uluslar arası finansal yönetim tahmin, pasif, aktif, d v z risklerinin yönetimi ile performans değerlendirme ve kontrolünü içermektedir.

2.21.6. Diğer Hizmetler

Uluslararası tahvil piyasasının hızla gelişimi, satış ve ihraç güvencesi(underwriting) hizmetlerinin de bankalarca sunulmasına sebep olmuştur. Uluslararası tahvillere satış garantisi sağlama işi için gerekli teknik düzenleme ve bağlantılar bankalar tarafından gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Bunların yanı sıra alacak haklarının satın alınması (factoring), alacakların devredilmesi (forfaiting), kiralama (leasing) gibi hizmetlerde uluslararası bankacılık işlemleri yapan bankalar tarafından sunulmaktadır.

BÖLÜM 3. KATILIM BANKACILIĞI ÜRÜNLERİ İLE GELENEKSEL BANKACILIK ÜRÜNLERİNİN KIYASLANMASI

3.1. GELENEKSEL BANKALARDA FON TOPLAMA YÖNTEMLERİ

Geleneksel bankalarda fon toplama yöntemlerine aşağıda yer verilmiştir.

3.1.1. Vadesiz Mevduat

Hesap sahibi tarafından istenildiği zaman kısmen veya tamamen çekilebilen, herhangi bir vade koşulu bulunmayan mevduat hesaplarına denir. Hesap sahibinin talebi halinde mevcut olan hesabındaki tutarı alma hakkı olduğundan, bankalar bu hesapların müşterilerin kullanımına her an hazır olarak bulundurmak zorundadır.

3.1.2. Vadeli Mevduat

Bankadan belli bir süre sonunda çekilmek şartıyla açılan, bir günden daha uzun vadeli mevduat hesaplarıdır. Vadeli hesaplar 1 ay, 3 ay, 6 ay, 1 yıl ve 1 yıldan daha uzun süreli olarak açılabilir. Mevduatın vadesi ve faiz oranı banka ve müşteri tarafından belirlenir. Vadeli mevduat hesapları vade tarihinden önce bankadan talep edilirse bankanın vade tarihine kadar ödeme yapmama ve vade tarihinden önce çekilen kısım için hesap açılışında belirlenen faizi iptal ederek vadesiz mevduat faiz oranını uygulayabilir.

3.1.3. Tahvil ve Bono İhracı

Bankaların dış kaynak yaratmak için kullandıkları bono ve tahvil ihracı, 90'lı yıllarda oluşan yüksek faiz sebebiyle uygun bir finansman kaynağı olmaktan çıktığı halde 2001 krizinden sonra yapıyla süreçteki iyileşmeler, enflasyondaki düşüş ve ekonomide sağlanan istikrar neticesinde yeniden bankalar için kaynak olarak kullanılmaya başlamıştır. Tahvil, ortakların ödünç para elde etmek amacıyla kıymetleri ve ibareleri aynı olmak üzere çıkarılan borç senetleridir. Tahvil ihraç eden, satın alana yıllık faiz getirisi ve tahvilin üzerinde yazılı olan anapara tutarı kadar geri ödemede bulunur. Bonoda tahville aynı düzende çalışmakta olup aralarında fark vade süreleridir.

Bonoların vadesi 1 yıldan fazla olamazken, banka tahvillerinin vadesi en az 1 yıl olarak belirlenmiştir.

3.2. GELENEKSEL BANKALARDA FON KULLANDIRMA YÖNTEMLERİ

Geleneksel bankalarda fon kullandırma yöntemlerine aşağıda yer verilmiştir.

3.2.1. Krediler

Bankaların değerlendirmeleri sonucunda talepte bulunan gerçek veya tüzel kişilere yasal düzenlemeler ile birlikte bankanın iç mevzuatı da göz önünde bulundurularak belirli limitler kapsamında teminatlı veya teminatsız olarak olarak kullandırılan nakit ve nakit dışı fonlardır. Vade türlerine göre kısa vadeli, orta vadeli ve uzun vadeli olarak; Kullanım amacına göre bireysel krediler, ticari krediler; Kullanım şekillerine göre nakdi krediler, gayri nakdi krediler; Para cinsine göre Türk lirası kredileri, yabancı para kredileri ve dövizde endeksli krediler; Alınan teminat türüne göre teminatsız krediler, kefalet karşılığı krediler, maddi teminatlı krediler olarak gruplara ayrılır.

3.3. KATILIM BANKALARINDA FON TOPLAMA YÖNTEMLERİ

Katılım bankalarında fon toplama yöntemlerine aşağıda yer verilmiştir.

3.3.1. Cari ve Katılım Hesapları

Katılım bankaları; özel cari ve katılma hesapları vasıtasıyla fon toplamak ve fon kullandırma amacıyla faaliyet gösteren kurumlardır. Bu tanımın yukarıda belirtilen geleneksel bankalara ilişkin tanımla ortak bir hususu bulunmasına karşın fon yaratmada kullandığı teknik açısından farklılık bulunmaktadır. Gerek geleneksel, gerekse katılım bankası için yukarıda belirtilen tanımlara göre kredi kullandırma ortak bir özellik olarak ortaya çıkmaktadır. Buna karşılık kullanılacak bu kredilere kaynak oluşturan fonun ortaya çıkması her iki banka türünde farklılık göstermektedir. Nitekim, geleneksel bankalarda bu fon, halktan mevduat toplamak suretiyle oluşturulurken, katılım bankalarında özel cari ve katılım hesaplarının ile toplanması ile oluşmaktadır. Katılım bankalarında toplanan fonlarla ilgili olarak bazı prensipler bulunmaktadır. Bu sayede elde edilen gelir faziden farklı olacak hem de katılım bankacılığı sistemi korunmaktadır. Bunlar;

- Müşteriler tarafından yatırılan fonlar, bankalara ticari faaliyetlerde değerlendirilmek üzere emanet edilen miktarlardır.
- Bu sebeple müşteriler tarafından emanet edilen fonların getirileri ticari faaliyet sonucu elde edilen getirilerdir. Elde edilen bu getirilerin yani katılım bankacılığında ismi ile kar payının, geleneksel bankacılık sistemindeki faizden ayrılmasında en önemli etkidir.
- Müşterilerden alınan vadeli fonlar için herhangi bir getiri taahhüdünde bulunulmaz.
- Fonların işletilmesi sonucunda elde edilen kar veya zarar oranlarının paylaşımları, hesabın açıldığı tarihte belirlenir.
- Fonların işletilmesi neticesinde zarar oluşursa müşteri zarara iştirak eder.

3.3.2. Murabaha Sendikasyon Kredisi

Katılım bankalarına ilişkin fon toplama yöntemlerinde bankanın topladığı fonların yetersiz olması neticesinde uluslararası sermaye piyasasından sendikasyon kredisi temin edilebilir. Katılım bankalarında sendikasyon kredisi süreci farklıdır. Bu farklılık sürecin faizsiz bankacılık sistemine uygun olarak yürütülmesi nedeniyle ortaya çıkar. Sendikasyon kredisinde katılım bankalarının fon kullanırken başvurdukları murabaha yöntemini, katılım bankaları için fon kullanma yöntemine dönüştür. Uluslararası piyasada bir mal vadeli olarak alınıp, peşin olarak satılır. Elde edilen fon vade sürecinde değerlendirilerek vade sonunda kredi veren kuruluşa ödenir.

3.4. KATILIM BANKALARINDA FON KULLANDIRMA YÖNTEMLERİ

Katılım bankacılığına ait ürünler kısmında detaylı olarak anlatılan fon toplama yöntemlerine aşağıda tablo halinde yer verilmiştir.

1. Murabaha
2. İcara
3. Leasing(Finansal Kiralama)
4. Mudarebe(Emek-Sermaye ortaklığı)

5. Muşaraka(Sermaye Ortaklığı)**6. İstisna****7. Selem****8. Tavarruk****9. Sukuk**

Tablo 6: Katılım Bankacılığında Fon Kullandırma Yöntemi

Sonuç olarak; kredi vermenin tüm bankalarda ortak bir unsur olduğu, buna karşın kredinin verilirken oluşan fonun farklılık gösterdiği, dolayısıyla banka üst kavramı altında yer alan banka türlerinin birbirlerinden fon yaratma biçimi açısından ayrıldığını belirtmemiz mümkündür. Fon yaratmada da her iki banka türü arasındaki fark, faizin söz konusu olup olmamasına dayanmaktadır.

Geleneksel bankalar mevduat toplayarak fon oluştururken, katılım bankaları faizin bulunmadığı özel cari ve katılım hesapları aracılığıyla fon toplama işlemini gerçekleştirirler. Geleneksel ve katılım bankaları arasındaki farkın, faize dayalı işlem yapıp yapmamalarından kaynaklandığını belirtebiliriz. Geleneksel bankalar gerek fon toplamada gerekse bunu kredi olarak kullandırmada faiz aracını kullanırken, katılım bankalarında faiz yerine kar payı kullanılmaktadır.

3.5. KATILIM BANKACILIĞI İLE GELENEKSEL BANKACILIĞIN ÖZELLİKLERİNİN KIYASLANMASI

Geleneksel bankacılık ürünleri ile katılım bankacılığı ürünlerinin kıyaslamaları yapılırken bankaların çalışma yöntemleri, fonksiyonları, fon toplama yöntemleri, fon kullandırma yöntemi, finansal kiralama, müşteri açısından kar ve risk durumları ve bankalarla ilgili diğer özellikleri aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Özellikler	Katılım Bankaları	Geleneksel Bankalar

Çalışma Yöntemleri	Kar zarar ortaklığı esastır. Katılım bankalarında temel esas faizin olmamasıdır. Para ticari olarak alım satım işlemlerinde direk olarak kullanılmaz. Katılım bankaları mevduat kabulü ve kredi fonlamanın dışında tüm bankacılık hizmetlerini yaparlar.	Gerek fon toplamada gerekse fon kullanmada faiz esası vardır. Klasik bankacılıkta para ticareti söz konusudur. Yaptıkları hizmet yönünden katılım bankaları ile farklılıkları yoktur.
Paranın Fonksiyonları	Bu sistemde para ticari bir ürün gibi alım – satıma tabi değildir. Bu nedenle katılım bankaları kaynak toplarken hesap sahipleri ile kar/zarar ortaklığı; kaynak kullandırırken ise; vadeli satış, kiralama, kar/zarar ortaklığına dayanan işlemler yapmaktadırlar. Katılım bankaları çeşitli bankacılık hizmetleri ile birlikte mal ticareti yapmaktadırlar.	Bu sistemde para, belirli bir bedel karşılığında alınıp satıldığı için, ticari bir ürün gibi kullanılmaktadır. Bu nedenle paranın üstlendiği fonksiyon, bu sistemde katılım bankalarından farklıdır. Bankalar bankacılık hizmetlerinin yanı sıra para ticareti de yapmaktadırlar.
	Özel cari hesap ve katılma hesabı adı altında fon sahiplerinden kaynak sağlanmaktadır. Katılım	Ticari hesap ve mevduat hesabı adı altında önceden belirlenen faiz oranında mudilerden fon sağlanmaktadır. Dolayısıyla, banka

Fon Toplama	bankalarını klasik bankalardan ayıran hesap türü, kar zarara katılım hesabıdır. Burada kurum ile müşteri arasında bir ortaklık söz konusudur. Katılım Bankaları libor sistemi ile borçlanamazlar. Ancak, yurt dışından katılma hesabı adı altında fon sağlayabilirler.	ile mudi arasında herhangi bir ortaklık ilişkisi yoktur. Borçlu–alacaklı ilişkisi söz konusudur. Bankalar ihtiyat duydukları nakit para ihtiyacını libor ile giderebilirler.
Fon Kullandırma	Nakit kredi kullandırılmamaktadır. Fon; murabaha, mudaraba, icara, muşaraka, karz – hasen, mal karşılığı vesaikin alım satımı aracılığı ile nakit değer kullandırılmaktadır. Katılım bankaları topladıkları fonları reel sektöre (üretim – ticaret) plase etmek zorundadırlar. Dolayısıyla, bu sistemde katılım bankaları ile fonu kullananlar arasında ticari bir bağ vardır. Yani, katılım bankaları mal ve ticari amaçla gayrimenkul alım–satımı yapabilmektedirler. Fonun kullandırılmasında projenin karlılığı önemlidir. Fon kullanımında vade (genellikle) uzundur.	Basılı ve külçe altın dışında herhangi bir emtia ve gayrimenkul alım satımında bulunamazlar. Faiz karşılığında nakit kredi kullandırmaktadırlar. Bankaların topladıkları mevduatların nerede kullanıldığı banka için önemli değildir. Yani, para üretim dışında da kullanılabilir. Örneğin; sabit getirisi olan devlet tahvilinin ya da hazine bonosunun satın alınması, repo gibi. Kredinin kullandırılmasında müşterinin göstereceği teminat önemlidir. Kısa vadeli fon kullandırmaları mümkündür. Kredi sınırlaması vardır.

Finansal Kiralama	Finansal kiralama yöntemiyle müşterilerine doğrudan kaynak aktarabilirler. Yani, finansal kiralama yapma yetkileri vardır.	Finansal kiralama yapamazlar. Fakat, finansal kiralama şirketi kurabilirler. Finansal kiralama yöntemiyle doğrudan kaynak sağlayamazlar. Varlık Kiralama Şirketleri vasıtasıyla leasing işlemlerini yapabilirler.
Müşterilerin avantaj ve dezavantajları	Bu sistemde müşteriler kar ve zarara ortak oldukları için riski önceden kabul etmektedirler. Dolayısıyla bu sistemde “güven” esastır. Yani, bu sistemde teminat ve ipotek kadar “ortak olunan projenin sağlamlığı” da önemlidir.	Kar – zarar ortaklığı olmadığı ya da faiz esasına dayandığı için, risk yoktur. Dolayısıyla, bankacılık sisteminde güven konusu “teminat ve ipotekle” çözümlenmiştir.
Kullandırılan kredinin maliyeti	Fonu kullanan müşterinin belirli bir vade sonunda ödeyeceği tutar bellidir ve sonradan ekonomik konjonktüre göre değişmez.	Bankalar zaman zaman kredi maliyetlerini değişik finansman enstrümanlarına (devlet tahvili, hazine bonusu vb.) endeksleyebilmektedirler. Bu durum kredi maliyetlerinin sonradan değişebilme olasılığını ortaya çıkarmaktadır.
Kullandırılan fonun amacı	Daha çok uzun süreli yatırım amaçlı projeleri finanse etmektedirler.	Daha çok ticari amaçlı kısa süreli kredi kullandırmaktadırlar.

Fonun Maliyetleri	Özel cari hesaplarda toplanan fonların herhangi bir maliyeti yoktur. Yani, özel cari hesaplara karşılık herhangi bir ödeme ödeme yapılamamaktadır. Katılma hesaplarında ise sistem gereği fon sahibine herhangi bir getiri garantisi verilemez.	Fon kaynaklarının tamamının (vadeli, vadesiz ve ihbarlı mevduatta farklı olmak üzere) bankaya maliyeti vardır.
Denetim	Bankalar Kanunu madde 65'e göre, bu Kanun kapsamındaki kuruluşlar (dolayısıyla katılım bankaları dâhil) ve bunların faaliyetleri, Kurumun denetim ve gözetimine tabidir. Kurum, bankaların genel kurul toplantılarına gözlemci sıfatıyla temsilci gönderebilir.	Bankalar Kanunu madde 65'e göre, bu Kanun kapsamındaki kuruluşlar (dolayısıyla yatırım ve kalkınma bankaları ile mevduat bankaları dâhil) bunların faaliyetleri, Kurumun denetim ve gözetimine tabidir. Kurum, bankaların genel kurul toplantılarına gözlemci sıfatıyla temsilci gönderebilir.
Kredi ve Diğer Yatırımlar	Katılım bankalarının kredi kullandırmada dikkat ettikleri en önemli faktör; finansmanın şirkete değil, değerlendirilen projeye yapılmasıdır.	Kredinin açılmasında bankaya karşı verilen teminat ön planda tutulur.

Müşteri Karı	Katılım hesaplarında biriken fonların kullanılmasından doğan karın genel olarak % 80'i hesap sahiplerine dağıtılır. Tabii ki zarar var ise, fon sahiplerinin katılımları oranında zararı karşılayacakları sistemin esasında mevcuttur.	Mudinin kazancı sistem gereği, oransal olarak önceden belirlenmiştir.
İşlemlerinde Kullandıkları Finansal Enstrümanlar	Katılım bankaları klasik bankalar ile karşılaştırıldığında kullandırılan finansal enstrüman açısından dezavantajlıdır. Çünkü, bu kuruluşların çalışma sistemleri bazı enstrümanların kullanımına uygun olmayabilir. Örneğin; tahvil ihracı gibi	Bankalar, yeni geliştirilen enstrüman eğer karlı ise, bu enstrümanı herhangi bir kısıtlamaya gidilmeksizin kullanabilirler. Örneğin; repo, bankalar arası piyasa, hazine bonusu gibi kısa vadeli enstrümanlara bankaların yatırım yapmaları mümkündür.
Ekonomiye Katkıları	Kayıt dışı ekonominin mutlak önlenmesi nedeniyle, yapılan her işlem devletin vergi gelirlerini artırmaktadır. Kullandırılan fon, direkt olarak reel ekonomiye	Kredi teminat esasına göre verildiği için, işlemlerin ne kadarının kayıt altında olduğu kontrol edilemez. Kullandırılan kredinin ne kadarının yatırım amaçlı ne kadarının tüketim

	gittiği için, yatırım tutarının artması, istihdam kapasitesinin artması ve bu etkenlere bağlı olarak birçok ekonomik hareketliliğin ortaya çıkması söz konusudur. Katılım bankalarının dayandığı temel ilke ve klasik bankalardan ayrılan temel fark, kar ve zarara katılma esasına göre toplanan fonları, faizsiz yöntemlerle ticari ve sınai faaliyetlerde değerlendirme şeklindedir.	amaçlı kullanıldığı kesin olarak kontrol edilemez. Bankalar topladıkları fonların bir kısmını reel ve üretken ekonomiye kazandırırken, bir kısmını da reel ekonomi dışında örneğin rant ekonomisinde değerlendirebilmektedirler. Hazine bonosu, devlet tahvili, repo da olduğu gibi.
Toplanan Fonların Güvence Kapsamı	Bankacılık Kanunu'na göre, katılım bankalarında, gerçek kişiler adına özel cari ve kar ve zarara katılma hesaplarında toplanan tasarruflar Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'nun güvencesi altındadır. (Gerçek kişiler adına özel cari ve kar ve zarara katılma hesaplarında toplanan tasarrufların kişi başına, anapara ve kar payı tutarının 100.000 TL'lik bölümü Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonunun güvencesi altındadır.	Toplanan fonlar “Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu” kapsamındadır. Tutar (100.000 TL) katılım bankalarından farklı değildir. (Bankalar Kanunu'na göre tüm kredi kuruluşları gibi bankalar da, nezdlerindeki tasarruf mevduatını sigortaya tabi kısım üzerinden sigorta ettirmek ve bunun üzerinden prim olarak belirtmek zorundadırlar.)
	Katılım bankalarında toplanan	Klasik bankacılıkta önceden belli

Üstlenilen Risk	fonların reel ekonomide kullanımı esas olduğu ve katılım bankaları ile fon sahipleri arasında yatırım ortaklığı söz konusu olduğundan, hem katılım bankaları hem de fon sahibi için risk olasılığı her zaman mevcuttur.	olan faiz oranı ile para toplanmakta ve kredi şeklinde kullandırılmaktadır. Dolayısıyla, klasik bankacılıkta mudi açısından herhangi bir risk yoktur. Burada riski üstlenen sadece bankalardır.
Tabi Oldukları Meslek Kuruluşları	Sektörde faaliyet gösteren katılım bankalarının sorunlarını ortaya koyma, çözüm yolları üretme, daha etkin ve verimli hizmet verilmesini sağlama gibi görevleri üstlenen Türkiye Katılım Bankaları Birliği'ne üye olma zorunlulukları vardır.	Türkiye Bankalar Birliği'ne üye olmak zorundadırlar.

Tablo 7: Katılım Bankaları ile Geleneksel Bankaların Özelliklerinin Kıyaslanması

Kaynak:

<http://acikerisim.nigde.edu.tr:8080/jspui/bitstream/11480/430/1/KATILIM%20BANKACILIK%C4%9EININ%20KLAS%C4%B0K%20BANKALARLA%20KAR%C5%9EILASMA%C5%9ETIRILMASI%20VE%20MUHASEBE%20UYGULAMALARI.pdf>

Geleneksel bankalar; mevduat kabul etmek ve kredi kullandırmayı baz almak üzere faaliyet gösteren kurumlardır. Bu tanımdan hareketle, geleneksel bankaların iki temel unsurunun olduğunu söyleyebiliriz. Bunlar mevduat ve kredidir. Mevduat toplayarak yarattığı finansal kaynağı kredi biçiminde ekonomiye aktaran bir banka olarak ortaya çıkmaktadır.

Böylece kredi unsuru açısından bankaları faize dayalı olarak çalışan bankalar (geleneksel bankalar) ile faize dayalı olmadan çalışan bankalar (katılım bankaları) olarak ayırabiliriz.

3.5. GELENEKSEL BANKACILIK ÜRÜNLERİ İLE KATILIM BANKACILIĞI ÜRÜNLERİNİN KIYASLANMASI

Yapılan işlemlerle ilgili olarak geleneksel bankalarla büyük benzerlik gösteren katılım bankalarını geleneksel bankalardan ayıran en önemli fark, fon toplama ve toplanan fonları kullandırma yöntemlerindeki değişikliklerdir. Katılım Bankaları hem fon toplarken hem de fon kullandırırken faiz yerine kâr ve zarar ortaklığını temel alır. Geleneksel bankalarda aktifin getirisi pasifin maliyeti tarafından belirlenirken, katılım bankalarında pasifin maliyetini aktifin getirisi tarafından belirlemektedir.

Faiz, belirli bir miktardaki anaparanın belirli bir vadede, belirli bir orandan elde ettiği getiri olarak tanımlanır. Borç verenin; vadeyi ve oranı belirlediği, borç alanın da kabul ettiği anlaşma bulunmaktadır. Faizle yapılan işlemlerde, anlaşmada yer alan her iki taraf, üzerinde anlaşılan vade sonu zamanı geldiğinde anaparanın dışında ne kadar fark vereceğini veya alacağını önceden bilmektedir. Faizsiz çalışma esasına dayalı kâr payı ise, taraflarca belirlenen vadeye kadar ticari ve sınai bir ekonomik faaliyette kullanılan anaparanın elde ettiği kârın veya zararın vadesi geldiğinde, taraflara dağıtılan kısmıdır. Faizin aksine, kâr payı esasında anaparanın vade süresi geldiğinde ne kadar kazandıracağı veya kaybettireceği belli değildir. Mudi, vade süresinde gerçekleşecek ticari işlemlerde kar ve zarara ortak olmayı kabul etmektedir.

Sonuç olarak faizde anaparanın vade sonundaki kazancı belli iken, kâr payında kazanç ticari işlemler sonucunda oluşacak kar veya zarara göre ortaya çıkmaktadır. Geleneksel bankalar, geciken alacaklarını tahsil ederken genellikle kredi faizinden daha yüksek oranda temerrüt faizi uygularlar. Katılım bankalarında gecikmiş alacaklar için temerrüt faizi uygulanmamakta olup, projenin yapılan kârlılık oranından vadesi uzatılarak firmalara avantaj sağlayacak bir ödeme planına göre pozisyon alınır. Geçmişte yaşanan ekonomik kriz dönemlerinde geleneksel bankalar kullandırdıkları kredileri geri çağırabilmekte ve çalışma koşullarını cari faiz haddine göre

değiştirebilmektedir. Bunun sonucunda yatırımcılar nakit sıkıntısı veya çok daha fazla bir faiz borcu altına girmektedir. Fakat katılım bankaları topladıkları fonların vadesiyle orantılı olarak mudilere fon kullandırdıkları için daha az likidite sıkıntısı yaşamaktadırlar.

Bunun sonucunda reel sektöre verdiği fonu vadesinden önce geri çağırılmamakta ve yatırımcıya tahsis edilen fon için ek maliyet ortaya çıkarmamaktadır. Katılım bankaları; mudilerden dövizle elde ettikleri fonları, döviz veya dövize endeksli olarak fon tahsis ettikleri için yani mudilerden toplanan para cinsinden fon tahsis ettikleri için kur riski de taşımazlar.

Geleneksel bankalar, leasing işlemlerini doğrudan yapamazlar. Katılım bankaları leasing işlemlerini doğrudan yapabilir. Mal ve hizmet üretimine yönelik kredi konu olan araçların mülkiyeti kendilerinde kalmak şartıyla, mudilerle yapılan sözleşme şartları içinde kalmak şartıyla bu araçları işletmelere kiraya verebilmektedir.

Günümüzde finansal piyasalarda başlayan krizlerin reel sektörü, reel sektördeki krizlerin de finansal piyasaları etkilediği görülmektedir. Geçmiş yıllara göre bilişim teknolojilerinin yoğun kullanımı sonucunda herhangi bir sektördeki krizin diğerini etkileme süreci de kısalmıştır. Ekonomideki geçici dalgalanmaları, kalıcı krizlere dönüşmeden atlatabilmenin en kesin çözümü, reel sektör ile finans sektörünün iç içe olmasıdır.

Türkiye’de katılım bankaları ve reel sektör iç içedir. Katılım Bankaları’nın faaliyet esasları ve misyonları, ağırlıklı olarak reel sektörde ticaret, sanayi ve hizmet gibi sektörlerin finansmanı temin etmektedir. Merkez Bankası’na yatırılan münzam karşılıklar ve elde tutulan likiditeler dışında toplanan kaynakların neredeyse tamamı reel sektöre fon tahsisinde kullanılır. Hem aktifinde hem de pasifinde faiz riski taşıması neticesinde, faize duyarlı enstrümanların kullanılmaması, katılım bankalarının ekonomik kriz dönemlerinde faiz oranlarında yaşanan dalgalanmalardan daha az etkilenir. Katılım bankaları tarafından tahsis edilen fonların bir karşılığı olduğu için risk, spekülasyon amaçlı kullanımlara ve nakit kredilere göre düşüktür.

Katılım bankalarının kendilerine özgü finansal enstrümanları olsa bile ürünler bazen işlevleri açısından klasik bankalarla benzerlik göstermektedir. En önemli benzerlik ise kazanç sağlama amacıdır. Bu durum müşteri çeşitliliğini de etkilemektedir. Katılım bankaları fonları içinde faizden kaçan fonlar kadar yüksek getiri elde etmek için

birikimlerini katılım bankalarında değerlendirmek isteyen tasarruf sahipleri de yer almaktadır. Bu durumun sonucunda yoğun rekabetin yaşandığı finansal piyasalarda, kredi/mevduat getiri oranları hep birbirine yakın seyretmektedir.

Katılım bankalarında nakit kredi sistemi olmamasıdır. Reel ekonomik faaliyetlerle mal alım satımı ile faturalı ve kayıtlı işlemlerin finanse edilmesi söz konusudur. Bu şekilde tahsis edilen fon kesin olarak ticari faaliyete katkıda bulunmaktadır. Kullandırılan fon karşılığında mudi tarafından bir mal elde edildiği için geri ödenme kabiliyeti artmaktadır.

Ülke ekonomisinde ise bu ticari işlemler kayıt altına alınmakta, devletin vergi gelirlerinde milyonlarca liralara varan KDV ödenmesine destek olarak, kayıt dışı ekonomi ile mücadelede etken bir rol üstlenmektedir. Mal alımı karşılığında tahsis edilecek fon için katılım bankalarının alacağı kâr en baştan belirlenir. Sonrasında müşteri hangi tarihte ne kadar taksit ödeyeceğini bilir. Uygulanacak kar oranlarında vade sonuna kadar bir değişiklik yapılmaz. Alacaklar vadesinden önce geri çağrılmaz. Yani mudiler açısından bir belirsizlik bulunmamaktadır. Bu da firmalar için önemli bir avantajdır. Herhangi bir toptancının yaptığı faaliyet sonucu elde ettiği kazanç kâr olarak adlandırılır. Katılım bankalarının temin ettiği kazanç da ticari işlemler sonucunda elde edildiği için kârdır. Aşağıdaki tabloda kar payı ile faiz, kredi ile alım satım arasındaki farklara yer verilmiştir.

3.5.1. “Kâr Payı” ile “Faiz” Arasındaki Farklar (Toplanan Fonlarda)

Kâr Payı	Faiz
• Vade sonunda belli olur. • Müşteriye ödenecek kar payı havuzda toplanan fonların kullandırılması sonucunda doğan kardan ödenir. Müşteriye ödenen kar payı ile fon kullanan müşteriden alınan kar arasında ilişki vardır. • Finansmandan alınan kar ile tasarruf sahiplerine ödenen kar payı arasında tam bir paralellik vardır. Makas sabittir, açılıp	• Vade başında belirlenir. • Müşteriye ödenecek faiz, bankanın çeşitli kaynaklardan elde ettiği gelirden ödenir. Bunların başında kredi faizleri gelir. Ancak kredilerden alınan faizle mevduata ödenen faiz arasında fark bulunmaktadır. • Krediden alınan faizle mevduata ödenen faiz arasındaki paralellik güçlü değildir.

kapanmaz. • Müşteriye ödenecek kar payı, bankanın kullandığı fonlardan sağladığı kara bağlıdır. Banka az kar ederse müşteri de az kar payı alır. Çok kar etmesi durumunda müşteri bundan yararlanıp çok kar payı alır. Zarar ederse müşteri zarara katlanmak zorundadır.	Makas şartlara göre açılıp kapanır. • Müşteriye ödenecek faiz bankanın karına bağlı değildir. Banka az kar etse de çok kar etse de ya da zarar etse de müşteriye ödenecek faiz başta belirlenen oran üzerinden hesaplanır ve bu oran vade sonuna kadar değişmez.
---	---

Tablo 8: Kar Payı ile Faizin Karşılaştırılması

Kaynak: TKKB/Katılım Bankacılığı Nedir? Nasıl Çalışır

Kar payı ve faiz arasında en belirgin fark kar payının vade sonunda belirlenmesi ve bunun neticesinde müşteri ile pazarlık konusu olamamasıdır. Faiz ise vade başında müşteri ile geleneksel bankalar arasında belirlenir.

3.5.2. “Kredi” ile “Ticaret” arasındaki farklar (Kullandırılan Fonlarda)

Ticaret (Alım Satım)	Kredi (Borç Para Verme)
----------------------	-------------------------

• Katılım bankası ticaret yöntemiyle fon kullandırırken müşterisinin ihtiyaç duyduğu malı satıcısından peşin satın alır ve müşterisine, üzerine karını ilave ederek vadeli olarak satar. • Ticaret yönteminde ödeme banka müşterisine değil, malın satıcısına yapılır. • Ticaret yönteminde müşteri ile banka arasında imzalanan sözleşme alım-satım akdi şeklindedir. • Ticaret yönteminde, herhangi bir alış-veriş veya proje olmadan para ödenmez. Finansman mutlaka bir mal alımı, kiralanması veya ortaklık projesi ile ilişkilendirilir.	• Diğer bankalar müşterilerine kredi verirler. Kredi ile mal alımı arasında bağlantı kurulmaz. • Kredide ödeme banka müşterisine yapılır. • Kredi sisteminde müşteri ile banka arasında imzalanan sözleşme kredi akdi şeklindedir. • Kredi de müşterinin işletmesi ile ilgili bir ihtiyacının karşılanması için verilir. Ancak ödeme bir mal alımı karşılığında yapılmaz. (mortgage ve taşıt kredileri hariç) Müşterinin aldığı krediyi istediği gibi kullanma imkanı vardır.
---	--

Tablo 9: Kredi ile Ticareti Karşılaştırılması

Kaynak: TKKB/Katılım Bankacılığı Nedir?Nasıl Çalışır

Kredi ile ticaret ayrımının verildiği tabloda asıl amaç geleneksel bankalar ile katılım bankalarının ayrıştığı temel noktanın belirlenmesidir. Ticaret katılım bankalarında temel eksen olarak belirlenerek bankacılık faaliyetlerinde temel noktayı oluşturmaktadır. Kredi kavramı ise geleneksel bankalar tarafından müşterilerin ihtiyacına göre tahsis edilir. Burada ticari işlemlerin gerçekleşmesi ile ilgili olarak zorunlu bir husus bulunmamaktadır.

Katılım bankalarının mudilere kar dağıtıp zarar dağıtmama sebebi ülkemizde sorgulanmaktadır. Burada Katılım bankalarının gelirlerinin büyük bir kısmını mal alım satımı şeklinde gerçekleştirdiği murabaha sisteminden kaynaklanmaktadır. Bir malı örneğin peşin 100 liraya aldıktan sonra mudiye vadeli olarak 120 liraya satarak 20 lira kâr elde etmektedir. Banka 100 liraya aldığı malı 90 liraya satmaz. Bu nedenle alım-

satımdan zarar etmesi söz konusu değildir. Bankanın zararı, ancak sattığı malın bedelini olarak fonlama yaptığı müşteriden kredi taksitlerinin tahsil edememesi nedeniyle olabilir. Tahsil edilememe oranı da toplam finansman hacminin azami olarak yüzde 5'ini aşmadığı için banka zarar etmez ve hesap sahiplerine kâr payı altında kar dağıtmaktadır. Yaklaşık yüzde 5'lik bu oran sadece dağıtılacak karı bir miktar azaltabilir. Fakat Katılım bankası finansman desteğinin öncesi ve sonrasında müşterinin istihbarat ve mali analizini yaparak, gerekli teminatları alarak, müşteriye yakından takip ederek alacaklarının tahsil edilmesini ve kendisine emanet edilen paraları korumaya çalışır.

Geleneksel Bankacılıkta yer alan ürünler ile Katılım Bankalarının ürünlerine aşağıdaki tabloya yer verilmiştir.

Geleneksel Bankalar	Katılım Bankaları
1-Vadesiz Hesap	1-Cari Hesap
2-Vadeli Hesap	2-Katılım Fonu
3-Birikimli Hesap	3-Birikimli Hesap
4-Altın Hesap	4-Ödemeler
5-Kredili Mevduat Hesabı	5-Tüketici Kredisi(İhtiyaç-Taşıtl-Mortgage)
6-Ödemeler	6-Menkul Kıymet
7-Tüketici Kredisi(İhtiyaç-Taşıtl-Mortgage)	7-Sukuk
8-Menkul Kıymet	8-Yatırım Fonu
9-Tahvil ve Bono	9-Kredi Kartı
10-Yatırım Fonu	10-Sigorta Hizmetleri(BES)
11-Anapara Korumalı Mevduat	11- Gayri Nakdi Krediler
12-Sigorta Hizmetleri(Hayat ve BES)	12-Altın Hesabı
13- Kredi Kartı	

14- Gayri Nakdi Krediler	
--------------------------	--

Tablo 10: Geleneksel Bankacılık Ürünleri ile Katılım Bankacılığı Ürünleri

Geleneksel bankacılık ürünleri ile katılım bankacılığı ürünlerinde ortak ürün çeşitleri bulunmaktadır. Geleneksel bankalarda kredili mevduat hesabı farklı olarak değerlendirilebilir. Müşterilerin kredibilitesine göre limit tahsis edilerek müşterilere artı bakiye olarak da bilinen kredi çeşidi olarak tanımlamamız mümkündür. Katılım bankalarında ticari faaliyet sonucu işlemlerin fonlanması neticesinde böyle bir bankacılık ürünü bulunmamaktadır. Sukuk, tahvil ve hisse senedi arasında farklar bulunmaktadır.

	Sukuk	Bono	Hisse Senedi
İhraç Konusu	Bir borç senedi olmayıp, belirli bir varlık veya proje üzerinde sahiplik hakkı tanır.	İhraç edenin borcunu temsil eder.	Şirkette sahiplik hakkı tanır.
Varlığa dayalı olma	En az belirlenen oran nispetinde varlığa dayalı olmalıdır.	Genellikle varlığa dayalı değildir.	Varlığa dayalı değildir.
Teminat yapısı	Dayandığı varlıklar veya proje üzerindeki sahiplik hakkı ile teminat sağlamaya ek olarak teminat artırımını suretiyle de teminat içerir.	İpotekli tahviller, teminatlı borç senetleri vb. dışında teminat içermez.	Teminat içermez.

Anapara ve gelir	İhraççı tarafından garanti edilmemiştir.	Borçlu tarafından garanti edilmiştir.	Şirket tarafından garanti edilmemiştir.
Senetlerin satılması	Belirlenmiş varlık veya proje üzerindeki sermaye payının satılması söz konusudur.	Borç senedinin satışı söz konusudur.	Hisse senedinin satışı söz konusudur.
Senet hamillerinin sorumlulukları	İhraç edilen senetlere katılım oranında dayalı olduğu varlığa/projeye bağlı olarak tanımlanmış bir sorumluluk söz konusudur.	Bono sahipleri, ihraççının mali durumundan sorumlu değildir.	Sahip olunan hisse oranında, şirketin işlerinden sorumluluk taşınır.

Tablo 11: Sukuk, Bono ve Hisse Senedi Arasındaki Farklar

Kaynak: Nathif J. Adam and Abdulkader Thomas, Islamic Bonds, 1st Edition, London: Euromoney Books, 2004.

Sukuk, bir borç senedi olmayıp bir varlık üzerinde hak sahipliği içerir. Hisse senedinde sahiplik vardır. Bono ise ihraç edenin borcunu temsil eder. Sukuk bir varlığa dayalı olmalıdır. Hisse senedi ve bonoda varlığa dayalı olmak söz konusu değildir. Sukuk teminat içerirken, hisse senedi ve bono teminat içermez. Son yıllarda katılım bankacılığında sukuğun önemi artmaktadır.

Banka	İhraç Tarihi	Satış Tutarı	Para Birimi
Albaraka	07.05.2013/30.11.2015	800.000	USD
Bank Asya	05.03.2013/10.04.2014	654.230.824	TL
Kuveyt Türk	24.08.2010/19.03.2016	2.189.591	TL
		1.300.000	USD
		800.000	MYR
		1.160.000	MYR

Türkiye Finans	02.05.2013/15.02.2016	689.000	TL
		1.000.000	USD

Tablo 12: Türkiye’de Faaliyet Gösteren Katılım Bankalarının İhraç Ettikleri Sukuk Miktarları

Kaynak: Türkiye Katılım Bankaları Birliği

Tablodaki bilgilerin sonucunda ilk olarak 2010 yılında ve son olarak 2016/Mart Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş tarafından sukuk ihracının gerçekleştirildiği, Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş ile Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş’nin sukuk ihracında açık ara önde oldukları görülmektedir.

3.6. TÜRKİYE’DE BANKACILIK SEKTÖRÜNE İLİŞKİN BAZI VERİLER

Türkiye’de bankacılık sistemi ile ilgili veriler incelenerek bankacılık sektörü ile ilgili olarak geliştirilen yönleri, olumsuz verileri ve sonuçlarını ele alalım.

Türk Bankacılık Sektörü Seçilmiş Bilanço Kalemleri (2014)		
Varlıklar	Milyar TL	Yıllık Değişim
Nakit ve nakit benzeri kalemler*	124	10,9
Zorunlu karşılıklar	172	10,3
Krediler	1.241	18,5
Takipteki alacaklar (brüt)	36	22,9
Menkul değerler	302	5,4
Diğer aktifler	119	17,6
Toplam aktifler	1.994	15,1
Yükümlülükler	Milyar TL	Yıllık Değişim
Mevduat	1.053	11,3
Bankalara borçlar	295	15,3
Repo işlemleri	137	15,3
İhraç edilen menkul kıymetler	89	47,4
Özkaynaklar	232	19,8
Diğer yükümlülükler	190	19,3
Toplam yükümlülükler	1.994	15,1

Tablo 13: Türk Bankacılık Sektörü Seçilmiş Bilanço Kalemleri

*Nakit, TCMB, para piyasası ve bankalardan alacaklar kalemlerinin toplamından oluşmuştur.

Kaynak: BDDK

TCMB'nin yaptığı faiz indirimleri ve azalan siyasi belirsizlik iç talebin bir miktar da olsa canlanmasını sağlamıştır. Bankacılık sektörü bu şartlar altında istikrarlı büyümesini sürdürmüş, toplam aktiflerini 2014 yıl sonu itibarıyla 2013 yıl sonuna göre %15,1 oranında büyüterek 1.994 milyar TL seviyesine yükseltmiştir.

2014 yılında mevduat kaleminde yıllık artış hızında düşüş görünmektedir. 2013 yılında yıllık bazda %22,5 oranında artış gösteren mevduatın yıllık artış hızı 2014 yılında 11,3'e gerilemiş ve toplam mevduat 1.053 milyar TL olarak gerçekleşmiştir.

2013 yılında TCMB'nin zorunlu karşılık uygulamaları ve özellikle yılın ikinci yarısında mevduat faiz oranlarında artış ile birlikte mevduat maliyetinin artması nedeniyle sektörde mevduat dışı kaynaklara yönelme eğilimi olmuştur. 2014 yılında bu eğilim genel olarak sürmüş, menkul kıymet ihraçları, bankaların bilançolarını desteklemek amacıyla en çok başvurdukları enstrümanlardan biri olmuştur. Bu gelişmenin bir sonucu olarak, 2014 yılının genelinde, mevduat dışı kaynaklar mevduattan daha hızlı bir artış göstermiştir.

2014 yılında bankacılık sektörünün ihraç ettiği menkul kıymetlerin bakiyesi, 2013 yıl sonu verilerine göre %47,4 oranında artarak 89,3 milyar TL'ye yükselmiştir. Böylelikle, mevduat dışı kaynakların pasifler içindeki payı da artmış ve 2014 yıl sonu verilerinde %35,6'ya ulaşmıştır.

Bankalar için önem taşıyan krediler kaleminde 2014 yılında %18,5 artarak 1.241 milyar TL'ye ulaşmıştır. 2014 yılında da sektörün aktif büyümesinde krediler belirleyici olmuş ve iç talepteki azalmanın baskılayıcı etkisine rağmen yıl içinde kredilerin toplam aktifler içindeki payı %62 ile tarihi yüksek seviyesine çıkmıştır.

Türk Bankacılık Sektörü Şube ve Personel Görünümü (2014)	Banka Sayısı	Şube Sayısı	Personel Sayısı

Kamu	9	3,523	59,943
Yerli sermayeli	17	5,668	100,25
Yabancı sermayeli	25	3,02	56,687
Toplam	51	12,211	216,88

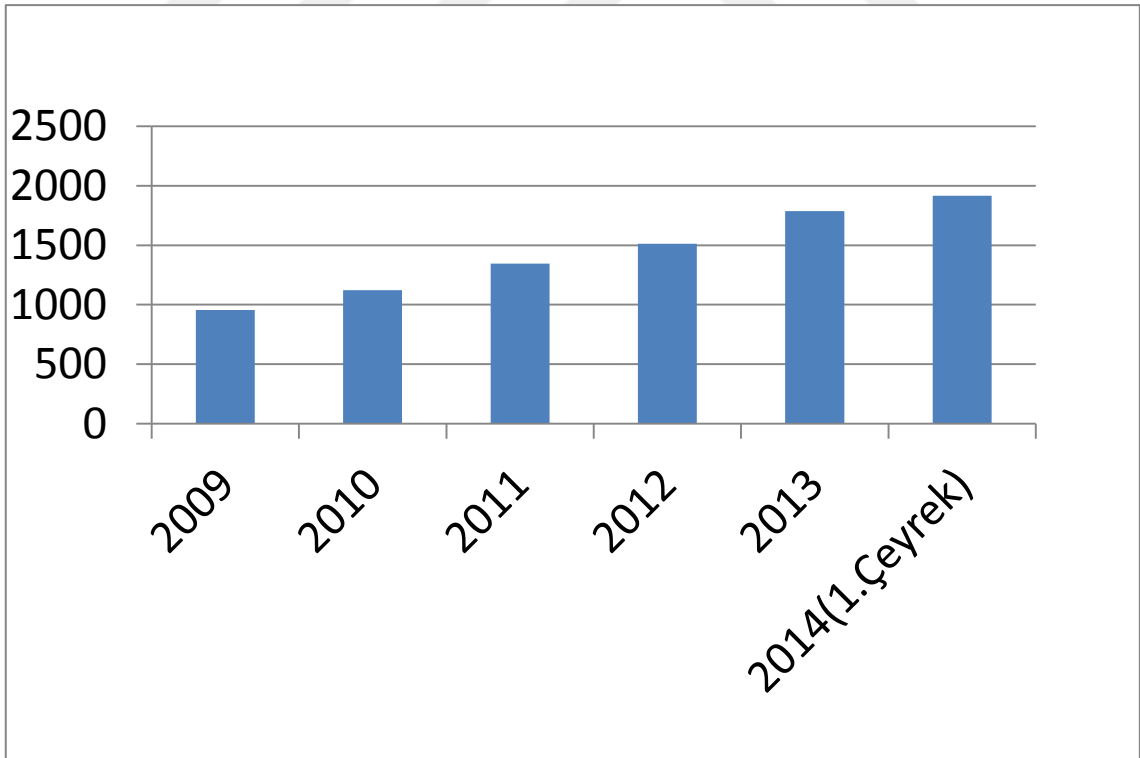
Tablo 14: Türkiye’de Faaliyet Gösteren Bankaların Şube ve Personel Sayıları

Kaynak: BDDK

2014 yılı itibariyle toplam 51 banka faaliyet göstermekte olup bunun 9 adedi kamu, 17 adedi yerli sermaye özellikli ve 25 adedi ise yabancı sermaye özellikli olarak faaliyetlerini sürdürmektedir. Özel sermayeli bankaların bankacılık sektöründe oranının yüksek olduğu görülmektedir.

3.7. DÜNYADA KATILIM BANKACILIĞI İLE İLGİLİ VERİLER

Faizsiz finans sisteminin risk paylaşımı kaynaklı yapısı sonucunda, finans sistemini güçlü kılmakta, krizler karşısında dayanıklılığını artırmaktadır. 2008 küresel finans krizi sonrasında, faizsiz bankacılığın geleneksel bankacılığa oranla, küresel piyasalarda bulunan kriz ve olumsuz gelişmelerden daha az etkilendiği gözlenmiştir.

Şekil 7: Global Faizsiz Bankacılık Sisteminde Varlıkların Gelişimi

Kaynak: Türkiye Katılım Bankaları Birliği/Katılım Bankaları 2014 yayını

Bu kapsamda, faizsiz finansmanın spekülasyona olanak tanımaması, finansmanın reel bir varlığa dayalı bir yapı kapsamında gerçekleştirilmesi ve dolayısıyla tamamıyla teminatlandırılması sistemin dayanıklılığını artıran unsurlar olarak ön plana çıkmaktadır.

EY'ye göre, aralarında Türkiye'nin de yer aldığı önde gelen 6 ülkedeki (Katar, Endonezya, Suudi Arabistan, Malezya, BAE ve Türkiye) faizsiz bankacılık aktifleri 2014 yılı itibarıyla global faizsiz bankacılık toplam aktif büyüklüğünün %82'sini temsil etmektedir.

Faizsiz Finans Sistemi Varlıklarının Ülkelere Göre Dağılımı (2013)	
İran	42
Suudi Arabistan	18
Malezya	9
BAE	7
Kuveyt	6
Katar	4
Türkiye	3
Bahreyn	2
Endonezya	1
Bangladeş	1
Mısır	1
Sudan	1
Pakistan	1
Diğer	4

Tablo 15: Dünyadaki Ülkelerde Faizsiz Bankacılık Sisteminde Yer Alan Varlıkların Oranları

Kaynak: Türkiye Katılım Bankaları Birliği/Katılım Bankaları 2014 yayını

Faizsiz bankaların toplam bankacılık sistemi içindeki payı Suudi Arabistan, Kuveyt, Katar, Malezya, BAE ve Bahreyn'de %20 ila 49 arasında değişmektedir. 2013 yılsonu verilerine göre, faizsiz bankacılık aktif büyüklüğü açısından İran 1. sırada yer almaktadır. Bu ülkeyi Suudi Arabistan ve Malezya izlemektedir. Türkiye 8. sırada yer almaktadır.

3.8. TÜRKİYE’DE KATILIM BANKACILIĞI İLE İLGİLİ VERİLER

Türkiye’de gelişmiş ülkelere oranla finansal ürün ve hizmetlerin kullanımı açısından düşük oranlara sahiptir. Bu durum başta bankacılık sektörü olmak üzere, sigortacılık ve leasing açısından önemli bir büyüme potansiyeli bulunmaktadır. Konu bankacılık sektörü özelinde incelendiğinde, son 15 yıllık dönemde büyüme, esas itibarıyla organik büyüme şeklinde gerçekleşmiştir.

Yıllar	Şube Sayısı	Büyüme(%)	Personel Sayısı	Büyüme(%)
2003	188	71	3520	61
2004	255	36	4789	36
2005	290	14	5740	20
2006	355	22	7114	24
2007	422	19	9215	30
2008	530	26	11022	20
2009	569	7	11802	7
2010	607	7	12677	7
2011	685	13	13851	9
2012	828	21	15356	11
2013	966	17	16763	9
2014	990	2	16270	-3,1

Tablo 16: Türkiye’deki Katılım Bankaları Personel ve Şube Sayıları

Kaynak: TKBB

Katılım bankalarının şube sayısı, 2009 yılından itibaren yıllık ortalama %12,1 artış göstermiştir. Sektörün personel sayısı da 2009’dan itibaren sürekli artış göstermiştir. 2014 yıl sonu itibarıyla katılım bankalarında toplam 16.270 kişi istihdam edilmektedir. Katılım bankaları toplam şube sayısında kaydedilen %2,5’lik artış, Türk bankacılık sektörünün %1,9 seviyesinde gerçekleşen şube büyümesinin 0,6 puan üzerinde olup iş kolunun sağlıklı ve hızlı büyümesini sürdürdüğünü göstermektedir.

3.8.1. Aktiflerin Gelişimi

Katılım Bankalarının bankacılık sektöründeki payı ilk kez 2012 yılından sonra yüzde 5’in üzerine çıkmıştır. Ortaya çıkan Türk bankacılık sektöründe faizsiz bankalar olarak bilinen katılım bankaları, Türk bankacılık sektöründe büyük bir paya sahip

olmamasına rağmen, son yıllarda istikrarlı bir şekilde büyüme gösterdiği göz önünde bulundurulduğunda, bankacılık sektörü içerisindeki payının ilerleyen yıllarda artma olasılığı yüksektir.

Dönem	Bankacılık Sektörü(Milyon TL)	Katılım Bankaları(Milyon TL)	Katılım Bankalarının Payı(%)	Bankacılık Sektöründeki Değişim(%)	Katılım Bankacılığında i Değişim(%)
2008	731,640	25,769	3,52	0,26	0,33
2009	833,968	33,628	4,03	0,14	0,30
2010	1,006,672	43,339	4,31	0,21	0,29
2011	1,217,695	56,148	4,61	0,21	0,30
2012	1,370,642	70,293	5,13	0,13	0,25
2013	1,732,419	96,086	5,55	0,26	0,37
2014	1,994,159	104,229	5,22	0,15	0,08

Tablo 17: Türkiye’deki Katılım Bankalarının Aktif Gelişimi

Kaynak: www.tkbb.com.tr, www.bddk.com.tr, www.tbb.com.tr yer alan verilerden elde edilmiştir.

2008 yılında yaşanan finansal krizden sonra bankacılık sektöründeki istikrarlı büyüme oranlarının Katılım Bankalarında da görülmektedir. Tabloda görüldüğü gibi Katılım Bankalarında aktif büyüklük 2010 yılında 43,3 Milyar TL, 2012 yılında 70.279 Milyar TL, 2014 yılında 104,229 Milyar TL olmuştur. Bunun sonucunda Bankacılık Sektöründeki pay 2014 yılının sonunda %5,22 olarak belirlenmiştir. Tabloda dikkat çeken bir unsur olarak aktiflerin 2008 yılından itibaren her geçen gün artış göstermesidir. 2008 yılından itibaren aktif kalem bazında Katılım Bankaları 4 kat büyümesine rağmen hala bankacılık sektöründeki payı %5’ler civarındadır.

3.8.2. Fonlar Hakkındaki Gelişmeler

Banka ve benzer finansal kurumların etkin kullanılmayan fonların toplanarak büyük ve önemli tutarlara dönüştürülerek yatırımcılara bu kaynak aktarımında rol oynamaktadırlar. Yani elinde fon fazlası olan mudilerin, fon eksiği olan mudilere fonların aktarılmasında etkin olarak rol almasında bankaların rolü bulunmaktadır.

Dönem	Bankacılık Sektörü(Mil	Katılım Bankalar	Katılım Bankalarının	Bankacılık Sektöründeki	Katılım Bankacılığında
-------	------------------------	------------------	----------------------	-------------------------	------------------------

	yon TL)	ı(Milyon TL)	Payı(%)	Değişim(%)	ki Değişim(%)
2008	472,695	19,210	4,06	0,27	0,29
2009	522,415	26,841	5,14	0,11	0,40
2010	631,119	33,828	5,36	0,21	0,26
2011	695,496	39,220	5,64	0,10	0,16
2012	771,884	47,921	6,21	0,11	0,22
2013	945,770	61,313	6,48	0,23	0,28
2014	1,057,638	66,788	6,31	0,11	0,09

Tablo 18: Türkiye’de Katılım Bankalarının Fonları Hakkındaki Gelişmeler

Kaynak: www.tkbb.com.tr, www.bddk.com.tr, www.tbb.com.tr yer alan verilerden elde edilmiştir.

2010 yılında Katılım Bankalarının Toplanan Fonlarının bankacılık sektörü toplam fonları içerisindeki payı %5,36 olduğu, 2012 yılı sonunda %6,21’e eriştiği ve 2014 yılı sonunda 66,8 Milyar TL ile %6,31’lik paya ulaştığı tabloda belirtilmiş olup istikrarlı bir şekilde 2008 yılından bu yana artış göstermektedir. Bankacılık sektöründeki her 200 TL’lik mevduatın 2008 yılında 8,12 TL’si Katılım Bankalarında bulunmakta olup, 2014 yılında 12,62 TL tutara yükselmiştir. 2010 yılı sonu itibariyle bankacılık sistemindeki toplam mevduatın %57’lik kısmı tasarruf mevduatından oluşmaktadır.¹¹¹

Katılım Bankalarındaki bu oran %77’dir. Katılım Bankalarının öncülük ettiği altın günü uygulamasında mudiler tarafından yastık altında saklanan altınların altın hesaplarına aktararak ihtiyaç sahibi mudilere kaynak yaratma konusunda önemli bir mevduat kaynağı yaratılmıştır. Bankaların, tasarruf sahiplerinin elinde bulunan fonları finansal sisteme entegre edilmek üzere büyük ve kullanılabilecek fonlar haline dönüştürmesi için toplar.

Toplanan bu paralara mevduat denilmekte olup, belirli bir gelir elde etmek için mudilerin bankaya yatırdıkları paradır. Vadeli ve vadesiz mevduat olmak üzere ikiye ayrılır. Toplanan fonların finansal sisteme entegre edilmesi yani krediye dönüştürülmesi bankacılık sisteminde en önemli işlevlerden birisidir.

Katılım Bankalarının topladığı fonları mümkün olan en yüksek etkinlikte ekonomik faaliyete kazandırdığı dikkat çekmektedir. Kullandırılan fonların Bankacılık Sisteminde aldığı pay, 2011 yılına kadar toplanan fonların payından fazla olmuştur. Bunun yanında

¹¹¹ https://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/Bankacilikta_Yapisal_Gelismeler/11085bygr_2011.pdf

üretime finansman sağlaması, üretimin geliştirilmesine yönelik olduğundan sistemin içindeki aktif rolü ekonomi ve bankacılık sistemi için önemlidir. Finans ve bankacılıkta iki temel konu önemlidir. Bunlar Kaynak Tahsisinde Etkinlik ve Üretimde Etkinliktir. Katılım Bankaları sayesinde üretim ekonomisindeki fon tahsisi geleneksel bankalardan daha etkin bir şekilde sağlandığı söylenebilir.

3.8.3. Aktif ve Özkaynaklardaki Gelişmelerin Karşılaştırılması

Banka	Aktif Toplamı (Milyon TL)			Özkaynak Toplamı (Milyon TL)		
	2013	2014	Değişim(%)	2013	2014	Değişim(%)
Bank Asya	27,785	13,680	-1	2,511	592	-76
Kuveyt Türk	25,894	34,008	31	2,303	3,023	31
Türkiye Finans	25,127	33,495	33	2,522	3,154	25
Albaraka	17,217	23,046	34	1,497	1,791	20

Tablo 19: Türkiye’deki Katılım Bankalarının Aktif ve Özkaynaklarındaki Gelişmeler

Kaynak: www.tkbb.com.tr, www.bddk.com.tr, www.tbbs.com.tr, yer alan verilerden elde edilmiştir.

2014 yılı sonu itibariyle 104 Milyar TL civarında olan Katılım Bankalarına ait aktif büyüklüklere tabloda yer verilmiştir. Yukarıdaki tabloda dikkat çeken hususlar arasında Bank Asya Katılım Bankası’nın aktiflerinde yer alan azalma sebebiyle sektörde en küçük aktör olarak yer almaya başlamasıdır. Bir yıl içinde banka varlıklarının %49’unu kaybetmiştir. Diğer Katılım Bankaları %31-34 aralığında büyüme göstererek aktifler toplam bazda 104 Milyar TL’ye ulaşmıştır. Katılım Bankalarının özkaynak toplamı 2013 yılında 8.8 Milyar TL’ye ulaşmıştır. Buradaki büyüme oranı aktiflerden daha fazla olmuştur. Özkaynaklarda en fazla büyüme Türkiye Finans Katılım Bankası’nda meydana gelmiştir. Kurumun özkaynakları 3.1 Milyar TL’yi aşmıştır.

2014 yılında, yönetimi Tasarruf Mevduat Sigorta Fonu (TMSF)’na devredilen bir katılım bankası dışında, sektörün diğer üyeleri tarafından elde edilen fonlarda artış görülmektedir. Katılım bankacılığı sektörünün bütünü için aktif büyümesi %8 civarındadır.

Katılım Bankalarının Başlıca Göstergeleri (milyon TL)	2013	2014	Değişim(%)
Toplanan Fonlar TL	36.984	39.239	6
Toplanan Fonlar YP (Kıymetli Madenler dahil)	26.226	27.548	5
Toplam	63.210	66.788	6
Kullandırılan Fonlar	67.416	69.965	4
Toplam Aktifler	96.022	104.073	8
Özkaynaklar	8.833	9.265	5
Net Kâr	1.052	80	-92

Tablo 20: Katılım Bankalarının Başlıca Göstergeleri

Kaynak: BDDK

Katılım bankalarının reel sektöre tahsis ettikleri fonlardaki artış devam etmektedir. Sektör ortalaması %4 civarında olurken, yönetimi Fona devredilen banka hariç diğer üç katılım bankasının mudilere kullandığı fonların %32 civarındadır. Gerek toplanan fonlar gerekse kullandırılan fonlar kaleminde üç katılım bankasının ortalaması, Türk bankacılık sektörünün 2014 yılı mevduat ve kredi büyümesi ortalamalarının üstündedir. Türk bankacılık sektörünün mevduat ve kredi hacimlerindeki artış 2014 yılında sırasıyla %11,3 ve %18,8 olurken, katılım bankacılığı sektörünün üç üyesinin topladığı ve kullandığı fonlar, bankacılık sektör ortalamasının sırasıyla 18,7 ve 13,2 civarında artış göstermiştir.

3.8.4. Katılım Bankaları ile Geleneksel Bankaların Muhasebe Uygulamaları

Yönünden Karşılaştırılması

Katılım bankaları ile geleneksel bankaların muhasebe yönünden farklılıkları bulunmaktadır. Katılım bankacılığının tanınmasında etken olacağı düşünülen karşılaştırmalara aşağıda yer verilmiştir.

Özellikler	Katılım Bankaları	Geleneksel Bankalar
	-Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu tarafından 29.11.2004 tarih ve 25655 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak	-Geleneksel bankalar, 22.06.2002 tarihli ve 24793 mükerrer sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Tekdüzen Hesap

Tekdüzen Hesap Planı	yürürlüğe giren “Tekdüzen Hesap Planı ve izahnamesi Hakkında Tebliğ”, 26.01.2007 tarih ve 26415 sayılı Resmi Gazete’de aynı isimle yayınlanan tebliğ ile yürürlükten kaldırılmıştır. -Bu tebliğin amacı; tüm katılım bankaları için muhasebeleştirme ve finansal raporlama açısından tekdüzeni sağlama, tek tip bilanço ve gelir tablosunun doğrudan elde edilmesi, denetim ve gözetim için gerekli olan bilgilerin doğrulanabilir ve denetlenebilir bir şekilde doğrudan ve sağlıklı olarak elde edilmesi, ekonominin izlenmesi ve yönlendirilmesi için yetkili mercilerin ihtiyaç duyduğu bilgilerle, diğer istatistiki bilgilere doğrudan ulaşılması, finansal analiz, risk analizi, verimlilik analizi gibi çeşitli analiz ve yorumlar için ihtiyaç duyulan bilgilerin standart bir şekilde elde edilmesini sağlamaktır.	Planı ve izahnamesi Hakkında Tebliğ” hükümlerine tabi iken BDDK tarafından 26.01.2007 tarih ve 26415 sayılı Resmi Gazete’de aynı isimle yayınlanan tebliğ ile önceki tebliğ yürürlükten kaldırılmıştır. -Bu tebliğin amacı bakımından tek farklılık; tebliğ metninde “katılım bankaları” ifadesi yerine “bankalar” ifadesinin kullanılmış olmasıdır. Tek düzen hesap planının içeriği bakımından farklılık; işleyiş prensiplerindeki farklılığın bir sonucu olarak ifade edilebilir. Katılım bankaları için kar payı ve kar payı dışındaki gelir ve giderler ayrımı yapılırken, geleneksel bankalar için faiz ve faiz dışı gelir ve giderler ayrımı yapılmıştır.
	-Mali tabloların sunuluşu bakımından; Katılım Bankaları 01.11.2005 tarihinde yayımlanan 5411 sayılı Bankacılık Kanunu	-Mali tabloların sunuluşu bakımından; geleneksel bankalar (yatırım ve kalkınma bankaları ile mevduat bankaları), katılım

Mali Tablolar	hükümlerine tabi olup adı geçen kanunun 37. maddesine göre; “kuruluş birliklerinin ve Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu’nun görüşü alınmak suretiyle Kurul tarafından uluslararası standartlar esas alınarak belirlenecek usul ve esaslara uygun olarak muhasebe sistemlerinde tekdüzeni uygulamak; tüm işlemlerini gerçek mahiyetlerine uygun surette muhasebeleştirmek; finansal raporlarını bilgi edinme ihtiyacını karşılayabilecek biçim ve içerikte, anlaşılır, güvenilir ve karşılaştırılabilir, denetime, analize ve yorumlamaya elverişli, zamanında ve doğru şekilde düzenlemek zorundadır.” - “Bankalar, kanuni ve yardımcı defter ve kayıtlarını, şubeleri, yurt içi ve yurt dışındaki muhabirleri ile hesap mutabakatı sağlamadan bilançolarını kapatamazlar.” -“Yayımlanan finansal tabloların gerçeğe aykırı olduğunun tespiti halinde Kurul gerekli tedbirleri almaya yetkilidir.”	bankalarından farklı değildir.
Muhasebe kayıtlarında sürat	-Kar payının hesaplanması ve kar/zarar durumunun ortaya konması, daha etkin ve seri defter tutma ihtiyacını ortaya koymaktadır.	-Faizin en büyük avantajı pratik ve külfetsiz hesaplamaya imkan vermesidir.

Hesapların Çeşitliliği	-Özel Cari Hesap ve kar/zarara Katılma Hesabı katılım bankalarının cari hesap çalışma sistemleri gereği herhangi bir ödeme yapmazlar. Katılım bankalarının mevduat yoluyla fon toplamaları söz konusu değildir.	-Geleneksel bankacılıktaki vadeli mevduat, katılım bankacılığındaki katılma fonuna, vadesiz mevduat ise özel cari hesaplara benzemektedir. Hesapların isimlerindeki farklılık, geleneksel bankacılığın faiz temeline dayanmasından kaynaklanmaktadır.
Yedek akçe ayırma	-Katılım bankaları 5411 sayılı Kanun öncesi, sadece TTK ve ana sözleşmede ayrılması zorunlu olan yedek akçeyi ayırmakla yükümlü iken bu kanun kapsamına alınması ile birlikte 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu ve ilgili kanunlar ile ana sözleşme hükümlerine göre ayrılmaktadır. (5411 sayılı Bankacılık Kanunu m. 44).	-Bankalar 5411 sayılı Kanun'un 44.maddesi uyarınca "6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu ve ilgili kanunlar ile ana sözleşme hükümlerine göre yedek akçe ayırmak zorundadırlar.
Alacak ve borçların reeskontu açısından	-Aynen bankalarda olduğu gibi alacak ve borçlarını reeskonta tabi tutmak zorundadırlar.	-Bankalar senetli ve senetsiz alacak ve borçlarını değerlendirme günü kıymetine irca etmek zorundadırlar.

Ticari Defter	-Katılım bankalarının ticari defterlerini muhafaza etme biçimleri, 5411 sayılı Bankacılık Kanunu m. 42’de düzenlenmiştir. Buna göre; “Alınan yazılar ve faaliyetler ile ilgili belgelerin asılları veya bunun mümkün olmadığı hallerde sıhhatlerinden şüpheye mahal vermeyecek kopyaları ve yazılan yazıların makine ile alınmış, tarih ve numara sırası verilerek düzenlenecek suretleri, usulleri çerçevesinde ilgili banka nezdinde 10 yıl süreyle saklanır.” Bu belgelerin mikrofilm, mikro fiş şeklinde veya elektronik, manyetik veya benzeri ortamlarda saklanmaları mümkündür. Bu maddenin uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar BDDK tarafından ayrıca düzenlenmektedir.	-Geleneksel bankaların ticari defterlerini mikro film biçiminde muhafaza etmeleri 5411 sayılı Bankacılık Kanunu öncesinde mümkün değilken, adı geçen Kanunun yürürlüğe girmesi ile mümkün hale gelmiştir. Ticari defterlerin muhafazası bakımından geleneksel bankalar ile katılım bankaları arasında herhangi bir farklılık kalmamıştır.
-----------------------------	--	--

BSMV mükellefiyeti açısından	-BSMV Kanunu m.28/2’de belirtildiği gibi, menkul kıymet alıp-satma, buna aracılık etme gibi faaliyetlerde bulunan katılım bankalarının BSMV mükellefiyetleri bulunmaktadır. Örneğin; havale ve transfer işlemleri yapmak, teminat ve kefalet mektubu vermek, kasa kiralamak, akreditif açmak, ticari senetleri tahsil etmek, seyahat çekleri işlemleri, sigortalama işlemlerine aracılık etmek vb. Ayrıca BSMV açısından özellikli bir durum da sudur: TL cinsinden kullandırılan kredilerde BSMV söz konusu iken döviz cinsinden krediler de BSMV söz konusu değildir. Fakat kredi dövize endeksli olduğunda BSMV doğmaktadır.	-Geleneksel bankaların finansal kiralama dışında kalan ve her ne şekilde olursa olsun yapmış oldukları bütün işlemler nedeniyle kendi lehlerine nakden veya hesabın aldıkları paralar BM’yi doğurmaktadır.
--	--	---

Tablo 21: Katılım Bankaları ile Geleneksel Bankaların Muhasebe Uygulamaları Yönünden Karşılaştırılması

Kaynak: Bankacılık Kanunu

Yukarıda, katılım bankaları ile geleneksel bankalar muhasebe uygulamaları açısından karşılaştırılmış, benzerlik ve farklılıkları ortaya konulmuştur. Katılım bankaları ile geleneksel bankalar arasındaki farklılıklar, çalışma prensiplerinden kaynaklanırken, benzerliklerin bu denli fazla olmasının nedeni, her iki bankacılık modelinin de aynı bankacılık mevzuatına tabi tutulmaya başlanmış olmasından kaynaklandığı ifade edilebilir.

Benzerlikler; her iki kurumun da aynı (finansal) sektör içinde faaliyet göstermesinden, farklılıklar ise her iki kurumun farklı çalışma sistemlerinden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla, farklı çalışma sistemleri, farklı bankacılık hizmetlerini

ve sonuçta da farklı muhasebe uygulamalarını beraberinde getirmektedir. Örneğin; bankalar faizi esas alarak faaliyetlerini sürdürdükleri için devlet tahvili, hazine bonusu, repo ve Interbank işlemleri gibi alım – satım işlemlerini yapabilirlerken; katılım bankaları çalışma prensipleri gereği, bu işlemleri ve bu işlemlerden kaynaklanan kimi yasal yükümlülükleri (örneğin; BSMV) yerine getirmemektedirler.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada Katılım Bankacılığı kavramı, tarihsel gelişimi, Katılım Bankaları'nın ürünlerine, işlevlerine, fon kaynaklarına, fon kullanımlarına, Dünyadaki ve Türkiye'deki finansal gelişimine yer verilmiştir. Türkiye ekonomisinin serbest piyasası koşullarını oluşturmaya çalıştığı 1980'li yıllarda finans sektöründe ve finansal araçlarda yeni değişiklikler olmuştur. Sermaye piyasasındaki bu değişimin Türkiye'ye kazandırdığı en önemli yeniliklerin başında Katılım Bankaları gelmektedir.

Ekonomik olarak kalkınmanın temel ilkelerinden biri de, ekonomik sistemin dışında kalmış atıl fonların farklı enstrümanlar aracılığıyla, reel sektöre enjekte edilmesidir. Türkiye'deki katılım bankacılığının ortaya çıkmasındaki amaç, ekonomiye katılmayan yastık altı likit değerleri faizsiz finansman esasları çerçevesinde ekonomiye kazandırmak ve İslam ülkeleri ile olan ilişkileri geliştirerek petrol zengini ülkelerin kaynaklarını Türkiye'ye aktarmayı amaçlamaktadır. Türkiye ve dünyada yaşanan son krizlerden, sadece piyasa ve kredi riski ile karşı karşıya kalmaları (kur ve faiz riskini üstlenmemeleri, gerçek ekonomik faaliyetleri vade uyumu sağlayarak likidite riskine girmeden kullandırmaları) nedeniyle, geleneksel bankalara göre daha az etkilenmişlerdir. Katılım bankalarının geleneksel bankalara göre daha güvenli bir anlayış içinde işlevlerini yaptıkları ortaya çıkmıştır.

5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile mudilerin hak ve menfaatlerini korumak, finansal piyasalarda güven, istikrar ve bankacılık sisteminin aktif bir şekilde çalışmasını sağlamak amacıyla Katılım Bankaları'na diğer bankalara sağlanan haklar tanınmış olup tasarruf sahiplerine katılım ve özel cari hesapları için 100.000 TL'ye kadar Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu güvencesi sağlanmıştır.

Katılım Bankaları tarafından kullanılan fonların toplanan fonlara oranı açısından geleneksel bankacılık sistemine nazaran daha yüksek fonlama oranlarına sahip olduğu görülmüştür. Yüksek fonlama oranının atıl tasarrufların reel sektöre kaynak olarak geri

dönmesini sağladığı ve ülke ekonomisinin büyümesine doğrudan etkili olduğu düşünülürse Katılım Bankaları'nın özellikle kriz dönemleri ve kriz ertesinde finans sektöründe önemli roller üstlendikleri tespit edilmiştir. Özellikle toplanan fonlar ve kullandırılan fonlar incelenirken geleneksel bankalara ait kaynakların büyük çoğunluğu Devlet İç Borçlanma Senetleri ile kamu sektörünün finansmanında kullanılmaktadır. Özellikle 2002 yılından bu yana finansal rakamlar açısından istikrarlı bir büyüme sergileyen Katılım Bankalarında ki bu artışın önümüzdeki dönemlerde devam edeceği tahmin edilmektedir. Katılım bankalarının Türk ekonomisine katkılarını artırabilmek ve başlangıçta hedefledikleri yerlere varabilmelerini hızlandırmak için, hem kendilerinin hem de hükümetin yapması gereken bazı uygulamalar söz konusudur. Bunlar;

-Şube ve Nitelikli Personel Sayısı: Katılım Bankaları'nın personel sayısı yeterli görülürken şube ağının yetersiz bulunması dikkat çekmiştir. Şube sayısının yetersizliğine nazaran personel kalitesi hususundaki görüşler Katılım Bankaları'nın insan kaynakları açısından yetişmiş eleman kapasitesine sahip olmadığı yönündedir. Geleneksel bankalardan transfer edilen personele nitelikli eğitimler verilerek katılım bankacılığı sisteminin ve işleyişinin anlatılması gerekir. Bu sebeple personelin banka sistemlerine alışmaları için uzun bir süre gerekmektedir. Eksikliği geleneksel bankalardan tamamlamaya çalışan katılım bankalarında, bu sebeple katılım bankacılığı prensiplerinin müşterilere aktarılması zorlaşmaktadır.

-Katılım Bankalarına Özel Bir Kanunun Olması: Sadece katılım bankalarına ait olan ayrı bir kanunun bulunmaması katılım bankalarının geleneksel bankaların uygulamalarından ayıramaması sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Katılım bankacılığı kanunu altında özel bir kanun çıkarılarak katılım bankalarının niteliği ve özellikleri kesin ve net bir biçimde ifade edilmelidir.

-Danışma Kurulunun Tek Bir Çatı Altında Toplanması: Her bir Katılım Bankası için ayrı kişilerden oluşan Danışma Kurulunun tek bir çatı altında toplanarak ortak kararlara imza atılması Katılım Bankaları arasındaki rekabeti, dayanışmayı ve ürün çeşitliliğindeki farkındalıkları ortadan kaldırılması sonucunda Katılım Bankacılığı ürünlerinin gelişimine katkı sağlanabilir.

-Yurt Dışında Yaşayan Türk Vatandaşların Tasarruflarının Katılım Bankacılığı Sistemine Dahil Edilmesi: Katılım bankalarına ait sermaye kaynakları ve birikimlerin hem Türkiye'de faaliyet gösteren diğer bankalar, hem de dünyada yer alan bankalara

göre yetersizdir. Bu durumu gelişmiş Avrupa ülkelerine göre ortadan kaldıracabilmek için, yurt dışında yaşayan Türk vatandaşlarının tasarruflarını, finansal sisteme enjekte edilmesi için, en az Avrupa Birliği ülkeleri standartlarında mevduat garantisi verilmesi yararlı olacaktır.

-Döviz, Gayrimenkul, Altın ve Mevduata Yönelik Yatırım Yapılarak Katılım Bankacılığı Sisteminde Kaynak Temin Edilmesi: Türkiye’de tasarruf eğilimi; döviz, gayrimenkule, altına ve mevduata yöneliktir. Katılım bankalarının bu tasarruf eğilimlerini baz alarak yatırım ortaklığı yapması ya da fon kullandırması katılım bankalarına kaynak sağlamasına etki edecektir.

-Türkiye’de Yer Alan Kamu Kurumlarının Katılım Bankacılığı Sisteminde Destek Vermeleri: Katılım bankalarının geleneksel bankalar gibi atıl fonlarını değerlendirebilecekleri finansal argümanlara yatırım yapmalarını sağlayarak, alternatif yatırım çeşitlerinin Merkez Bankası, Hükümet, SPK ve BDDK gibi kurumlar tarafından desteklenerek çeşitlendirilmelidir. Desteklenecek finansal enstrümanlarla ilgili olarak ikinci el piyasanın oluşturulması Katılım bankacılığı sisteminin tabana yayılmasında katkısı olacaktır. Körfez ülkelerinin ülkemizdeki sermaye birikimine katkısını arttırmak amacıyla, katılım bankacılığının daha çok desteklenmesi (banka, şube, katılım bankacılığı ürün çeşitliliği ve ATM sayısının artırılması), özelleştirme konusunda potansiyel dış yatırımcılara daha çok tanıtımda bulunulması gerekmektedir.

-Dünyadaki Teknolojik Gelişmelerin Yakından Takip Edilerek Katılım Bankacılığı Sisteminde Göre Aksiyon Alınması: Dünyadaki bankacılık sektörünün bilgi ve teknolojisinin yakından takip edilmesi ve Katılım Bankacılığı ile ilgili kurum içi personel eğitiminin daha da yoğunlaştırılması gerekmektedir. Bu uygulamaların sonucunda müşteri memnuniyeti odaklı çalışma koşulları daha etkin bir şekilde uygulanabilir.

-Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası’nda Tutulan Zorunluk Karşılıklarının Konjenktüre Göre Ayarlanması: Kriz dönemlerinde ve finans sektörü ile ilgili olağanüstü hallerde hızlı hareket ederek likit ihtiyacını karşılamak için, öncelikle Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası’nda tutulan zorunlu karşılıkların kısa zamanda serbest bırakılmasına olanak sağlayacak düzenlemelerin yapılması gerekir.

-Ortaklık Projelerinde Aktif Rol Almak: Mudarebe ve muşaraka projelerinde müşterilerin istekleri yönünde hareket etmek yerine projelerin oluşturulması ve

geliştirilmesinde Katılım Bankalarının aktif rol alması gerekmektedir. Örneğin proje kapsamında ev veya iş yeri yapımlarında proje isminde katılım bankasının yer alması ekonomiye doğrudan katkı sağlayarak yön vermesinde örnek olarak gösterilebilir.

-Rekabet Ortamını Katılım Bankalarının Kendi Sektörüne Göre Ayarlaması: Katılım Bankalarının kendilerini Geleneksel Bankalardaki rekabete göre ayarlama zorunluluğunda hissetmeleri Geleneksel Bankalardan farklı olduklarını topluma anlatma konusunda sorun yaşamalarının nedenlerinden biridir. Katılım bankalarının geleneksel bankalardan farklı olduklarını topluma aktarma hususunda kendi sektörlerini baz almaları önerilmektedir.

-Kısa Vadeli Fonların Değerlendirilmesi: Kısa vadeli likidite ihtiyacı bulunan kurumlar ile kısa vadeli atıl fon kaynakları bulunan kurumların fonlarını değerlendirmeleri için bir sistemin oluşturulması, bankacılık sisteminin verimli çalışmasına ve finansal kaynağın ekonomiye kazandırılması açısından etkin rol oynayacaktır.

-Katılım Bankalarının Denetimleri: Katılım bankalarının bankacılık kanununda belirtilen çalışma şartları, süreç, prosedür ve yönetmeliklerin belirli süre zarfında iç denetim ve BDDK tarafından denetlenmesi, hataların tespiti, sistemin gelişmesi ve yanlış uygulamaların azaltılmasında rol oynayabilir.

-Katılım Bankacılığı Ürünlerinin Geliştirilmesi: Toplumdaki konjonktürel durumlara göre ürün çeşitliliği olarak bireysel ve kurumsal bankacılık hizmetlerinde ürün çeşitliliğinin artırılması gerekmektedir. Böylece geleneksel bankalar ile rekabet etme konusunda avantaj sağlanabilir.

-Kar-Zarar Ortaklığı Yönteminin Geliştirilmesi: Kar-zarar ortaklığı prensibi anlayışıyla kurulan bu kurumların günümüzde daha çok murabaha (emek-sermaye ortaklığı) ürünüyle fonlama yapıldığı görülmektedir. Mudaraba ve muşaraka ürünleriyle uygulamada çok az oranda fonlama yapılmaktadır. Katılım bankalarının kar-zarar ortaklığı yöntemiyle daha çok fonlama yapması sonucunda, sisteme yöneltilen eleştirilerin azaltılması ve ekonomide kişilerin yapamadıkları büyük ölçekli yatırımların ekonomik hayata katkıda bulunması açısından önem teşkil etmektedir. Bu fonlama sonucunda, katılım bankalarının geleneksel bankalarla olan farklılıklarını ortaya çıkararak kuruluşlarındaki amaçlarına paralel anlayışta bankacılık faaliyetlerini sürdüreceklerdir.

Son olarak; Türk ekonomisindeki belirsizliğin ortadan kalkması, yabancı yatırımcıların ülkemizi tercih etmesi, sektörün genel olarak büyümesi gibi etkilerin haricinde kazandıkları yeni yasal düzenlemeler, meydana gelen yeni ortaklıklar, artan müşteri sayısı ve müşteri yapılarındaki değişiklik ile Katılım Bankaları'nın büyüme sergilediği görülmektedir. Söz konusu büyümenin koşulların korunması halinde artarak devam etmesi beklenmektedir. Hükümetin 2023 yılı için açıkladığı Katılım Bankacılığının toplam bankacılık sektörü içindeki payının %15 seviyesine çıkarılması için Ziraat Katılım Bankası A.Ş. ve Vakıf Katılım Bankası A.Ş.'nin hızlandırıcı faktör olarak sektörün büyümesinde rol alması beklenmektedir. Bu beklentilerin artmasında Katılım Bankaları'nın kendi içlerinde sergiledikleri sermaye yeterliliği, aktif/pasif yönetimi, yönetim kalitesi, kar durumu, likidite durumu, hazine işlemleri, pazarlama faaliyetleri, şubeleşme, katılım bankacılığının topluma iyi anlatılması ve personel kalitesi gibi pek çok hususun etkili olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- AKGÜÇ Öztin, “100 Soruda Türkiye’de Bankacılık”, s.9-10-36-37
- AKGÜÇ Öztin, “1980 Sonrası Türk Bankacılığının Özellikleri”, İstanbul: Tarih Vakfı Yay, 1998, sayfa. 135
- AKIN Cihangir, “Faizsiz Bankacılık ve Kalkınma”, İstanbul, Kayhan yayınları, 1986, s. 111-245-246-258-261-270-282
- A’LA Mevdudi, Ebu’l, (1985), Faiz, Bir Yayıncılık, İstanbul, s.57.
- APAK Sudi; “Uluslararası Finansal Teknikler”, s.231
- Baldwin: Wilson, 1988, 174
- Bakara Süresi 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281. Ayetler
- BATTAL Ahmet, “Yeni Bankalar Kanunu’na Göre Özel Finans Kurumları’nın Hukuki Temeli ve Bankacılık Sistemi İçindeki Yeri”, Türkiye’de Özel Finans Kurumları-Teori ve Uygulama-, İstanbul, Albaraka Türk Yayınları, 2000, s.198-200-201-204-208
- BAŞAR Mehmet ve COŞKUN Metin, “Bankacılık Uygulamaları”, Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir, 2006, s.21.
- BAYINDIR Servet, “İslam Hukuku Penceresinden Faizsiz Bankacılık”, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2005, sayfa.26 -27.
- BEROOĞLU Hakan, Nakit Yönetimi “Özel Finans Kurumları Açısından Teorik ve Uygulamalı Bir Yaklaşım”, Doktora Tezi, İstanbul, 2002, s. 37-45
- Crossroads Dergisi, (2003), “Paranın Tarihçesi ve İlk Banka”
- ÇİZAKÇA Murat; “İslam Dünyasında ve Batı’da İş Ortaklıkları Tarihi” Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1999 s.44-93-178-179
- ÇİZAKÇA Murat, “Rise of Islamic Banks and Potential for Venture Capital in Middle East”, İstanbul, Marmara Üni. Ortadoğu ve İslam Ülkeleri Araştırma Mer. Yayını, 1998, s. 198
- DÖNDÜREN Hamdi, “İslâm Hukukuna Göre Alım-Satımda Kâr Hadleri”, Balıkesir, 1984 s.66-67
- DÖNDÜREN Hamdi, “Şamil İslam Ansiklopedisi” cilt.4, s.16
- EROL Hayriye Meltem, “Dünyada ve Türkiye’de Bankacılık Sektörünün Gelişimi ve Türkiye’de Kamu Bankalarının Yeniden Yapılandırılması”, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Soysa Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2006, s.10-11-14

https://tr.wikipedia.org/wiki/Faizsiz_bankac%C4%B1l%C4%B1k (Erişim Tarihi: 13.01.2016)

<http://www.albaraka.com.tr/albarakayi-taniyin.aspx> (Erişim Tarihi: 17.01.2016)

<http://www.bankasya.com.tr/yatirimci-iliskileri-kisaca-bank-asya.aspx> (Erişim Tarihi:17.01.2016)

https://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/Mevzuat/Bankacilik_Kanununa_Iliskin_Duzenlemeler/1689izin_yonetmeligi__son_hali.pdf (Erişim Tarihi: 31.01.2016)

<http://www.bddk.com.tr> Erişim tarihi: 18.05.2015)

https://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/Bankacilikta_Yapisal_Gelismeler/11085bygr_2011.pdf (Erişim Tarihi:18.09.2015)

<https://www.cu.edu.tr/.../banka%20hukuku/TÜRK%20BANKACILIĞININ%20TARİHİ%20GELİŞİMİ.doc> (Erişim:30.01.2016)

[http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Islami_Bankacilik_Raporu/\\$FILE/Islamic%20Banking%20Competitiveness%20Report_2014_TR_6.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Islami_Bankacilik_Raporu/$FILE/Islamic%20Banking%20Competitiveness%20Report_2014_TR_6.pdf) (Erişim 10.04.2016)

https://www.google.com.tr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwjP6_Le7LDKAhUiMnIKHXLKD64QFggaMAA&url=http%3A%2F%2Fwww.mevzuat.gov.tr%2FMevzuatMetin%2F1.5.2499.doc&usg=AFQjCNG1BUzWiL8MJAd3-Gt0p7B9TQQafg&bvm=bv.112064104,d.bGQ (Erişim:17.01.2016)

http://www.hakis.org.tr/yayinlar/birinci_bolum.pdf (Erişim Tarihi: 13.01.2016)

<http://www.kuveytturk.com.tr/tarihce.aspx> (Erişim Tarihi: 17.01.2016)

http://www.metalurji.org.tr/dergi/dergi141/d141_1217.pdf (Erişim Tarihi: 02.01.2015). s.2

<http://www.tbb.com.tr> (Erişim Tarihi: 08.05.2016)

<http://www.tkbb.org.tr/KFSigortalanmasi.asp> (Erişim Tarihi:10.04.2016)

http://www.tkbb.org.tr/kurumsal-hakkinda-tarihce/Birliğin_Görevleri (Erişim Tarihi: 08.05.2016)

<http://www.tkbb.org.tr/kurumsal-hakkinda-gorevleri> (Erişim Tarihi: 08.05.2016)

<http://www.tkbb.org.tr/calisma-komiteleri#1417> (Erişim Tarihi: 08.05.2016)

<http://www.tkbb.com.tr>, , (Erişim 18.05.2015)

<http://www.turkiyefinans.com.tr/tr-tr/yatirimci-iliskileri/Sayfalar/ortaklik-yapisi.aspx> (Erişim Tarihi:17.01.2016)

<http://www.vakifkatilim.com.tr/hakkimizda/index.html> Erişim 08.05.2016

<http://www.ziraatkatilim.com.tr/bankamiz/Sayfalar/hakkimizda.aspx>

(Erişim Tarihi: 17.01.2016)

IFSL Research-Islamic Finance 2010

KARAKAŞ Salih, “İslami Bankacılık”, İstanbul, 2002, s. 55

Musa, H ve Obadi S.M. (2009), “Islamic Financial Systems”, Studia Universitatis "Vasile Goldiş" Arad Economic Sciences, Issue: 11 / 2009. S. 125-126

Nathif J. Adam and Abdulkader Thomas, Islamic Bonds, 1st Edition, London: Euromoney Books, 2004

OĞUZ Orhan, “İktisada Giriş, Temel Kavramlar ve Prensipler”, İstanbul, 1992, s.204. Bayındır, s.27

ÖFK Birliği, “Dünyada’da ve Türkiye’de Faizsiz Bankacılık”, ÖFK Birliği Y.,İstanbul, 2003, Sayfa:47

ÖZGÜR Ersan, “Katılım Bankalarının Finansal Etkinliği ve Mevduat Bankaları ile Rekabet Edebilirliği”, Doktora Tezi, Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon, 2007, s.16

ÖZSOY İsmail, “Türkiye’nin Yükselen Sektörü: Katılım Bankacılığı”, İstanbul, 2011, s.28

POLAT Ali, “Katılım Bankacılığı: Dünya Uygulamalarına İlişkin Sorunlar-Fırsatlar; Türkiye için Projeksiyonlar”, “Finansal Yenilik ve Açımları ile Katılım Bankacılığı”, TKBB, 2009, s.84.

Resmi Gazete, 19 Aralık 1983, Sayı:18256

SEZER Murat, “Finans Baronlarının Dünya İmparatorluğu”

SİHAY Jale ve SEVİLENGÜL Orhan, “Banka Muhasebesi”, Ankara İTİA Yayını, Ankara,1978, s.3

SUIÇMEZ Selvi, “Özel Finans Kurumları ve Türkiye Uygulaması”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2002- s. 33-43

SUNDUR Turgut, “Banka Tekniği İşletmeleri”, 2. Baskı, Ankara: BTHA Enstitüsü, 1998, sayfa. 1,2

ŞAKAR Hakan, “Genel Bankacılık Bilgileri”, İstanbul : Strata, 2000, s. 13-38

TAKAN Mehmet, “Bankacılık Teori, Uygulama ve Yönetim”, Ankara: Nobel Yayınları, 2001 s.12-26-52-53-77-78.

TARLAN Selim, “Tarihte Bankacılık”, Ankara, 1986, sayfa.7.

TEKELİ İlhan, İKİN Selim; “1929 Dünya Buhranında Türkiye’de İktisadi Politika Arayışları”, s.52

Türkiye Katılım Bankaları Birliği/Katılım Bankaları 2014 yayını

Türkiye Katılım Bankaları Birliği /Katılım Bankacılığı Nedir?Nasıl Çalışır Yayını

UÇAR Mustafa, “Türkiye’ de Dünyada Faizsiz Bankacılık ve Hesap Sistemleri”, Fey Vakfı Yayınları, İstanbul, 1993, s.52-53-60-61

UÇARKAYA Sinem, “Kamu Bankalarının Bankacılık Sistemindeki Yeri”, Uzmanlık Yeterlilik Tezi, TCMB, Ankara, 2006, sayfa.60

ULUTAN Burhan, “Bankacılığın Tekamülü”, Ankara, s.16; Mevnier, Davphin , Bankacılık Tarihi, (1969), (trc:Aykut Akıncılar), İstanbul,s.11; Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, (1986), “Hammurabi” md., İstanbul, C. II,1957, s.25.

USLU Sami, “İslam’da Faiz Yasağı ve Çağdaş Finans”, Zafer Yayınları, İstanbul, 2005, s.127.

YAHŞİ Fahrettin, “Özel Finans Kurumları’nın Mevzuat Serüveni”, Active Bankacılık ve Finans Dergisi, Sayı:21, Aralık 2001, s.34

YARDIMCIOĞLU Mahmut, BÜYÜKŞALVARCI Ahmet, “Bankacılık Sektörü Pratiğinde Faaliyet Tabanlı Maliyet Sistemi”, Maliye Dergisi, Temmuz-Aralık 2007, sayfa.153, sayfa.143.

YILMAZ Eyüp, “Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması ve Ekonomik Etkileri”, İstanbul: Türkmen, 2000,s.4.

2001/3138 sayılı Özel Finans Kurumları Birliği Statüsü, Resmi Gazete, 26 Ekim 2001, Sayı: 24565

3182 Sayılı Bankalar Kanunu, Madde 96

4491 Sayılı Kanun ile değişiklik 4389 Sayılı Bankalar Kanunu, Madde 20, Kabul Tarihi 18.06.1999

5411 sayılı Bankacılık Kanunu 3.madde

5411 sayılı Bankacılık Kanunu

7506 sayılı Kanun Hükmünde Kararname

12.05.2001 Tarihli ve 4672 Sayılı Bankalar Kanunu’nda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun, Resmi Gazete, 29 Mayıs 2001, sayı: 24416

ÖZGEÇMİŞ

1986 yılı Konya/Cihanbeyli doğumluyum. İlk, orta ve lise eğitimimi Konya’da tamamladım. Lise eğitimimi Meram Anadolu Lisesi’nde tamamladıktan sonra 2005 yılında Gazi Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi/İktisat bölümünde lisans eğitimime başladım. 2010 yılında fakülteden mezun olduktan sonra kurum sınavlarına çalışmaya başladım. 2012 yılında Vakıfbank A.Ş’de Uzman Yardımcısı unvanı ile Perpa Şubesinde 13 ay görev yaptım. 2013 yılında Türkiye Finans Katılım Bankası tarafından yapılan Müfettiş Yardımcılığı sınavını kazanarak Teftiş Kurulu Başkanlığı’nda Müfettiş Yardımcısı olarak göreve başladım. Halen Yetkili Müfettiş Yardımcısı unvanı ile Teftiş Kurulu Başkanlığı’ndaki görevimi sürdürmekteyim. Boş zamanlarımda spor yapmayı ve değişik alanlarda kitap, makale ve dergi okumayı seviyorum. Yüksek Lisans eğitimimi başarı ile tamamladıktan sonra doktora eğitimine devam etmek istiyorum.